

Det medeltida Sverige
Band 11 GÄSTRIKLAND

Det medeltida Sverige

11 GÄSTRIKLAND

Sigurd Rahmqvist

Riksantikvarieämbetet
Box 5405, 114 84 Stockholm

Medel till tryckningen har givits av Läns museet Gävleborg och Länsstyrelsen.

Omslaget: Karta över Hedesunda socken (beskuren), 1855 (LmV V 19-1:4).

© 1998 Riksantikvarieämbetet
1:1
ISBN 91-7209-136-3
Norstedts Tryckeri, Stockholm 1998

Förord

Kungl Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien beslöt år 1960 att tillsätta en kommitté för utarbetande av verket *Det medeltida Sverige*. Arbetet förlades till Historiska institutionen vid Stockholms universitet och leddes av kommitténs sekreterare, professor Gunnar T Westin, som i ett föredrag på Svenska historiska föreningen 1962 (tryckt i HT 1962 s 121-140) presenterade de allmänna övervägandena bakom verket. Med Vitterhetsakademien som huvudman publicerades tre häften: DMS 1:1, DMS 1:4 och DMS 1:3, omfattande Norra Roden och norra delen av Tiundaland i Uppland.

Den 1 juli 1982 överfördes genom ett riksdagsbeslut projektet *Det medeltida Sverige* till Riksantikvarieämbetet. Vid överföringen knöts en rådgivande kommitté till utgivningsarbetet med representanter för ämbetet, Vitterhetsakademien och universiteten. I kommittén ingår för närvarande: professor Hans Andersson, avdelningschef Ulf Bertilsson (ordförande), professor Göran Dahlbäck, enhetschef Gunnar Fredriksson (sekreterare), professor Staffan Helmfrid, professor Herman Schück, professor Klas-Göran Selinge och professor Ulf Sporrang. Med Riksantikvarieämbetet som huvudman har hittills fem häften för Uppland publicerats (DMS 1:2, 1:5, 1:6, 1:7 och 1:8), två för Småland (DMS 4:1 och 4:2) och ett för Öland (DMS 4:3).

Det nu föreliggande häftet av *Det medeltida Sverige* (DMS 11) behandlar Gästrikland. Författare är fil dr Sigurd Rahmqvist. Excerpering av järnskatelängder och en preliminär sammanställning av jordeboks (GåH)-materialet har gjorts av fil kand Anna Hilborn. Avsnittet om fornlämningar har författats av professor Klas-Göran Selinge. Kyrkobeskrivningarna har utarbetats i samråd med fil dr Ann Catherine Bonnier. Kartorna har ritats av fil kand Kaj Janson med hjälp av digital teknik och i samråd med författaren. Redaktionen har vid olika tillfällen fått hjälp av docent Jan Brunius och fil mag Gun-Britt Aagård vid Riksarkivet och av docent Birgitta Fritz och fil dr Roger Andersson vid Svenskt diplomatarium.

Arbetet har till dels möjliggjorts genom att Läns museet Gävleborg och Länsstyrelsen, på initiativ av framlidne landsantikvarie Anders Broberg, finansierat Anna Hilborns arbete. Häftet är tillägnat Anders Brobergs minne.

Stockholm i december 1998

Ulf Bertilsson

Innehåll

5	Förord		
7	Innehållsförteckning		
9	Inledning		
17	Gästrikland		
18	Geologiska och topografiska huvuddrag		
19	Översikt över fornlämningsbeståndet		
22	Administrativa förhållanden		
26	Judiciella förhållanden		
27	Kyrkliga förhållanden		
30	Statistiska uppgifter Antal jordeboksenheter Jordetal		
33	Hamrånge socken		
38	Hedesunda socken		
52	Hille socken		
60	Hofors socken		
60	Högbo socken		
61	Järbo socken		
61	Ockelbo socken		
70	Ovansjö socken		
80	Torsåkers socken		
91	Valbo socken		
103	Årsunda socken		
107	Österfärnebo socken		
122	Gävle		
		Källor, litteratur och förkortningar	
129	Använt GÅH-material		
132	Förkortningar: källor och citerad litteratur		
137	Förkortningar, allmänna		
139	Kartor		
		Register	
140	Ortregister		
147	Personregister		
152	Register över kyrkliga institutioners godsinnehav		
		Kartor	
28	Gästrikland, administrativ och kyrklig indelning		
35	Hamrånge socken		
41	Hedesunda socken		
54	Hille socken		
63	Ockelbo socken		
73	Ovansjö socken		
82	Torsåkers socken		
91	Valbo socken		
104	Årsunda socken		
110	Österfärnebo socken		

Inledning

De regionala bearbetningarna i *Det medeltida Sverige* presenteras landskapsvis, i härad och skeppslag och under dem socknar samt vidare städer. Därvid följs indelningen i 1500-talets kamerala material. I de fall förändringar skett under senare perioder finns hänvisningar på en plats, där en socken eller ort borde återfinnas enligt den nuvarande indelningen.

Socknen redovisas på det sätt den framträder i 1500-talsmaterialet, som en kameral enhet: jordebokssocken, vilken ofta men inte alltid överensstämmer med den kyrkliga socknen. När skillnader mellan dessa har iakttagits, har det anmärkts. Om inte annat särskilt anges, avses för förhållanden under medeltid och 1500-tal med termen "socken" begreppet jordebokssocken; endast i avsnittet om den kyrkliga organisationen är "socken" synonymt med kyrksocken.

Med "den nuvarande indelningen" och "den nuvarande socknen" avses den regionala organisationen 1950, innan de stora kommunsammanslagningarna började. "Socken" betecknar där den borgerliga kommunen, som i allmänhet sammanföll med den kyrkliga: församlingen.

Redovisningen inom socknen av varje by/gård, brukningsenhet består av tre delar:

- I Namnformer och kartangivelse
- II Inventering av det kamerala materialet
- III Inventering av det medeltida materialet

I **Namnformer** För varje enhet redovisas först det nuvarande namnet, med halvfet stil, därefter den äldsta kända namnformen, kursiverad och året för denna.

När det *äldsta belägget* hämtats ur tryckta källor av god kvalitet, återges stavningen enligt trycket utan att den har kontrollerats mot originaldokumentet. (I enstaka fall har originaldokumentet granskats, vilket anges med "or", ex "DS 1031 or".) Uppgifter som hämtats ur tryckta registersamlingar har regelmässigt kontrollerats mot originalet, vilket markeras genom att originalets signum anges, följt av hänvisning till trycket, (ex "RAP 21/3, SMR 235"). Om det äldsta belägget är en avskrift, återges även den äldsta originalformen. Det har inte varit möjligt att pröva alla ortnamnsproblem. Därför anges varianter av namnet endast undantagsvis, t ex vid kraftig avvikelse eller för-

ändring under medeltid och 1500-tal. För övriga äldre namnformer hänvisas till det omfattande excerptmaterialet i Ortnamnsarkivet i Uppsala. Ortnamnsförändringar som skett efter 1550-talet har inte heller kunnat redovisas inom undersökningens ram. – Ortnamnen återges genomgående med stora begynnelsebokstäver, även i de fall originalen eller de tryckta källorna har små. Prepositioner ("in", "de" osv) anges, men "i" och "j" återges båda med *i*.¹ Undantag: äldsta belägg hämtade ur 1500-talets kamerala material återges som regel utan preposition.

De *nutida namnen* återges enligt stavingen på den ekonomiska kartan 1:10 000. Har byn/gården/brukningsenheten inte kunnat återfinnas på officiellt kartmaterial (ekonomiska kartan 1:10 000, topografiska kartan 1:50 000, generalstabskartan 1:100 000, eller 1800-talets ekonomiska kartor) redovisas den under den äldsta kända namnformen, vilket markerats med *.

Kartangivelse. Den siffergrupp som avslutar den första avdelningen, hänvisar till det aktuella bladet av den ekonomiska kartan 1:10 000; ett rutsystem med motsvarande kod finns inlagt på den topografiska kartan 1:50 000.

II Inventeringen av 1500-talets kamerala material bygger på de i Kammararkivet förvarade landskapshandlingarna, från de äldsta, omkring 1540, fram till omkring 1570. Slutåret varierar något beroende på materialtillgången. Exakt uppgift om vilka handlingar, som ligger till grund för bearbetningen framgår av förteckningen över "Använt GÅH-material" (GÅH = Gästriklands handlingar). Tiondelängder och frälse- och rusttjänstlängder har som regel inte använts; de senare har dock utnyttjats för notiser innehållande uppgifter om avrad och ägare (se III nedan). Längderna Gärder och hjälper 1535, KA, har inte heller använts, då de uppgifter som de lämnar om lokala förhållanden många gånger förefaller osäkra.

Uppgifterna redovisas enligt ett fast schema med ett antal starka förkortningar (se förkortningslistan):

- 1) *jordnatur* och *antal enheter* återges med halvfet stil, ex "1 sk" = ett skattehemman.
- 2) *jordetal* (om sådant finns), dvs enhetens storlek uttryckt i markland : öresland : örtugland : penningland.

1 markland	8 öresland	24 örtugland	192 penningland
	1 öresland	3 örtugland	24 penningland
		1 örtugland	8 penningland

En gård med jordetalet tre öresland och fyra penningland redovisas 0:3:0:4. I de fall penningland eller örtugland saknas, markeras de inte: ex tre öresland = 0:3; däremot ett markland = 1:0.

¹Upplöst förkortning markeras ej.

I vissa områden av de delar av Sverige där jordetal finns uttrycks gårdarnas jordetal i skiftande kombinationer i de olika årgångarna av kronans jordeböcker. Av redovisningstekniska skäl har det därför i sådana områden blivit nödvändigt att använda ett och samma uttryckssätt för hela undersökningsperioden. För Uppland och Gästrikland, där uttryck i mark- och öresland är det vanliga, har det fallit sig naturligt att räkna om jordetalet till så stora enheter som möjligt. Exempelvis har en gård som i somliga längder anges till 0:0:11½ och i andra till 0:3:0:20 i bearbetningen redovisats med 0:3:2:4.

Om det i samma by finns flera enheter av samma jordnatur, anges jordetalet för varje gård, ex ”**2 sk**, 0:4 + 0:4”.

I byar med flera än en gård redovisas gårdarna i fallande storleksordning, inte efter jordeböckernas ordning.

- 3) *årtal*. Om inga årtal nämns innebär det, att uppgifterna om gården (mot-svarande) är oförändrade under hela den period som täcks av de använda landskapshandlingarna. Ett enstaka årtal som föregår jordnaturen, ex ”1548 **1 aoe**”, anger att gården uppträder första gången detta år och sedan finns perioden ut. Finns en gård enbart en del av perioden, anges de-år den existerar, ex ”1555-65 **1 sk**”. ”1548 (endast)” innebär att den redovisas endast detta år.
- 4) vid *förändringar i jordetalet* anges det år då förändringen sker, följt av det nya jordetalet, ex ”**1 sk**, 0:2, 1558 0:3”, vilket visar, att gården anges till två öresland från periodens början och till tre öresland från 1558 och till dess slut. En tillfällig förändring med tillbakagång till det ursprungliga jordetalet markeras med ( ), ex ”**1 sk**, 0:2 (1558 0:3)”, vilket betyder två öresland hela perioden med undantag för år 1558.
Samma system används vid *förändringar i jordnaturen*, ex ”**1 ky**, 1553 **1 sk**, 0:4”, vilket innebär att enheten från att ha varit kyrkohemman från periodens början, 1553 övergår till ett skattehemman. Jordetalet är hela tiden detsamma.
- 5) *utjord* redovisas med jordetal under sitt geografiska namn med angivande av den gård till vilken den hör. Under huvudgården finns en hänvisning till utjordens geografiska namn. För årtalen se punkt 4; märk dock att ”**1 skuj**, 0:2 till Åby, 1546 till Överby” innebär, att utjorden, som hela tiden är två öresland, från periodens början tillhör Åby men från 1546 till periodens slut tillhör Överby. Frälsets utjordar redovisas inte i landskapshandlingarna.
- 6) *kyrkojord* saknar ibland uppgift om jordetal. I förteckningen över ”Använt GÄH-material” anges när jordetal saknas för denna jordnatur. Detta mar-

keras inte särskilt i redovisningen av varje gård. Exempelvis "1 ky, 0:4" betyder att ett kyrkohemman redovisas under hela perioden och att jorde-talet är 0:4, när det förekommer.

- 7) *frälsejord* saknar i kronans jordeböcker uppgift om jordetal. Jordeböcker-na anger däremot ibland namnet på den adelsperson som uppbär räntan (inte alltid = ägaren). I sammanställningarna redovisas detta genom att namnet satts inom parentes efter jordnaturen, ex "4 fr, (Svante Sture)". Däremot anges inte vilka år ägarens namn redovisas.
- 8) *kvarnar* redovisas inte regelbundet i landskapshandlingarna. Det marke-ras inte särskilt, vilka år en kvarn saknas. Däremot anges alltid det första året en kvarn uppträder.
- 9) *summa jordetal*. När byn består av två eller flera enheter anges summan av byns jordetal. Motsvarande uppgift finns inte i det kamerala materialet. Summan, som alltså är resultatet av en bearbetning, avser det sista året under undersökningsperioden, då en summa kan beräknas. I summan har inräknats jordetalet för kyrkojord enligt vad som angetts under punkt 6. I en by där frälsegods ingår, blir jordetalssumman inte fullstän-dig, då som ovan sagts jordetal inte anges för frälsejord.

För de fyra socknarna i norra och östra delen av Gästrikland gäller att jordetal i jordeböckerna endast redovisas byvis, inte för de enskilda gårdarna och utjordarna. I dessa fall är jordetalssummorna tagna ur det ka-merala materialet.

- 10) *järns katt* uttryckt i antalet osmundar. I jordeböckerna anges skattebelop-pen i regel i hundraden och osmundar, vissa år i hundraden, öre och osmundar. Ett hundrade järn omfattar 120 osmundar och motsvarar 4 öre järn. En gård med skatten 2½ hundrade och 56 osmundar redovisas "järns katt 356 osm" (efter jordetalet, om sådant finns).

I byar med flera än en gård anges järns katt för varje gård, ex "2 sk, . . . – järns katt 432 + 288 osm". Gårdarna redovisas i fallande storleksord-ning, inte efter jordeböckernas ordning.

Skattebeloppen är tagna ur 1543 års järns kattelängd (GäH). För de fy-ra socknar där jordetal för enskilda gårdar inte anges (se under punkt 9) redovisas även, inom ( ), järns katten vid periodens slut (1567).

Järns kattens storlek är proportionell mot de enskilda hemmanens jordetal, varvid proportionen i regel är 2 osmundar av ett penningland eller 16 osmundar av ett örtugland eller 48 osmundar av ett öresland (DoSk s 378 f). Skatten kan därför användas som ett storleksmått på gårdarna, när jordetal inte anges i jordeböckerna.

III **Inventeringen av medeltidsmaterialet** bygger på Ortnamnsarkivets i Uppsala excerpter, vilka kompletterats med annat källmaterial. Till medeltidsmaterialet räknas även källor från perioden 1540-1570, som inte hör till landskapshandlingarna. Av medeltidsmaterialet redovisas i form av kortfattade register de uppgifter om en ort som direkt eller indirekt berör jorden, såsom läge, avkastning, ränta, organisation, förvaltning och ägande.

I de fall en handling endast bevarats i avskrift, finns den ofta i flera exemplar i olika samlingar. Hänvisning sker här endast till den avskrift som använts som underlag för registren; uppgifter om övriga avskrifter kan sökas i Diplomatariekommitténs samlingar.

Den marklandsvärderade jordens storlek anges på samma sätt som jordetalen i det kamerala materialet. Omräkningen till större enheter har dock inte skett, utan jordetalet återges på det sätt det finns i källan, ex "0:11" fastän det omräknat ger 1:3. I de fall källans jordetal innehåller en negativ komponent har det dock räknats om till det faktiska värdet (t ex 'sex öresland en örtug mindre' = 0:5:2).

Vid försäljning och köp anges inte *köpeskillingen*, även om uppgift om den finns i dokumentet i fråga. Däremot anges eventuell *penningränta*. Myntenheten är *mark* med underavdelningarna *öre*, *örtug* och *penning*, mellan vilka samma relationer gäller som mellan de olika jordetalen (se ovan). Penningräntan anges därför på samma sätt som jordetalen, dock med tillägget pengar (pn) – 1:3 pn betyder således 1 mark och 3 öre pengar.

Personnamn (förnamn) återges som regel i normaliserad form, ex Anders för Andreas, Nils för Nisse. För en och samma person används genomgående samma namnform, oavsett om hans namn växlar i källorna. De latinska formerna återges med motsvarande svenska namn.

Släktnamn återges inom ( ), om det inte burits av personen själv. Namn som senare blivit verkliga släktnamn, ex "Oxenstierna", ges stor begynnelsebokstav. Stor bokstav ges även konstruerade namn som vunnit hävd, ex "(Lejonbjälke)", och sådana som utretts i ÄSF eller annan personhistorisk litteratur, ex "(Gumsehuvud)", "(Ulv)". Liten bokstav ges rent sigillbeskrivande namn, ex "(skyskura)", "(kvadrerad sköld)".

Titlar återges inte annat än när de behövs för att identifiera en person eller har betydelse för förståelsen av en viss uppgift.

Släktskap mellan i registerna omnämnda personer anges, när det har betydelse för sammanhanget. Den uppgiften finns ofta inte i den aktuella handlingen utan har hämtats ur gängse genealogisk litteratur, som regel utan att källan särskilt redovisas.

Hänvisning till andra orter görs a) till orter inom samma socken med enbart ortnamn, b) till övriga med ort- och sockennamn; upplysning om till vilket härad de senare hör, ges i ortregistret.

Käll- och litteraturhänvisningar sker genom användande av förkortningar (se s 132), följda av 1) för källpublikationer med numrerade handlingar:

handlingens *ordningsnummer* eller (om handlingarna inte är genomgående numrerade) *delnummer:ordningsnummer*, 2) i samtliga övriga fall: *sidnummer*.

Citering: " " används när ett citet återges ordagrant med bibehållen stavning, ' ' när det återges med normaliserad stavning och form men ändå ansluter sig till den direkta ordalydelsen. Upplösta *förkortningar* markeras inte.

Frågetecken används för att ange att den lämnade uppgiften i något avseende är osäker. Det används:

- 1) i stället för årtal = årtal är okänt, ex "? (1400-talets början) löser Arent Pinnow...",
- 2) efter årtal = året är osäkert, ex "1525(?) får Jöran Turesson...",
- 3) före källhänvisning = osäkert om källans namnform avser den ort den identifierats med, ex "**Ösby** 1328 *in Øsby* (?DS 2683, avskr)",
- 4) före ortnamn i modern form = osäkert om orten avses, ex "...i Ekeby, ? Knutby sn...",
- 5) efter direktcitats = osäker läsning, ex "1409...*Øyanom*(?) (SD 1160)",
- 6) framför begrepp eller hel sats = osäkert påstående, ex "herr Peter Räv (? = kyrkoherden Peter i Rimbo)".

Exempel och kommentarer

Ovansjö, Torsåkers och Österfärnebo socknar

Redovisningen av socknarna bygger på Gästriklands handlingar (GäH) 1541:1, 1542:5, 1543:1, 1544:2, 1546:1, 1547:5, 1548:2, 1549:2, 1550:4, 1551:3, 1552:2, 1553:3, 1555:3, 1556:11, 1561:12, 1562:5, 1563:8 och 1567:12 samt på Dalarnas handlingar (DaH) 1557:7, 1558:19, 1559:3, 1565:3 och 1569:11. (Framgår av "Använt GäH-material".)

Endast för Övermyra tolkas hela artikeln. För övriga exempel förklaras enbart de uttryck som inte förekommit tidigare.

Exempel:

- Övermyra** 1494 *Myra* (RAp 18/5), 1495 *Myre* (RAp 18/3), 1541 *Öffuermire* (GäH 1541:1), 1542 *Malere Myre* (GäH 1542:5) – 13 G, 4 i.
- GäH **2 sk**, 1:1:2 + 0:6:1 – järnskatt 307 + 288 osm.
Summa jt 2:0.
- 1494 säljer ärkebiskop Jakob ett 'gods' Myra till Anders målare, bror till avlidne kyrkoherden Olof i Hamrånge. Ärkebiskopen har på kyrkans vägnar tagit hand om jorden, som Olof tidigare hade köpt av sina närmaste mödernefränder för kyrkans pengar. (RAp 18/5)

Kommentar:

Nuvarande namn är Övermyra. Det omnämns första gången 1494 i ett i Riksarkivet bevarat pergamentsbrev, som är daterat den 18 maj. Orten stavas då Myra. I ett pergamentsbrev från året efter (den 18 mars) stavas orten Myre. I den första jordeboken i Gästriklands handlingar (1541) är byns nuvarande namn omnämnt första gången, stavat Öffuermire, men i jordeboken följande år kallas byn "Malere Myre". Den återfinns på ekonomiska kartan 1:10 000, blad 13 G, 4 i och på topografiska kartan 1:50 000, blad 13 G SO Hofors ruta 4 i.

Gästriklands handlingar (GäH) redovisar 1541–69 två skattehemman, vilka anges med jordetal fr o m 1565. Det ena hemmanet är ett markland, ett öresland och två örtugland, det andra sex öresland och ett örtugland. Jordetalssumman för byn är två markland. Enligt järnskattelängden 1543 erlägger hemmanen 307 resp 288 osmundar järn i skatt.

Övermyra omnämns i det medeltida materialet en gång, i pergamentsbrevet 1494.

Torsåkers socken

- Fagersta** 1350 *in Fagrastadhum* (DS 4635), 1542 *Ffagersta* (GäH 1542:5) – 13 G, 2 f – nuv Hofors sn.
 GäH **3 + ½ bm**, 1549 ½ + ½ + ½ + ½ **bm/sk**, 0:3:1 + 0:3:1 + 0:3:1 + 0:2.
 Summa jt 1:4.
 1350 testamenterar Peter Olofsson, kyrkoherde i Östervåla, sin egendom i F med byggnader på vissa villkor till en prebenda i Uppsala domkyrka (se Ho) (DS 4635).
 - - -

Orten hörde till Torsåkers socken, men hör numera till Hofors församling och kommun, som tidigare under 1900-talet brutits ut ur Torsåker.

Gästriklands handlingar redovisar under periodens första del fyra bergsmän, av vilka en erlägger halv fodring. Efter taxeringen 1549 av bergsmännens jordinnehav, för vilket de skulle betala skatt så som skattebönderna, redovisas fyra halva bergsmanshemman. Dessa anges med jordetal fr o m 1565.

Fagersta omnämns endast en gång under medeltiden, 1350 i Diplomatarium Suecanum, band VI, s 233, nr 4635 (DS 4635). Om Peter Olofssons testamente finns mer att läsa under Ho i samma socken.

- *Korsbergh** 1350 testamenterar Peter Olofsson, kyrkoherde i Östervåla, byggnaderna *in Korsbergh* till en prebenda i Uppsala domkyrka (se Ho) (DS 4635).

Orten omnämns endast en gång under medeltiden och saknas helt i 1500-talets jordeboksmaterial. Namnet har inte kunnat återfinnas i det officiella kartmaterialet, vilket anges med *.

Österfärnebo socken

Finnäs	1443	<i>in Synnanes</i> (EcklBost s 105, avskr), 1541 <i>Finnenes</i> (GäH 1541:1) – 12 H, 7 a.
	GäH	2 sk , 1543 1 sk (saknas 1544), 0:4 – järnskatt 192 osm. 1 ky (saknas 1549), 1553 1 sk , 1555 $\frac{1}{2}$ sk , 0:4. Summa jt 1:0.

	1552	byter kronan bort ett kyrkohemman om $\frac{1}{2}$:0 till Staffan Nilsson (se Hade, Hedesunda sn) (GR 23 s 5).

Orten omnämns första gången 1443, i en förteckning över Österfärnebo kyrkas jord publicerad i boken "Redogörelse för de ecklesiastika boställena 1 (Gäfleborgs län)". Förteckningen, som är skriven på latin, är bevarad i en avskrift från 1600-talet, i vilken flera felläsningar och missuppfattningar finns, särskilt beträffande ortnamn. Här har avskrivaren uppenbart tolkat originalens "f" som ett "s" (s k långt s, som är mycket likt f). Den första jordeboken (1541) har den korrekta namnformen.

Gästriklands handlingar redovisar två skattehemman, som fr o m 1543 lagts ihop till ett hemman; ett kyrkohemman, som 1553 övergått till jordnaturen skatte och fr o m 1555 klassats som halvt hemman. Notisen från 1552, som är hämtad från "Konung Gustaf I:s registratur" (del 23), belyser kyrkohemmanets övergång till skatte; jordetalet ett halvt markland är detsamma som fyra öresland.

Gästrikland

- 1253 *de . . . Gestrikalandia* (DS 414).
- 1280 *de prouinciis . . . Gestricaland* (DS 699).
- 1281 *de Gæstricæland* (DS 730).
- 1298 *in Gestrekaland* (DS 1240, avskr).
- 1314 *Prouincia Gestricaland* (DS 1946, avskr).
- 1331 *omnibus . . . Gestrigiam inhabitantibus* (DS 2875).
- 1354 *in Gestricia* (DS 4999).
- 1366 *prouinciam Gestricie* (DS 7331, avskr).
- 1370 *i Gestrekaland* (RAp 27/2, SRP 921).
- 1398 *terre Gæstrikkie* (SRP 2900).
- 1413 *Gestringeland* (ESb s 66, avskr).
- 1466 *aff Gestringeland* (BSH 3:85).

Gästrikland omfattar under medeltiden och 1500-talet nio socknar: Hamrånge, Hedesunda, Hille, Ockelbo, Ovansjö, Torsåker, Valbo, Årsunda och Österfärnebo.

Gästrikland som allmänt begrepp

Enligt Erikskrönikan flydde Holmger Knutsson efter slaget vid Sparrsätra (1247) till Gästrikland, där han blev tillfångatagen, varefter kung Erik Eriksson lät halshugga honom (Erikskrönikan s 28 f).

- 1331 skriver kung Magnus till invånarna i Tiundaland, Attundaland, Fjädrundaland, Roden och *Gästrikland* ("omnibus tiundiam, attundiam, fiethrundiam, rothin et *gestrigiam* inhabitantibus", DS 2875).
- 1466 skriver invånarna i Dalarna och fullmäktige från Hälsingland, *Gästrikland*, Medelpad, Ångermanland och allt Norrbotten, Roden, Fjädrundaland och allt Uppland och allt Västmanland församlade i Västerås till Karl Knutsson (BSH 3:85).
- 1495 omnämns i ett brev från Sten Sture och två rådsherrar till ärkebiskopen de som bor i Norrland (*i norrelanden*), nämligen i *Gästrikland*, Hälsingland, Ångermanland och Medelpad, vilka inte kan betala den pålagda extraskatt på det sätt man gör i Svealand; brevskrivarna anser att

de i Gästrikland skall utgöra järn och de i de andra landskapen pengar (BSH 4:131).

1497 skriver Silverbegs-männem, Järnbergs-männem, meniga allmogem i hela Dalarna samt Gästrikland, Hälsingland, Ångermanland med hela Norrland (*all nordlanden*) till borgmästare och råd i Stockholm (BSH 4:144).

1511 skriver riksrådet till 'friborna frälsemän, kronans skattskyldiga bönder och meniga allmoge' i Gästrikland och befaller dem att snarast utse var tredje man 'efter rätt mantal' i sin lagsaga och utrusta dem med armborst, pil och andra goda vapen och därtill sex veckors kost. De utskrivna skall lyda väpnaren Jon Jönsson eller dennes fullmäktiga ombud.

Rikets fiender, danske kungens trupper (under prins Kristian), har dragit in i Västergötland, där de plundrar kyrkor och kloster, bränner gårdar, kränker kvinnor m m. Rikets frihet måste försvaras, vilket inte är möjligt om inte rikets inbyggare hjälper till. (BSH 5:343; för sammanhanget se BSH 5 s CLIV ff)

Gästrikland nämns även i Stadslagens Köpmålabalk 34 i samband med stapeltvång: "alle aff finlande, vtan abo byamæn, aff nylande, rodhenum, helsingalande eller *gæstrikalande* skulu hwarghen sin marknadh medh skipum at driffwa vtan i stockholme . . ." (SGL 11 s 223).

Geologiska och topografiska huvuddrag

Större delen av Gästrikland är ett flackt landskap, som är beläget under 100 m ö h och utgör en direkt fortsättning av slättlandet i norra Uppland. Underlaget utgörs av det subkambriska peneplanet, som består av urberg med något växlande uppbyggnad. Ett inslag av kulturhistoriskt intresse är den jotniska s k Gävlesandstenen längs Gavleåns dalgång. En dryg fjärdedel av landskapet, i nordväst, ligger ovanför den tydligt markerade gränsen för norrlandsterrängen med bergkullar av urberg upp till mer än 300 meters höjd. All fast bebyggelse från forntid och medeltid ligger dock inom slättlandskapet med anslutande dalgångar.

Kustslättens dominerande jordart är morän, som i regel är urspolad och inte sällan grovstenig och blockig. På grund av de små nivåskillnaderna blir också inslaget av torvmarker stort. De finkorniga sedimenten har vid den postglaciala landhöjningen i regel samlats i sänkorna, som i vissa fall utvidgats till slätter av lera, finmo och svämsand, främst i anslutning till vattendrag och rullstensåsar.

Södra delarna avvattnas av Dalälven med stora fjärdar, belägna i "översvämmad morän" ovan Älvkarlebyfallens pasströsklar, samt mindre biflöden.

Den centrala delen med Storsjön ligger inom Gävleåns vattensystem med anslutande åar, bl a Jädraån, Borrsjöån och Hoån. Norra delarna avvattnas av kuståar, främst Testeboån och Hamrångeån.

Bland åsarna har två förgreningar av Enköpingsåsen störst bebyggelsehistorisk betydelse. Den ena, benämnd Ockelboåsen, löper över Dalälven vid Österfärnebo, vidare till Årsunda vid Storsjön och därifrån genom Ockelbo. Den andra, kallad Gävleåsen, går över Dalälven vid Hedesunda, därefter via Valbo och Hille och slutligen genom Hamrånge. Även mindre åsavsnitt förekommer. Åsarna har haft betydelse både för bebyggelsens detaljlokalisering och för kommunikationerna.

Dessa förutsättningar präglar tydligt den äldre bebyggelsebilden, i det att samtliga nio, medeltida socknar har sin kyrka och centralbygd i lägen där åsar, vattendrag och sedimentslätter i förening skapat en gynnsam agrar miljö. Österfärnebo och Hedesunda ligger vid åsarnas passage över Dalälven, och Årsunda har ett liknande läge vid Storsjön. Valbo, Hille och Hamrånge ligger vid åsens passage nära järnålderns havsfjärdar. Ockelbo utnyttjar en lokal lerslätt vid åsens passage genom Testeboåns sjösystem. Ovansjö och Torsåker är belägna på lokala slätter kring åmynningar i Storsjön resp i Hoåns nedre dal, i båda fallen med mindre åsar. Spridda äldre byar finns på sedimentpartier i kustlandet, men områdena mellan centralbygderna utgörs till största delen av skogbeväxt morän, där även den senare kolonisationen med vissa undantag (t ex längs Jädraån) är av begränsad omfattning. Över 70 % av landskapets yta är ännu i dag täckt av skog.

Landskapets gränser är till största delen naturliga. Förutom Bottenhavet i öster märks främst den stora, till större delen obebyggda gränsskogen Ödmården i norr, vilken under medeltiden (före 1300-talets mitt) skilde Upplandslagens och Hälsingelagens lagsagor. Gränsen genom det öde höglandet i väster följer i stort sett vattendelarna mellan Dalälvens och kuståarnas biflöden. Gränsen mot Uppland går bara delvis i Dalälven och dess stora fjärdar: I Österfärnebo har gränsen reglerats med hänsyn till några av byarnas hävdvunna utmarksrättigheter längs älvens östra sida (se nedan under Ön, Österfärnebo sn, och DMS 1:4 s 117 ff); den del av Hedesunda socken som ligger öster och söder om älven har bebyggts norrifrån. Den norra delen av gränsen löper genom ett otillgängligt skogsområde, där utmarker tillhörande Grinduga i Valbo möter Älvkarlebys utmarker.

Översikt över fornlämningsbeståndet

Både den förhistoriska bosättningen och det bevarade fornlämningsbeståndet har präglats av dessa relativt sena, bebyggelsehistoriska förutsättningar, och äldre fornlämningar finns endast i anknytning till ursprungliga kustlägen och inre sjösystem. Fornlämningarna redovisas här från landskapet som en enhet men med iakttagande av kvantitativa och kvalitativa, lokala variationer.

Gästrikland är det enda landskap som på 1930-talet blev föremål för fullständig fornminnesinventering enligt Riksantikvarieämbetets äldre modell. Denna inventering har – jämte äldre fynd – bearbetats och publicerats (Belander 1938, 1944). Inventering för den ekonomiska kartan utfördes under förra hälften av 1950-talet, och denna reviderades inom de centrala delarna 1981. Översikter med utgångspunkt i denna föreligger (Baudou 1973 och Jensen 1987). En kompletterande inventering av stenåldersboplatser har gjorts av Länsmuseum sedan 1995.

Inom landskapet är idag ca 1 800 bevarade fornlämningar av rent förhistorisk typ kända, fördelade på närmare 400 lokaler (medeltal ca 4,5 per lokal). 1 630 utgörs av gravar, dvs drygt 90 procent. I övrigt märks främst närmare 150 stenåldersboplatser, 18 bevarade runstenar och en fornborg. Omkring 400 lokaler med slagg och/eller blästerugnar från lågteknisk järnhantering och ett 70-tal fångstgropar torde dessutom till stor del vara från järnåldern men kan också tillhöra medeltiden.

De fornlämningsrikaste socknarna (inom de medeltida gränserna) är Hille och Österfärnebo med över 300 vardera. Hedesunda, Årsunda och Valbo har 200-250 fornlämningar vardera. Hamrånge och Ockelbo har 150-200 vardera, medan Ovansjö och Torsåker har under 100.

Bilden av *stenåldern* har förändrats starkt genom de senaste inventeringarna. Redan tidigare var tre typer av boplatser kända. De äldsta (6 000 till 8 000 år gamla) är av senmesolitisk typ och är – jämte talrika lösfynd av trindyxor – anknutna till Litorinahavets stränder ca 75–85 m över nuvarande havsnivå. Inom höglandet finns strandboplatser av norrländsk typ, som kan härröra från mesolitikum till bronsålder. Båda dessa typer är rena fångstboplatser. Den tredje gruppen omfattar numera mer än 100 lokaler vid dåvarande kust (ca 40–48 m ö h). De är omkring 4 000 år gamla och av gropkeramisk typ, dvs en kustkultur med fångst som bas men med neolitiska inslag. De ligger gruppvis i den skogiga moränmarken. Både dessa och de äldre boplatserna med trindyxor tyder på kontakter söderut.

Bronsåldern har lämnat få fynd men finns representerad inom det stråk med kuströsen som innehåller ca 125 gravar i dåtida strandlägen. Omkring en tredjedel av dessa – belägna ca 20–35 m ö h – härrör från bronsåldern, de på lägre nivåer från järnåldern, företrädesvis dess äldre del. Även dessa gravar representerar en kustbunden blandekonomi.

En annan, säregen gravmiljö från *äldre järnåldern* representeras av ca 175 gravar vid insjöstränder. De utgörs av låga, runda eller tresidiga stensättningar med riklig stenfyllning och har paralleller i Dalarna och Norrlands inland, där de uppträder i samma lägen som fångstboplatser av stenålderstyp och kan markera en kvarlevande fångstkultur. Ett 20-tal förekommer här i spridda lägen. De övriga ligger inom tre gravfält på de smala åsarna över dalälvsfjärdarna. Det största vid Hamre i Österfärnebo består av ca 135 gravar och är landets största kända i denna miljö, tillika Gästriklands största gravfält – och på sitt sätt det märkligaste.

Det stora flertalet av landskapets gravar återfinns emellertid på höggravfält, nästan uteslutande daterade till *yngre järnåldern*. Ca 1 330 gravar av för denna tid normal typ är bevarade; ca 225 borttagna är dessutom kända, men säkerligen har betydligt flera försvunnit. 140 högar ligger spridda, av vilka många kan vara rester av förstörda gravfält. Enstaka högar finns dock, bland dem landskapets enda storhög, 30 m i diameter, som är egendomligt ensligt belägen nära kusten vid Axmar i Hamrånge. Av nivån att döma kan den tidigast vara från vendeltid.

På de 80 bevarade gravfälten är ca 1190 högar och övertorvade stensättningar, nästan uteslutande runda, belägna. Gravfältens medelstorlek är således 15 gravar, vilket är avsevärt mindre än inom Upplands tätare järnåldersbygder. Vid flera gravfält – t ex vid Järvsta i Valbo – har dock även framkommit sena vikingatida gravar under flat mark, och i andra fall kan flera gravar finnas i samma hög. Antalet gravlagda är därför inte oväsentligt större än antalet synliga gravar. De i särklass största gravfälten finns vid Sörby i Årsunda och Testebo (nuv Strömsbro) i Hille, båda med ca 90 gravar; de största av de övriga är ungefär hälften så stora.

Om man tar hänsyn till både gravfälten, de spridda högarna och kända borttagna gravar (alltså totalt ca 1 555 gravar), finner man att de fördelas på ca 85 byar. Genomsnittligt finns alltså inte mera än ca 18 gravar per by. Även med beaktande av felkällorna måste detta betyda, att många byar har etablerats sent under järnåldern, dvs under relativt framskriden vikingatid. I vissa socknar – t ex Ovensjö – finns också flera medeltida byar och gårdar som nu saknar gravar, medan andra bygder verkar ha varit fullkoloniserade vid medeltidens ingång – t ex Hamrånge, där alla har järnåldersgravar.

Denna bild bekräftas av gjorda gravfynd. I Hade i Hedesunda – beläget söder om Dalälven – har i ett gravfält gjorts rika fynd från yngre romersk järnålder och folkvandringstid, vilket är unikt i landskapet. Enstaka gravfynd från folkvandringstid har gjorts också i andra socknar, och några gravfält har anlagts under vendeltid. Det helt dominerande antalet arkeologiska undersökningar har emellertid gett vikingatida fynd. Dessa är ofta rika, och rikedomerna på vapen och redskap av järn är frapperande. Även köpmannavågar av brons och värdefulla smycken förekommer. Man har med ledning av fynden beräknat, att ca 80 procent av gravhögarna bör vara anlagda under vikingatiden med dominans för 900- och 1000-talen.

Gravarna har ett uppenbart samband med den lågtekniska järnhanteringen. Många gravhögar består till stor del av järnslag, och i enstaka fall finns också slag som gravgåva. På vissa gravfält – t ex det nämnda vid Sörby i Årsunda och ett vid Vi i Ockelbo – finns dessutom rena slaggarvarp med blästerugnar i direkt kontakt med gravarna. Slagg finns dessutom kringstridd i odlingsmarkerna och i mosskanterna kring de centrala byarna från järnålder och medeltid – oftast säkerligen utplöjda varp. Vid en stor undersökning i Valbo har också slagglager påträffats tillsammans med gravar och boplatslämningar under flat mark.

Både gravfrekvens, fyndrikedom och slaggförekomst talar alltså för en stark bebyggelseexpansion under *vikingatiden*. Den rimligaste förklaringen till denna är en kombination av efterfrågan på odlingsmark i de mest gynnsamma lägena och en marknad för handel med myrjärn även i omvärlden, i första hand Uppland. Centralbygdernas miljö med sedimentslätter, åsvägar och järnhaltiga myrmarker kunde tillgodose båda dessa önskemål. Så uppstod där de väl avgränsade bygder som blev utgångspunkter för den medeltida bebyggelseutvecklingen.

Ytterligare en fornlämningstyp anknyter till denna senvikingatida högkonjunktur, nämligen de 22 säkert kända *runstenarna*, av vilka 18 är helt eller delvis bevarade, alla ristade i röd Gävlesandsten. Flera är av påtagligt kvalitativ karaktär, och runstenar har funnits inom alla nio socknarna. Tre runstenar, som stått vid Ockelboåsen, har haft bildristningar med anknytning till Sigurdssagan; en som "mönsterbildande" betecknad sten med samma motiv finns vid samma åsväg i Altuna socken i Uppland. Fyra runstenar i Valbo är ristade av mästaren Åsmund Kåresson; stenen vid Järvsta står på ursprunglig plats vid det ovan nämnda gravfältet. En sten vid Fleräng är sedan 1933 tillförd Älvkarleby socken, Uppland.

De typiskt *medeltida* fornlämningarna är få. Vid Totra i Hamrånge finns en kastalruin med omgivande, terrasserade grundlämningar. Ett samband med denna kan möjligen också de två spärranläggningar av sten och virke ha som finns över två tidigare inseglingssund till Hamrångefjärden. På Ön i Valbo finns överplöjda rester av fästet "Gaddaborg".

Administrativa förhållanden

Gästrikland hörde sedan 1400-talets början till Stockholms fögderi eller län (Fritz 2 s 37, Hammarström s 473).

Indelning

- 1413 är Gästrikland delat i två delar: den ena delen hör till Uppland och omfattar sex socknar och en halv (Valbo), den andra delen hör till Roden och omfattar två socknar (Hamrånge och Hille) och halva Valbo socken; av varje gård i Gästrikland utgår 6 spann korn i markgäld (ESb s 66).
- 1530 redovisas i undervisning om rikets ränta den totala järnskatten av Gästrikland, som uppgår till 25½ läster, 4 hundraden och 3 öre ofatet osmundsjärn, vilket tillsammans med en beräknad överfatning om 3 läster ger summan 28½ läster, 4 hundraden och 3 öre; sockenvis redovisas det samlade jordetalet och skatten av varje markland, i fyra skattesatser och uttryckt i penningar (HH 11 s 23 f; DoSk s 378):

socken	1:0 pn	0:12 pn	0:12:1 pn	0:12:0:19 pn
Hedesunda, västra halvan	–	–	–	36:0
” , östra halvan	–	–	–	32:0
Österfärnebo	–	–	–	59:0
Årsunda	–	–	–	28:0
Torsåker	–	–	–	51:0
Ovansjö	–	–	95:0	–
Ockelbo	–	35:0	–	–
Hamrånge	–	34:0	–	–
Hille	–	40:0:8	–	–
Valbo, övre halvan	–	–	–	33:7
” , yttre halvan	29:0	–	–	–

Den yttre halvan av Valbo sn, som 1413 räknades till Roden (se ovan), har troligen omfattat de byar som låg nedanför (nedströms) Valbo kyrka, nämligen *Åglingeby, Sörby, Hemlingby, Järvsta och Grinduga samt gårdarna Kubbo och Mårtsbo.

Gästrikland var under 1520-talet ett eget fögderi men förenades 1531 med Hälsingland. Från 1542 var landskapet återigen ett eget fögderi, vilket dock under perioden 1552–69 minskades genom att de västra socknarna överförts till fögderier i Dalarna: Socknarna Ovansjö och Torsåker lydde 1552 under Stigsbo gruva och från 1556, tillsammans med Österfärnebo socken, under fogden vid Garpenberg; till detta fögderi fogades 1557 även socknarna Årsunda och Hedesunda. 1566 överfördes Ovansjö och Torsåker till det nybildade Sätters gårds län. Från 1570 var hela Gästrikland ett eget förvaltningsområde under egen fogde. (AL 2 s 298–300, 302, 3 s 92, 211, 217)

Skatt och förläningar

1336 meddelar kung Magnus att han pga kronans stora skulder varit tvungen att pantsätta stora områden i riket, däribland Gästrikland (DS 3267).

1357 överenskommer man vid riksdelningen mellan kung Magnus och hans son Erik, att Gästrikland, tillsammans med bl a Hälsingland och Sverige ovanskogs, skall ingå i kungens del (DS 5730, Fritz 2 s 37).

1364 pantsätter kung Albrekt till den apostoliska kammaren landskapen Tavastland, Nyland och *Gästrikland* samt alla andra egendomar, härader, köpstäder m m som varit pantsatta till avlidne Nils Turesson (Bielke) och dennes arvingar. Inkomsterna från dessa skall, tillsammans med inkomsterna från Nils Turessons huvudgårdar Kråkerum, Mönsterås sn, Beteby på Öland och Erstavik, Brännkyrka sn, uppbåras av påvestolen tills de stora skulder Nils hade till denna återbetalts. (APS 689, DS 7071)

- 1366 ingås ett avtal med kungens godkännande mellan apostoliska kammarens ombud och Erik Karlsson (Örnfot), ombud för arvingarna till Nils Turesson, beträffande regleringen av Nils skulder till påvestolen. Kammarens ombud skall årligen uppbära 400 mark svenska penningar av den ordinarie skatten från provinsen *Gästrikland* jämte alla jordagods som tillhör provinsen inom dess åtta socknar, såväl kungsgårdar som lundar, skogar, fisken och betesmarker, samt alla utskylder från järnberget i *Gästrikland* (se Torsåkers sn). På samma sätt skall ombudet uppbära 800 mark årligen från Norrbo, Seunda, Gorunda och Tjurbo härad i Västmanland. (DS 7330–31)
- 1367 tilldelar kung Albrekt, med samtycke av sin far hertig Albrekt av Mecklenburg och tidigare förmånstagaren Erik Karlsson (Örnfot), apostoliska kammarens ombud uppbörden av 1 mark silver från varje skattskyldig bonde i provinsen *Gästrikland* och i de fyra häraderna Norrbo, Seunda, Gorunda och Tjurbo i Västmanland. Skatten är en i riket nyligen pålagd hjälpskatt (markgäld) till gäldande av Nils Turessons skuld till påvestolen. (APS 717, DS 7606)
- 1368 förklarar apostoliska kammarens ombud, i kungens och vittnens närvaro, att hans uppbörd av markgälden om 1 mark rent silver (eller 4½ mark löpande mynt) av varje fullsutten bonde i *Gästrikland* och de fyra häraderna i Västmanland hindrats av Raven von Barnekow och dennes son Henrik, trots kungens brev av år 1367 (se ovan). Antalet skattskyldiga bönder i de aktuella distrikten uppges vara 1000. Ombudet är därför tvungen att annullera det kvitto på dessa inkomster han föregående år givit kungen, Erik Karlsson m fl (DS 7607). (DS 7682–83)
- 1438 ger marsken Karl Knutsson (Bonde) *Gästrikland* i förläning till drotten Kristiern Nilsson (Vasa), sedan denne krävt mera förläningar. Senare samma år, sedan marsken blivit vald till riksföreståndare, ger han landskapet i förläning till Mats Ödgisleson (Lillie). (Karlskrönikan s 176, 183, 350; GiOV s 218 f)
- 1444 utfärdar kung Kristoffer en stadga med allmogen i *Gästrikland*, enligt vilken de inte skall göra mer än *en* gengärd om året till den som av kungen har landet i sin värjo, när skatten om hösten skall uppbäras. Kungens ämbetsman och fogde skall dessemellan inte rida in i landet med mer än fyra hästar när han skall lagtinga med dem. (OxS E 796)
- 1470 förlänar Sten Sture och riksrådet *Gästrikland* och Uppsala köpstad med all kunglig ränta och rättighet till borgmästare, råd och menighet i Stockholm till dess att den stora skuld som avlidne kung Karl hade till dem är återbetald. Alla skattskyldiga bönder och kronans landbor i *Gästrikland* uppmanas lyda Stockholms stad och till den betala skatt, sakören och andra utskylder. (PRFSS I:171)
- 1497 upptas *Gästrikland* i länsregistret bland län som brukar ligga under kungens fatabur (HSH 18 s 181, Westin s 135).

- 1499 ger kung Hans med riksrådets samtycke i livstidsförläning till Sten Sture d ä kronans län Gästrikland, Tuna län i Småland och Vadsbo härad i Västergötland med all kunglig ränta och rättighet, utan krav på avgift. Samtidigt överlämnar Sten till kungen slotten Åbo, Viborg och Nyslott med tillhörande län i Finland, vilka han haft i förläning. (FMU 4835)
- 1504 (juni) pantsätter riksrådet kronans län Gästrikland till borgmästare, råd och menighet i Stockholm för ett lån av 3000 mark till rådet och riksföreståndaren. Stockholmsborgarna skall fr o m S:t Mikael's dag uppbära kronans skatt, saköre och alla andra utskylder av länet till dess att de återfått lånesumman, varefter det genast skall återgå till riksföreståndaren och Sveriges krona. Staden har rätt att skicka sin egen fogde till Gästrikland med riksföreståndarens brev. (PRFSS I:229)
- Två månader senare utser Stockholms stad Per Slatte som dess fogde i Gästrikland (StTb s 16).
- 1512 erkänner Gästriklands inbyggare Sten Sture som riksföreståndare och framför till honom sitt särskilda behov av salt och humle; de tackar honom för den landsfogde, Olof Jute, som han skickat dem och som givit 'dem alla, rika och fattiga, lag och rätt'; de har tryckt sitt 'lands' sigill på baksidan av brevet, som är skrivet i Ovan sjö sn (BSH 5:396).
- 1523 (?) uppgår enl Hans Brasks register skatten från Gästrikland till 30 läster järn (A 6 f 48).
- 1527 tackar Gustav I allmogen i Gästrikland för att de betalat den särskilda gården och tillåter dem att för innevarande år erlægga skatten i pengar i stället för järn (1:0 pn för hundralet). I sitt brev till gästrikfogden i ärendet skriver kungen, att han fått veta att många i landskapet brukar köpa silver direkt på Salberget och sälja det till köpmän i Gävle, vilka sedan mot kungens förbud för silvret ut ur landet. Fogden skall genom 'vänligt samtal' se till att silvret i stället kommer till kungens silv köpare, som måste köpa silver till myntningen. (GR 4 s 156 f, 158)
- 1529 tillåter Gustav I att de av Gästriklands invånare som inte mäktar erlægga skatten i järn erlägger den i pengar i stället. Kungen har tidigare bestämt att järn skatten skall utgå i järn hellre än i pengar och att invånarna därför skall ta upp järn bergen igen, men han har nu av två representanter för landskapet erfarit att det inte är möjligt för alla pga olägenheten att bergen inte så snart kan upptagas. De som erlägger skatten i pengar skall ge ½:0 pn för hundralet 'så länge att Vi kan se huru hulda, tro och gunstiga ni äro emot Oss och Sveriges krona'. (GR 6 s 64 f) Två månader senare förnyar kungen tillståndet men med ändringen att de som inte mäktar utge järn skall ge 0:6 pn för hundralet (GR 6 s 195).
- Året efter begär två sändebud från Gästrikland att hästeståndet (fodringen) pga trångmål måtte få erläggas i pengar (totalt 160 mark), vilket kungen för denna gång medger men på villkor att det i framtiden erläggs i järn, som det förr varit (GR 7 s 10).

1530 befäller kungen gästrikefogden att lämna allt järn som detta år skall utgå från Gävle och Gästrikland till Hans Falke eller dennes bud Karsten Rosmerer som betalning av Falkes fordran på kungen (GR 7 s 40). Samma dag får Hans Falke kungens tillstånd att köpa 70 lödiga mark silver i riket för de pengar han uppburit av kungen och sedan föra det ut ur landet (GR 7 s 41).

Samma år uppmanar kungen och rådet invånarna i Gästrikland att taga upp det järnberg som de tidigare har brukat och att erlægga skatt i järn. Invånarna har begärt att få lösa sin järnskatt i pengar, men kungen påpekar att de utgjort skatten i järn 'av ålders tid och hedenhös', emedan de har järnberg där i landet där de mycket väl kan få järn. Eftersom kungen på rikets vägnar står i svår skuld i Tyskland, som han inte kan betala med annat än varor som produceras i landet – koppar, järn, smör, hudar m m – kan han inte utan rådets samtycke förvandla skatten. (GR 7 s 91 f)

1531 avslår kungen invånarnas i Gästrikland anhållan att få lösa hästeståndet och järnskatten i pengar. Eftersom kungen måste hålla så mycket folk och hästar pga hotet från Kristian II, behövs all fodring. Som skäl till önskan att lösa järnskatten har gästrikeborna anfört att de har brist på vatten vid hyttorna. (GR 8 s 162, DoSk s 378; jfr GR 7 s 437–56)

1541 får Peder Larsson, fogde i Hälsingland och Gästrikland, i förläning de pengar som utgår av öarna utanför Hälsingland och Gästrikland, avraden (3 fat järn) från de tre kungsgårdarna i Gästrikland (i Hedesunda, Österfärnebo resp Ovan sjö snr), kronogården Linfläck, Delsbo sn, och gengärdspengar av Ytterhogdals sn (GR 13 s 329).

1544 skall, enl länsregistret, Severin Jute, fogde på Väsby gård vid Salberget, ansvara för ett fiske, kallat *Tijdönn*, i Gästrikland (AL 3 s 179). Troligen avses landet mellan Tisjön och Tinäset vid landskapsgränsen mot Uppland (se Ön, Österfärnebo sn).

Judiciella förhållanden

Gästrikland hörde till Upplands lagsaga och bildade ett tingslag, motsvarande de uppländska häraderna. Av det sparsamt bevarade källmaterialet framgår att häradshövdingen hållit ting med menigheten i respektive huvudbygd/socken. Det har därför inte funnits någon för hela tingslaget (landskapet) gemensam tingsplats.

Omnämnda tingsställen och kända häradshövdingar redovisas nedan.

Tingsställen: 1357 Valls by, Torsåkers sn (DS 5824) – 1379 vid Hedesunda kyrka (EcklBost s 104) – 1391 vid Österfärnebo kyrka (DG s 53) – 1401 Hedesunda (Svartapp 5/11) – 1403 Österfärnebo (SD 353) – 1432 Gävle, lands-ting (RAp 15/1) – 1442 Gävle, lagmansting med allmogen av Gästrikland

(WeAK s 11) – 1445 ?Hedesunda, lagmansting (EcklBost s 34 f) – 1461 Ovan­sjö (DG s 83) – 1480 Gävle, lagmansting (PRFSS I:184) – 1495 Hillsta, Ovan­sjö sn (RAP 18/3) – 1499 Hamrånge, lagmansting med allmogen i socknen (Brocman M 10:11 f 164) – 1508 Öns by, Österfärnebo sn, lagmansting (RAP 18/2) – 1518 Berg (?Österberg), Ovan­sjö sn (RAP u d).

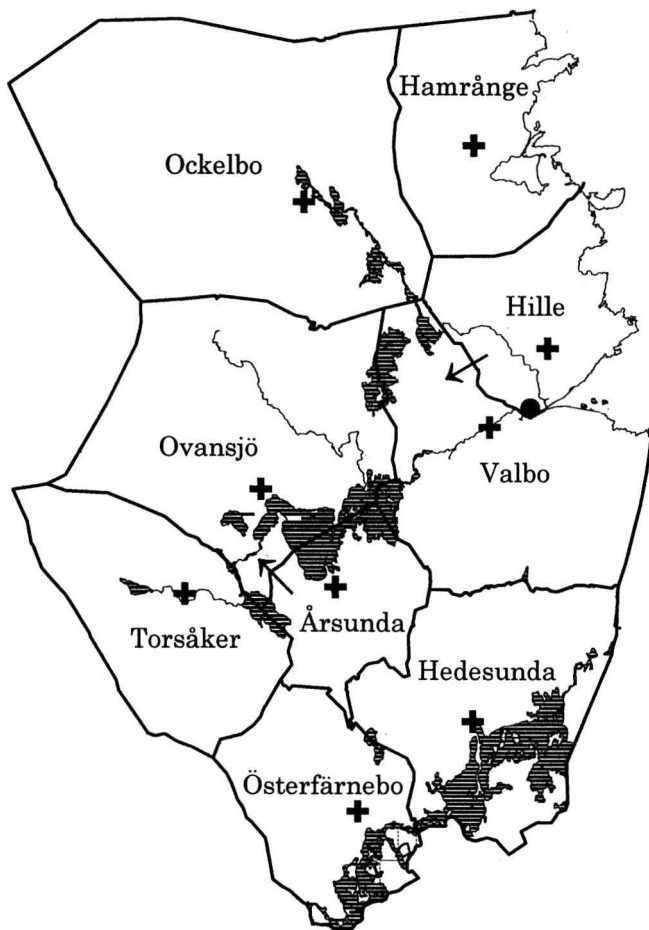
Häradshövdingar. Olof Nilsson i Bro, Nora sn, ersättare för Magnus Gisleson (Sparre av Aspnäs) fr o m 27/2 1370 (SRP 921) – Johan Röde, på Knut Karls­sons (Sparre av Tofta) vägnar, 1379 (EcklBost s 104) – Lars i Koversta, Ös­terfärnebo sn, domhavande på Ulf Bengtssons (Sparre av Hjulsta och Äng­så) vägnar, 1391 (DG s 53) – Johan i Vida, Årsunda sn, domhavande på Ulf Bengtssons vägnar, 1401–03 (Svartapp 5/11, SD 353) – Johan Knutsson 1432–49 (RAP 25/1, HLD b f 42) – Hans Svan 1461 (DG s 83) – Olof Peders­son 1480–95 (PRFSS I:184, RAP 18/3) – ?Henrik Simonsson 1499 (Brocman M 10:11 f 164) – Per Rålamb 1510–18 (HLD b f 68v, RAP 1518 u d) – Knut Persson (skrivare) 1535–36 (Brocman M 10:11 f 123v) (se vidare ALD s 423).

Sigill

Gästriklands sigill är omnämnt 1473, 1512 och 1543 (RAP 16/3, WeAK s 22, BSH 5:396, GR 15 s 60). Av ett bevarat sigill från 1594 och en sigillstamp av silver (från Ovan­sjö, nu i SHM) framgår att bilden är ett skägglöst manshu­vud. Den har antagits föreställa Holmger Knutsson. Sigillomskriften lyder: ”S. communitatis. terre. gestringeland.”. Sigillet användes ännu på 1700-ta­let, och en stamp förvarades i ett låst utrymme i Ovan­sjö kyrkas mur. (FrGä 1949 s 42–50, KL 10 sp 265 f)

Kyrkliga förhållanden

- 1253 anslår ärkebiskop Jarl fattigtiondet från Hagunda, Bålinge och *Gästrik­land* till archidiakonaten vid Uppsala domkyrka (DS 414, jfr DS 730; se nedan 1344).
- 1280 anslår ärkebiskop Jakob med domkapitlets samtycke biskopstionden från Tierps hd och *Gästrikland* till stiftets studerande i Paris i utbyte mot fattigtionden från Lyhundra hd och fyra skeppslag i Uppland, som tidigare varit anslagna till dem (DS 699).
- 1436 uppmanar rikets råd invånarna i Gästrikland att erlægga tionde; de har vägrat erlægga kaniktionde, såsom sed varit sedan mer än 200 år (SMR 372).
- 1528 utfärdar Gustav I i Gävle en stadga om prästerskapets inkomster, om vilka det enligt allmogen i Gästrikland rådde tvist mellan dem och ’klerkeriet’ efter Västerås recess och ordinantia. Tionde skall allfort utgå efter lagbokens kyrkobalk (UL Kyrkobalken 7). Prästerna skall förutom av sina prästbord leva av tionde, likstol, ’bondörtug’ (om påsken), kyrkogångsaltare och brudvigselpenningar (jfr UL Kyrkobal-

Administrativ och kyrklig indelning

Gränser omkring 1550

— sockengräns

→ Hille är annexförsamling till Valbo, Årsunda till Ovansjö

ken 7:7, 8, 9). Då prästerna i landskapet inte får tiondekalv, som de enligt lagen skall ha, stadgar kungen att varje sockenbonde skall ge sin sockenpräst 1 mark smör efter varje ko som mjölkar och ½ mark efter varje gallko. (GR 5 s 65)

Den kyrkliga indelningen under medeltiden återspeglas i följande handlingar:

- 1314 års förteckning över sexårsgården: under rubriken *Prouincia Gestricaland* redovisas Valbo med annex (Hille) (3:0), Hamrånge (0:10), Ockelbo (0:18), Ovan sjö med annex (Årsunda) (3:0), Österfärnebo (0:20), Torsåker (0:18) och Hedesunda (3:0) (DS 1946).
- 1343 års förteckning över avgifterna till lösen av ärkebiskop Hemmings pallium: under rubriken *prouincia Gestrikalandh* redovisas Ockelbo (4½:0), Valbo med annex (Hille) (6:0), Hamrånge (0:18), Ovan sjö med annex (Årsunda) (6:0), Österfärnebo (4½:0), Hedesunda (6:0) och Torsåker (3:0) (DS 3754).
- 1344 års förteckning över gods m m under Uppsala domkyrkas prelaturer och kanonikat: under archidiakonaten kaniktionen av bl a *Gestricaland*, nämligen socknarna Valbo, Hamrånge, Ockelbo, Ovan sjö, Österfärnebo, Torsåker och Hedesunda (DS 3835 s 305, Dahlbäck s 81).

Under Gustav I:s regering råder samma indelning:

1527 års förteckning över hjälpskatten från 'klerkeriet' i Uppsala stift: under rubriken *Trij och tiughunde prosterijdh Gestringelandth* redovisas Hedesunda (20 mark), Österfärnebo (20 mark), Torsåker (20 mark), Ockelbo (15 mark), Hamrånge (15 mark), Gävle (10 mark), Valbo (20 mark) och Ovan sjö (40 mark); Hille och Årsunda nämns inte utan har utgjort annex till Valbo resp Ovan sjö (PHT 1960 s 108 Johannes Laurentii räkenskap, avskr).

Länsregistret 1540 upptar 9 socknar i Gästriklands prosteri, medan länsregistren 1544 och 1556 utöver dessa socknar upptar Gävle sn (AL 3 s 153, 170, UpHe 1:1 s 104). Prosten sitter i Hedesunda 1527–44, från 1548 i Valbo (Prt 5).

I och med att stiftsorganisationen förändrats 1557 upphörde prosterierna och tiondeuppbörden övertogs av kungens fogdar (Kjöllerström s 209). Under en tioårsperiod från 1557 fanns i Gävle en ordinarie, som under ärkebiskopen var stiftschef för Norrland (UpHe 1:1 s 104).

Annexförhållanden: Under hela undersökningsperioden är Årsunda annex till Ovan sjö och Hille till Valbo. Ett brev utfärdat 1416 i Årsunda av Lars Pederson, kyrkopräst i Ovan sjö, bevittnas och beseglas av hans kaplan Lars Tomasson och kyrkoherdarna i Torsåker, Hedesunda och Hamrånge (HLA Ovan sjö 0:1).

Övrigt. Vid slutet av år 1302 färdas ärkebiskop Nils Alleson på sin visitationsresa till Hälsingland från Östervåla till Hedesunda, därifrån till Valbo och Hamrånge och sedan över Ödmården; återvägen går över Hamrånge och Valbo och därifrån till Älvkarleby.

Ärkebiskop Olof Björnssons visitationsresa senhösten 1318 går till Hedesunda, dit han kommit från Nora, och vidare till Österfärnebo, Torsåker, Ovansjö och Ockelbo och därifrån till Segerstad i Hälsingland; återvägen (1319) från Jämtland och Norrland följer genom Gästrikland samma väg som 1302. (DS 2218)

Vintern 1443 reser två klerker från Uppsala domkyrka – ärkedjåknen magister Kristoffer och kaniken Elef (Knutsson) – genom Gästrikland och inspekterar alla sockenkyrkor, varvid de tillsammans med resp kyrkoherde och i vittnens närvaro dokumenterat kyrkornas och prästernas jordinnehav. Förteckningarna är bevarade för åtta socknar (Hedesunda saknas) men endast i form av avskrifter av skiftande kvalitet (publicerade i EcklBost). Förteckningen för Valbo finns även i en särskilt beträffande ortnamn bättre avskrift i handskriften Brocman M 10:11 (KB), till vilken hänvisningar gjorts i by- och gårdsbeskrivningen nedan.

Kända datum under resan är följande: Österfärnebo 21 januari, Ockelbo 29 januari och Valbo 4 februari. Därav och med kännedom om vägar och avstånd kan inspektionsresan rekonstrueras sålunda: Österfärnebo, Årsunda, Torsåker, Ovansjö, Ockelbo, Hamrånge, Hille och Valbo. Sista anhalt bör ha varit Hedesunda, som ligger ca en dagsresa från Valbo längs åsvägen.

Statistiska uppgifter

På de följande sidorna redovisas i tabellform antalet jordeboksenheter och det sammanlagda jordetalet per socken och för hela landskapet. Uppgifterna är tagna ur Gästriklands handlingar (GäH) – för vissa socknar även ur Dalarnas handlingar (DaH) – men bygger inte på de summeringar som fogdarna gjort utan är resultat av bearbetningen.

Jordetal redovisas i jordeböckerna först fr o m 1565 för varje gård i socknarna Hedesunda, Ovansjö, Torsåker, Årsunda och Österfärnebo. I socknarna Hamrånge, Hille, Ockelbo och Valbo redovisas jordetal 1567, men inte för varje gård utan endast byvis.

Antal jordeboksenheter i Gästrikland, GÄH 1541/42 (1567/69)

	Ham- rånge	Hede- sunda	Hille	Ockelbo	Ovansjö	Torsåker	Valbo	Årsunda	Öster- färnebo	summa
sk	48 (61)	84 (83)	50 (51)	62 (82)	88 (101)	46 (48)	73 (72)	32 (31)	74 (72)	557 (601)
½ sk	- -	- -	0 (3)	1 (0)	- -	0 (1)	0 (1)	0 (2)	0 (3)	1 (10)
skt	0 (1)	0 (3)	- -	- -	- -	- -	0 (1)	- -	0 (1)	0 (6)
skuj	- -	0 (45)	- -	- -	0 (8)	0 (1)	4 (1)	0 (2)	0 (9)	4 (66)
bm/sk	- -	- -	- -	- -	- -	30 (14)	- -	- -	- -	30 (14)
½ bm/sk	- -	- -	- -	- -	- -	3 (21)	- -	- -	- -	3 (21)
kr	- -	1 (3)	- -	- -	1 (0)	- -	- -	- -	1 (1)	3 (4)
ky	- -	3 (4)	- -	- -	- -	- -	0 (1)	- -	3 (1)	6 (6)
kyuj	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	0 (4)	0 (4)
pb	- -	- -	- -	- -	- -	- -	0 (3)	- -	- -	0 (3)
fr	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	2 (2)	2 (2)

Dessutom redovisar längderna: *skatteutö*: Hedesunda 0 (1).

Jordetal för Gästrikland 1565/67

	Ham- rånge	Hede- sunda	Hille	Ockelbo	Ovansjö	Torsåker	Valbo	Årsunda	Öster- fårnebo	summa
skatte	34:6:2:0	63:4:1:4½	40:5:2:0	34:5:0:5	99:0:0:2	67:3:1:5½	78:0:1:0	27:1:1:0	58:6:1:2	504:1:2:3
ej skatte	2:6:2:6 ¹	3:3:2:6 ²	0:7:0:0 ³	0:6:0:4 ⁴	2:4:2:0 ⁵	–	4:3:2:1 ⁶	–	4:5:2:0 ⁷	19:6:0:1
summa jt	37:5:1:6	67:0:1:2½	41:4:2:0	35:3:1:1	101:4:2:2	67:3:1:5½	82:4:0:1	27:1:1:0	63:4:0:2	523:7:2:4

¹ kyrkojord, inkl Prästbordet (1443)

² kronojord (Hade 1549/52)

³ Prästbordet (1443)

⁴ Prästbordet (1443)

⁵ Prästbordet (1293)

⁶ *Prestebolet och *Åglingeby (1545)

⁷ därav kyrkojord 3:7:2 (inkl Prästbordet/1443) och kronojord 0:6

Hamrånge socken

1302 *Deinde Hambrungi* (DS 2218, avskr).

1314 *De Hambrunge* (DS 1946, avskr).

1344 *parochiis . . . Hambrungi* (DS 3835 s 305).

1480 *i Hambrunge sochn* (PRFSS I:184, avskr).

Omfattning: Socknen hade samma omfattning som den nuvarande socknen (1950).

Kyrkan: Den medeltida stenkyrkan revs på 1850-talet. Den låg på norra delen av den gamla kyrkogården, omkr 150 m väster om nuvarande kyrka. Kyrkan var rektangulär och hade sakristia och vapenhus. Av medeltida inventarier har bevarats en gotländsk dopfont från 1200-talets mitt och en samling träskulpturer: en helig biskop från 1200-talets mitt, ett triumfkrucifix och en S:t Olofsbild från 1200-talets slut, en madonna från 1300-talets mitt, två altarskåpsfigurer samt ett triumfkrucifix och en S:t Mikaelbild från 1400-talets slut, figurer ur en S:t Göransgrupp och en S:ta Birgittabild från omkr 1500 samt en madonna (troligen moderniserad, går tillbaka på en 1200-talstyp) och en S:t Martinsbild i ursprungligt skåp från 1500-talets början. (SvK 44) Kyrkby saknas.

Klockskatten 1531 inbringar 14 lod silver till kronan. 1547 indras kyrksilver till kronan: förgyllt silver (20 lödiga mark, 12 lod) och oförgyllt (11½ lod). (Källström s 182)

Runstenar: Gs 21 Axmar och Gs 22 Berg, båda fragment, nu i SHM.

Fisken: 1552 uppges i registret över fisken i älvar och åar i Norrland att mellan Hälsingland och Gästrikland löper en å som heter Tönneån (*Thöniåå*, nu Skärjån), där bönderna har några små ålhus, som skall rivs. Tillkommande vår skall båda landskapen bygga ett ålhus i ån för kronans räkning, vilket gästrikfogden sedan skall ansvara för. (WeAK s 56)

1559 har kronan tre vrakhus i Tönneån (*Tönie å*) i socknen, varav ett ger lax, de andra ål (GäH 1559:9). Kronans fisken i ån specificeras året efter som tre vrakhus (lax) och tre ålhus vid Axmar (GäH 1560:7). – Se även Axmar och Åby nedan.

Övrigt: 1499 utfärdar Sten Nilsson, på lagmannen Knut Eskilssons (Banér) vägnar, tillsammans med Henrik Simonsson ett dombrev vid lagting i Hamrånge socken rörande rågång mellan Hanebo och Skogs socknar i Hälsingland. Synenämnden, som utsetts av Sten Sture själv, består av elva bönder i Gästrikland, varav fyra från denna sn, tre från Ockelbo sn och två från Högbo, Ovensjö sn. (Brocman M 10:11 f 164v)

Antal jordeboksenheter GäH 1541 (1567)

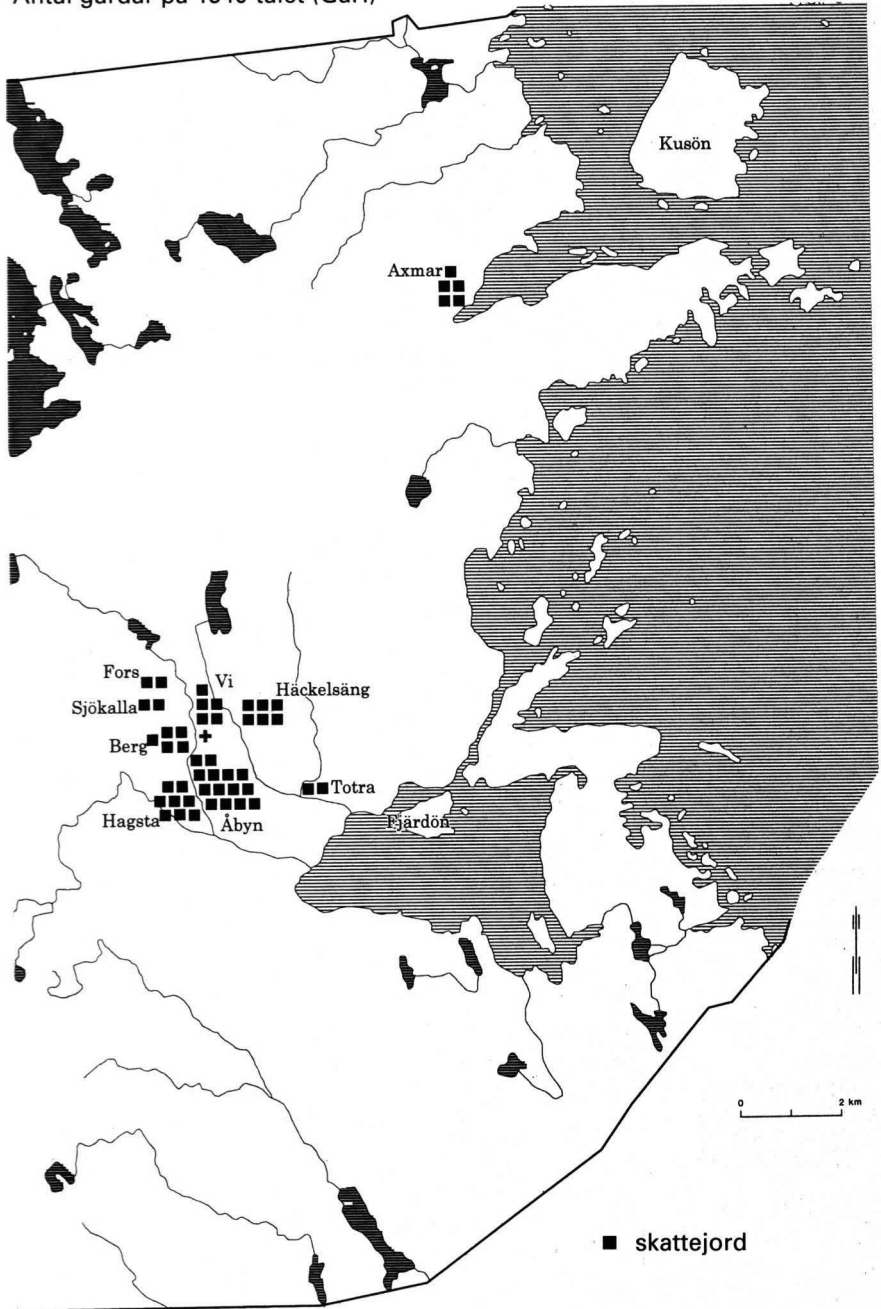
	sk	skt
Axmar	5 (6)	– –
Berg	5 (6)	– –
Fors	2 (4)	– –
Hagsta	8 (8)	– –
Hari	– –	0 (1)
Häckelsång	6 (7)	– –
Sjökalla	2 (3)	– –
Totra	2 (2)	– –
Vi	5 (7)	– –
Åbyn	13 (18)	– –
Summa	48 (61)	0 (1)

- Axmar** 1499 *i Axmare* (Brocman M 10:11 f 164v, avskr), 1541 *Axmar* (GäH 1541:1) – 14 H, 3 e.
 GäH **5 sk**, 1546 **6 sk** – järnskatt 248 + 175 + 135 + 101 + 81 osm (157 + 128 + 128 + 120 + 101 + 85 osm).
 Summa jt 2:0:2.
 1499 ingår Olof Månsson i A i synenämnd vid ting i socknen (Brocman M 10:11 f 164v).
 1559 uppbär kronan hälften av den lax som bönderna i A fiskar vid Skåmningsudde (*Skemingx skate* 14 H, 3 f) (GäH 1559:9).
- Berg** 1443 *i Berghy* (EcklBost s 65, avskr), 1480 *i Bärge* (PRFSS I:184, avskr), 1541 *Bärg* (GäH 1541:1) – 14 H, 1 d.
 GäH **5 sk** (1542–43 4 + ½ sk), 1560 **6 sk** – järnskatt 263 + 255 + 251 + 209 + 130 osm (225 + 210 + 195 + 174 + 125 + 120 osm).
 Summa jt 4:0.
 1443 har prästbordet en urfjäll i B, i vilken sås drygt ½ spann och vilken är utmärkt med råmärken (EcklBost s 65).
 1480 ingår Olof Jönsson och Peder Sjulsson i B i synenämnd rörande vägled i Gavleån (PRFSS I:184).
- Fors** 1499 *i Fors* (Brocman M 10:11 f 164v, avskr), 1541 *Fors* (GäH 1541:1) – 14 H, 1 d.
 GäH **2 sk**, 1549 **2 + ½ sk**, 1550 **3 sk**, 1551 **2 sk**, 1555 **4 sk** – järnskatt 383 + 210 osm (240 + 158 + 150 + 113 osm).
 Summa jt 1:6.

Hamrånge socken

Antal gårdar på 1540-talet (GäH)

- 1499 ingår Bengt Månsson i F i synenämnd vid ting i socknen (Brocman M 10:11 f 164v).
- Hagsta** 1499 *i Hakesiodhe* (Brocman M 10:11 f 164v, avskr), 1541 *Hakesta* (GäH 1541:1) – 14 H, 1 d.
GäH **8 sk** (1548 7 sk) – järnskatt 288 + 270 + 247 + 188 + 172 + 168 + 165 + 143 osm (270 + 202 + 195 + 180 + 165 + 158 + 158 + 105 osm).
Summa jt 4:0.
1499 ingår Nils i H i synenämnd vid ting i socknen (Brocman M 10:11 f 164v).
- Hari** 1556 *Harige* (GäH 1556:11), 1559 *Strandharige*, *Harö rödhning* (GäH 1559:9 tl) – 14 H, 2 e.
GäH 1556 **1 skt** – järnskatt 180 osm; förökt 1556, innehas av kyrkoherden i Hamrånge.
Summa jt 0:4.
- Häckelsäng** 1541 *Häckelsänge* (GäH 1541:1) – 14 H, 1 d.
GäH **6 sk** (1542–43 6 + ½ sk), 1548 **7 sk**, 1555 **8 sk**, 1565 **7 sk** – järnskatt 514 + 393 + 375 + 255 + 232 + 187 osm (480 + 480 + 298 + 210 + 195 + 144 + 90 osm).
Summa jt 4:0.
- *Hägwik** 1542 *Hägwick*, *Hägwik* (GäH 1542:5) – se Åbyn.
- Högen** 1541 *Högen* (GäH 1541:1) – se Åbyn.
- Kusön** 1543 *Kwssön* (GäH 1543:1) – 14 H, 3-4 f.
GäH 1543–47 **1 skatteutö**, från vilken utgår öjopenningar.
- *Lygha** 1443 har prästbordet *Lygha* och en fjäll (om 1½ lieslag) i ängen 'i samma by', utmärkt med råmärken (EcklBost s 65, avskr).
- Prästbordet** 1443 är prästbordet 1:0:0:6; till det hör en urfjäll i Berg, jord och äng i *Lygha, tre vretar på okänd plats (*sub fundo presbyterali*), humlegårdar m m i Åbyn, en tredjedel i en bäck i *Widenasundh* (? = Misundet), fiske i Vi och en verka söder om Fjärdön (*sunnan Fierdhriöna* 14 H, 1 e) samt jord i *Österenge (EcklBost s 65, avskr).
- Sjökalla** 1541 *Siökarle* (GäH 1541:1), 1548 *Siökalf* (GäH 1548:2) – 14 H, 1 d.

GäH **2 sk**, 1542 **1 sk**, 1549 **1 + ½ sk**, 1550 **2 sk**, 1555 **3 sk**,
1560 **4 sk**, 1565 **3 sk** – järns katt 342 osm (473 + 208 +
173 osm); en gård förökt 1560.
Summa jt 2:0.

Totra

1541 *Totra* (GäH 1541:1) – 14 H, 1 d.
GäH **2 sk** – järns katt 424 + 279 osm (300 + 240 osm).
Summa jt 1:4.

Vid T finns, på en mindre höjdsträckning, ruinen efter en kastal och närmast däromkring ett flertal husgrunder, källargropar och terrasseringar. Kastalen, som undersökts av arkeologer, kan dateras grovt till äldre medeltid; den har förstörts genom brand vid 1200-talets slut eller möjligen i början av 1300-talet. (Broberg 1990 s 125 ff; jfr Rannsakningar s 188)

Vi

1443 *i Wibyggebolstadh* (EcklBost s 65, avskr), 1499 *i Wij* (Brocman M 10:11 f 164v, avskr), 1541 *Wij* (GäH 1541:1) – 14 H, 1 d.

GäH **5 sk** (1549 4 + ½ sk), 1560 **6 sk**, 1566 **7 sk** – järns katt 300 + 204 + 188 + 180 + 140 osm (372 + 254 + 192 + 173 + 162 + 125 + 100 osm).
Summa jt 4:0.

1443 har prästbordet ett fiskeri i *Norrassionom inom Vi byterritorium (EcklBost s 65, avskr).

1499 ingår Björn i Vi i synenämnd vid ting i socknen (Brocman M 10:11 f 164v).

Åbyn

1443 *i Abiggade bolstadh* (EcklBost s 65, avskr), 1541 *Ååbii* (GäH 1541:1) – 14 H, 1 d.

GäH **13 sk**, 1542 **13 + ½ sk**, 1546 **16 + ½ sk**, 1548 **14 sk**, 1549 **16 sk**, 1555 **17 sk**, 1560 **18 sk** – järns katt 710 + 385 + 385 + 360 + 338 + 337 + 305 + 270 + 257 + 248 + 240 + 190 + 120 osm (420 + 315 + 300 + 300 + 282 + 280 + 249 + 226 + 218 + 206 + 195 + 176 + 153 + 143 + 143 + 105 + 93 + 60 osm); 1541 kallas en gård Högen (14 H, 1 d), 1542–43 en annan gård *Hägwik, vilken redovisas i järns kattelängderna t o m 1548.

1544 (endast) ½ sk, som brukas av en bonde i Häckelsäng.
Summa jt 11:0.

1443 har prästbordet två humlegårdar 'i vreten och annat utom i Å bolstad med tillagor i verkar och alla andra tillagor' (EcklBost s 65, avskr).

- 1552 uppges att bönderna har 10 eller 12 små ålhus i Hamrångeån (*Hambrunga åå*), av vilka kronan får halva fångsten; gästrikfogden skall tillkommande vår låta bygga ett ålhus för kronans räkning (WeAK s 56).
- 1559 får kronan ål från ett vrakhus i ån (*Åby å*) (GäH 1559:9).
- ***Österenge** 1443 har prästbordet 0:14:2 i *Österenge*, som Nisse Lange och hans hustru givit till prästbordet; för detta skall prästen årligen fira mässa och efter mässan ensam gå över deras grav (EcklBost s 65, avskr).

Hedesunda socken

1302 *Deinde Hæsundum* (DS 2218, avskr).

1314 *De Hæsunde* (DS 1946, avskr).

1346 *parochie. Hæsundæ.* (DS 4050).

1379 *apud ecclesiam Hæsunda* (EcklBost s 104).

Omfattning: Socken hade samma omfattning som den nuvarande socknen (1950), med undantag för Jörsön, som i kyrkligt hänseende överfördes till Söderfors sn, Uppland, 1825 (Kbr 29/9), i jordeboken först 1935 (Kbr 15/3).

Kyrkan: Den medeltida stenkyrkan revs 1775, med undantag av koret, som gjordes om till sakristia i den nybyggda kyrkan. Koret var lägre och smalare än långhuset och hade ett stjärnvalv, inslaget omkr 1500; tidigare hade koret ett tunnvalv av trä. Vid en restaurering 1902 upptäcktes 1400-talsmålningar på väggen ovanför korvalvet. Norr om koret fanns en sakristia. Den medeltida portalen, som nu utgör kyrkans västingång, är gjord av kalksten i gotländsk stil och har daterats till mitten av 1200-talet.

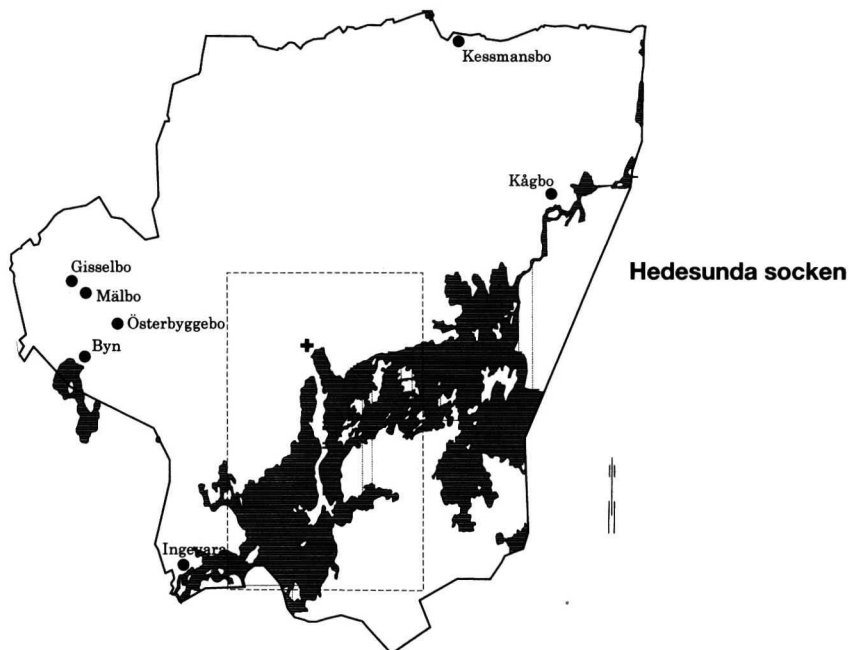
Av medeltida inventarier har bevarats ett antal träskulpturer, vilka sedan 1883 förvaras i SHM: en S:t Olofsbild av 1200-talstyp men huggen eller moderniserad på 1400 talet, ett processionskrucifix och en exceptionellt stor madonnabild från 1300-talets mitt, ett triumfkrucifix från 1300-talets förra hälft, en S:ta Anna-självtredje från 1400-talets förra del, en pietagrupp från 1400-talets mitt samt ett altarskåp, S:t Göran och draken, S:t Mikael och tre helgonfigurer från 1400-talets senare del. Dopfont av gotländsk typ från 1200-talets slut. Nattvardskalkens fot och patenen är från 1300-talet, en ljuskrona av järn från senmedeltiden. Kyrkans mässhake, som är ett kölniskt arbete från 1400-talets senare del, har ärkebiskop Jakob Ulfssons vapen insytt; antependiets mittparti består av en omsydd mässhake från 1300-talet. (SvK 44)

Kyrkby saknas.

Antal jordeboksenheter GÄH 1541 (1569)

	sk	skt	skuj	kr	ky
Backa	1 (1)	– –	– –	– –	1 (1)
Berg	5 (5)	– –	0 (8)	– –	– –
Brunn	7 (6)	– –	0 (2)	– –	– –
Byn	2 (2)	– –	– –	– –	– –
Bäck	2 (2)	– –	0 (2)	– –	– –
Böle	– –	– –	– –	– –	0 (1)
Flösta	3 (3)	– –	0 (2)	– –	– –
Gisselbo	0 (1)	– –	0 (2)	– –	– –
Hade	3 (0)	– –	– –	0 (2)	– –
Hallsbo	2 (2)	– –	– –	– –	– –
Harv	4 (5)	– –	0 (3)	– –	– –
Holmen	1 (1)	– –	– –	– –	– –
Ingevara	1 (0)	0 (1)	– –	– –	– –
Kessmansbo	– –	0 (1)	– –	– –	– –
Koffsta	4 (3)	– –	– –	– –	– –
Kungsgården	– –	– –	– –	1 (1)	– –
Kågbo	3 (3)	– –	0 (1)	– –	– –
Landa	1 (2)	– –	– –	– –	– –
Mälbo	2 (3)	– –	0 (3)	– –	– –
Nordanbro	– –	– –	– –	– –	1 (1)
Oppåker	3 (3)	– –	0 (2)	– –	– –
Rångsta	6 (6)	– –	0 (1)	– –	– –
Sevallbo	2 (2)	– –	0 (2)	– –	– –
Svarta	1 (2)	– –	0 (1)	– –	– –
*Tomtha	1 (2)	– –	0 (1)	– –	– –
Ullanda	1 (1)	– –	0 (1)	– –	– –
Vall	1 (1)	– –	0 (1)	– –	– –
Västbyggeby	4 (4)	– –	– –	– –	– –
Ålbo	4 (5)	– –	0 (2)	– –	– –
Ås	4 (4)	– –	– –	– –	– –
Ärtmanshyttan	– –	0 (1)	– –	– –	– –
Ölbo	5 (4)	– –	– –	– –	– –
Ön	5 (5)	– –	0 (8)	– –	1 (1)
Österbyggebo	3 (2)	– –	0 (3)	– –	– –
Östveda	3 (3)	– –	– –	– –	– –
Summa	84 (83)	0 (3)	0 (45)	1 (3)	3 (4)

Dessutom redovisar längderna: *skatteutö*: *Swinön 0 (1).

Klockskatten 1531 inbringrar 12 lödiga mark silver till kronan. 1547 indras kyrksilver till kronan: förgyllt silver (18 lödiga mark, 1 lod, 3 kvintiner), delvis förgyllt (1 lödig mark, 8 lod) och oförgyllt ($2\frac{1}{2}$ lödig mark, $1\frac{1}{2}$ lod). (Källström s 184)

Runstenar: Gs 4 (försvunnen) och 5 (fragment) Hedesunda kyrka, Gs 6 Hadeholm (skadad); fragmenten (6 st) av Gs 5 förvaras i Läns museet Gävleborg.

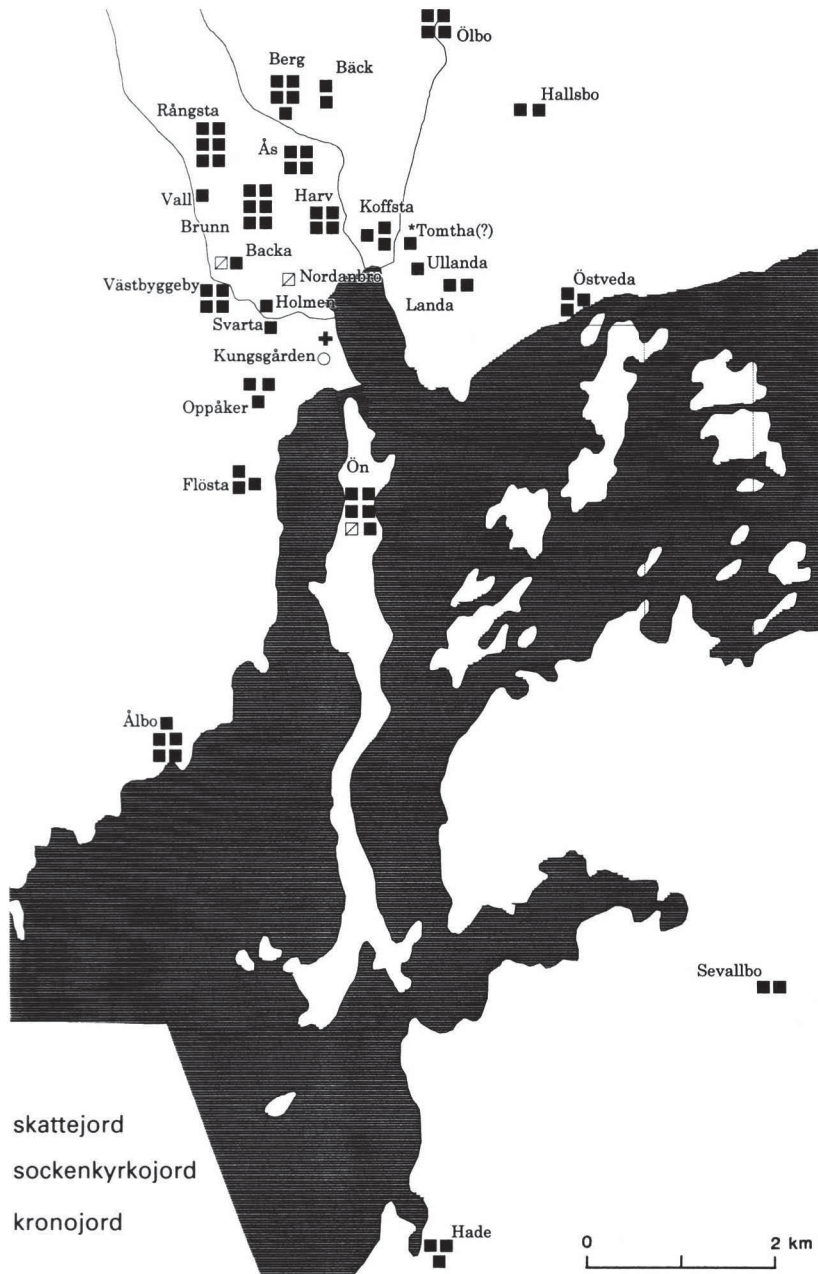
Övrigt: Enligt 1544 års länsregister skall Severin Jute, fogde på Väsby gård vid Salberget, göra räkenskap för det hö han låter bärga från bl a Hedesunda allmanning i Gästrikland (AL 3 s 179).

Backa 1541 *Backan* (GåH 1541:1) – 12 H, 9 d.
GåH 1 sk, 0:6:0:5½ – järnskatt 390 osm.
1 ky (saknas 1549).

Berg 1541 *Bärg* (1541:1) – 12 H, 9 d.
GåH 5 sk (1542–43 4 + ½ sk), 0:5:1:4 med 4 skuj 0:4:2:6 + 0:5:0:4 med skuj 0:1:0:2 + 0:4:2:4 med skuj 0:1:0:2 + 0:2:0:2 med skuj 0:1:2 + 0:2:0:2 med skuj 0:1:2 – järnskatt 488 + 299 + 296 + 312 osm.
1565 8 skuj till sk ovan.
1565 5 skuj, 0:2:1 till Harv nr 1 + 0:2 (2 skuj) till Harv + 0:0:0:5 till *Tomtha + 0:0:0:5 till Ullanda.
Summa jt 4:2:2:4.

Hedesunda socken, centrala delen

Antal gårdar på 1540-talet (GäH)

- *Bodom** 1401 omnämns Johan *i Bodom* som faste vid ting i socknen (Svartapp 5/11, avskr).
1424 omnämns Jöns *i Bodhum* som faste (LSBp 10/1).
- Brunn** 1401 *i Brunne* (Svartapp 5/11, avskr), 1541 *Brundh* (GäH 1541:1) – 12 H, 9 d.
GäH **7 sk**, 1542 **6 sk**, 1:0 + 0:7 med skuj i B + 0:6:1 + 0:6:1 + 0:5:2:4 med skuj i B + 0:5:1:4 – järns katt 384 + 289 + 322 + 322 + 355 + 361 osm.
1565 **2 skuj**, 0:0:1 + 0:0:1 till sk ovan.
Summa jt 4:7:2.
1401 omnämns Björn i B som faste vid ting i socknen (Svartapp 5/11).
- Byn** 1541 *Bin* (GäH 1541:1) – 12 H, 9 b – jfr Vinner sjö.
GäH **2 sk**, 1:0 + 1:0 – järns katt 384 + 384 osm.
Summa jt 2:0.
- Bäck** 1401 *i Bäck* (Svartapp 5/11, avskr), 1541 *Bäck* (GäH 1541:1) – 12 H, 9 d.
GäH **2 sk** (1544 3 sk), 0:4:2:4 med skuj 0:0:1:2 + 0:4 med skuj 0:1:1 – järns katt 382 osm.
1565 **2 skuj** till sk ovan.
Summa jt 1:2:1:6.
1401 omnämns Johan i B som faste vid ting i socknen (Svartapp 5/11).
- Böle** 1551 *Börle* (GäH 1551:3), 1569 *Bölett* (DaH 1569:11) – 12 H, 9 d.
GäH 1551 **1 ky**.
- *Clytte** 1552 *Clytte* (GäH 1552:2).
GäH 1551–59 **1 skäng** (saknas 1555–56) till Hallsbo – järns katt 96 osm (1552).
- Flösta** 1541 *Ffrästa* (GäH 1541:1), 1542 *Fflostad* (GäH 1542:5) – 12 H, 8 d.
GäH **3 sk**, 0:4 + 0:3:2 med 2 skuj nedan + 0:3 – järns katt 216 + 216 + 168 osm.
1565 **2 skuj**, 0:0:1:2½.
Summa jt 1:3:0:2½.
- Gisselbo** 1544 *Gisselbo* (GäH 1544:2) – 12 H, 9 b – jfr Vinner sjö.

GäH 1544 **1 sk**, 0:4 med 2 skuj nedan.
 1565 **2 skuj**, 0:1:2.
 Summa jt 0:5:2.

Gundbo 1553 ger kungen tillstånd för Jöns Olsson att upptaga och besitta ett bodland kallat G (*Gunnaboda* 12 H, 7 e) på villkor att detta 'torpställe' inte ligger någon bolby till förfång när det blir uppbyggt (HeGä s 61).

Hade 1401 *i Hade* (Svartapp 5/11, avskr), 1424 *i Hadhe* (LSBp 10/1) – 12 H, 7 d.

GäH 1541–51 **3 sk** (järnskatt 548 + 472 + 392 osm).
 1557 **2 kr**.

1401 omnämns Rikvid i H som faste vid ting i socknen (Svartapp 5/11).

1424 byter Jakob Larsson bort 0:4½ till Sevast Svensson mot lika mycket jord i Ön och ger dessutom till Sevast jord i *Wæstanbækkenom*, en fiskeverka 'näst de yttersta' i Somfarån (*i Sunfara ane*) och 5 lass äng på Alderholmen (*oppa Aldirholmanom* 12 H, 8 d) på villkor att hans barn, om de vill, skall kunna lösa in ängen för 2 mark. Bland fastarna omnämns Jakob i H. (LSBp 10/1)

1549 befaller Gustav I Lasse Dobblare att kronan till godo upptaga en 'bergsbrukning' kallad Hadeberg (*Hädha-berg*), för vilket han skall få bistånd av två av kungens knektar vid Sala gruva. Samtidigt får fogden vid Salberget befallning att hjälpa Lasse med bälgar och annat till brukningen av berget Hadeberg, som antas vara blyrikt. (GR 20 s 176 f, se även s 258)

Senare samma år byter Peder Andersson i H bort sin skattegård om 0:11:0:10, som han nu sitter på och med lagligt arv fått, till kronan mot Kungsgården, Ovansjö sn; Peders gård ger 4½ hundra och 8 osmundar järn (= 548 osmundar) i skatt. Motivet till bytet är att kungen, med hänsyn till det stora behovet av bly till kronans bergsbrukning i riket, är förorsakad att återigen låta upptaga blyberget vid H, vilket är 'nyss uppfunnet' men som uppges ha varit brukat och vidmakthållet i många år förr i tiden. För att fullfölja brukningen måste nu kungen byta eller köpa under kronan 'så många gårdar /som/ uti H by äro', eftersom blyberget sträcker sig in på byns ägor och brukningen kommer att ödelägga byns åkrar, ängar och andra utmarker. (GR 20 s 259 f)

Senare samma år byter Jöns Persson i H bort sitt hemman om 0:6½ skattejord och en utjord om 0:0:4 till kronan 'för läglighets skull' mot ett kronans hemman i Bårby, Östervåla sn, vilket han får efter eget önskemål (GR 20 s 285; se DMS 1:4 s 128).

På senhösten samma år konstaterar kungen att brukningen vid H inte lönar sig och meddelar gästrikfogden att den malm som är bruten och lossad skall smältas så att man kan se vad den ger. Om gruvan inte förbättras, skall ingen ytterligare omkostnad spillas, utan folk och annat skall sättas in vid Gamla Silvberget i Dalarna. (GR 20 s 352)

1550 befaller kungen Lasse Dobblare och fogdarna vid Salberget och i Gästrikland att ge en gård i ersättning till Staffan Nilsson i H, vars gård de lagt under kronan tillsammans med de andra gårdarna i H. Staffan, som klagat hos kungen, har inte heller fått betalt för en häst och något hö 'till bergsbrukningens bästa' vid H. (GR 21 s 87)

1551 är i jordeboken antecknat vid H: 'av denna by är byggd en hovgård för Hadebergs bruknings skull' (GäH 1551:3).

1552 byter Staffan Nilsson bort sin gård i H om 0:10, som han dels lagligen köpt, dels ärvt efter sin mor, till kronan mot två kyrkohemman i Finnäs och Koversta, Österfärnebo sn, vilka tillfallit kungen och kronan 'efter Västerås recess och ordinantia' (GR 23 s 5).

Samma år (i februari) befaller kungen knekthövitsmannen Mats Törne att skicka de knektar han har i befallning till kronans berg Salberget, Lindesberg, *Hadeberg* och *Hökhuvuds berg, där deras tjänst behövs; de knektar som har bättre förstånd skall ha uppsyn över de andra (GR 23 s 100).

På senhösten samma år beslutar kungen att lägga ned bergsbruket vid H och Stigsbo, Husby sn, då det inte lönar sig utan är kronan 'mera till skada än till gagn'. Det folk och 'redskap' som finns där skall skickas till Skinnskatteberg, Gamla Silvberget, Bispberg och andra ställen där det mest behövs. (GR 23 s 387)

1552 ger kungen silverskrivaren kvitto på redovisning av silver och guld från Hadeberg (GR 23 s 60).

1554 har på Hade gårds åkrar sätts 3 pund korn om sommaren (GäH 1554:6).

- 1555 låter kungen bönderna återfå H gård i utbyte mot Ekeby, ?Sala sn (GR 25 s 57).
 1556 tillåter kungen Peder Andersson att åter besitta gården H som några år tidigare vederkändes till bergsbruket vid Hadeberg (GR 26 s 698).

Räkenskaper för Hade gård och Hadeberg finns bevarade för åren 1549–55 (GäH, se s 131, jfr AL 2 s 303). Av Lasse Dobb-lares räkenskap för Hadeberg och Hade gård 1549–50 framgår bl a att hästvinda och hyttugnar byggts; att Peder Andersson i H fått ersättning dels för att han hållit kost i fyra dagar för åtta personer när de först kom till gården, dels för att han vässat kilar (GäH 1549:7). 1555 upprättas inventarium på gården, vilket upptar redskap, kärl, sängkläder m m; bland redskap upptas sex trädesstockar med bill, en plog med plogbill och en rist (GäH 1555:5).

- Hallsbo** 1541 *Halstensboda* (GäH 1541:1), 1542 *Bodan* (GäH 1542:5), 1557 *Haltisboda* (DaH 1557:7) – 12 H, 9 d.
 GäH 2 sk, 0:3 + 0:3 – järnskatt 144 + 144 osm; den ena gården har skäng i *Clytte 1551–59.
 Summa jt 0:6.
- Harv** 1401 *i Harge* (Svartapp 5/11, avskr), 1470 *i Harff* (RApp u d) – 12 H, 9 d.
 GäH 4 sk (1542–43 3 sk), 1548 5 sk, 0:6:1 med skuj i Berg + 0:6:0:6 + 0:6 + 0:5 med 2 skuj i Berg + 0:3 – järnskatt 458 + 369 + 144 + 293 + 149 osm.
 Summa jt 3:2:1:6.
 1401 omnämns Gudlög i H som faste vid ting i socknen (Svartapp 5/11).
 1470 omnämns Lars Sonesson i H som vittne (RApp u d).
- Holmen** 1541 *Holmen* (GäH 1541:1) – 12 H, 9 d.
 GäH 1 sk (1546–48 och 1550–51 2 sk), 0:6 med skuj i H – järnskatt 358 osm (även 1546–48 och 1550–51).
 1565 1 skuj, 0:1 (saknas 1569).
 Summa jt 0:7.
- Hyttön** Se Ärtmanshyttan.
- Ingevara** 1542 *Igewad, aff Ingewar* (GäH 1542:5) – 12 H, 7 c.
 GäH 1 sk (ägs av Staffan i Hade), 1565 ½ sk, 0:3 – järnskatt 123 osm (1544).

- Kessmansbo** 1544 *Kettilzode* (GäH 1544:2), 1557 *Ketzmansbo* (DaH 1557:7) – 13 H, 2 e.
GäH 1544 ½ sk (1549–53 1 sk), 0:2:1:4 – järnskatt 120 osm (1549).
- Koffsta** 1541 *Koffsta* (GäH 1541:1) – 12 H, 9 d.
GäH 4 sk, 1544 2 sk, 1549 3 sk, 1:2:0:5 + 1:0:0:6 + 0:5 – järnskatt 494 + 392 + 192 osm; 1541 betalar två bönder fodring för två hn, varmed troligen avses *Tomtha och Ullanda, vilka inte omnämns i jordeboken detta år.
Summa jt 2:7:1:3.
- Kungsgården** 1346 *curiam. domini mei. regis. dictam. Viboll.* (DS 4050), 1542 *Kongsgardhen* (GäH 1542:5) – 12 H, 9 d.
GäH 1 kr.
1346 upplåter kungens ämbetsman Johan Kristinasson (sparre) på kungens vägnar kungsgården *Viboll* i Hedesunda sn med dess tillhörigheter, däribland *Vibollspan*, på arrende till Torbjörn Jakobsson så länge denne erlägger avraden därför enligt gammal sedvänja (DS 4050).
1551 får gästriefogden Olof Jonsson behålla K (GR 22 s 142).
- Kågbo** 1541 *Kogheboda* (GäH 1541:1) – 13 H, 0 f.
GäH 3 sk, 0:3:1:4 med skuj i K + 0:1:2:2 + 0:1:2:2 – järnskatt 168 + 84 + 84 osm.
1565 1 skuj, 0:0:1:4.
Summa jt 0:7:1:4.
- Landa** 1424 *i Landum* (LSBp 10/1) – 12 H, 9 d.
GäH 1 sk, 1542 2 sk, 1544 3 sk, 1555 2 sk – järnskatt 485 + 293 osm; från 1565 förs gårdarna felaktigt under Ullanda.
Summa jt 2:0.
1424 omnämns Nils i L som faste (LSBp 10/1).
- *Litzla** 1445 tilldöms Hedesunda prästbord ödesbolet *Litzla*, som ligger på socknens allmänning (se Sända) (EcklBost s 34, avskr).
- Lomshed** 1445 tilldöms Hedesunda prästbord ödesbolet L (*Lomsheeda* 13 H, 2 c), som ligger på socknens allmänning (se Sända) (EcklBost s 34, avskr).

- Mälbo** 1424 *i Mædhelbodum* (LSBp 10/1) – 12 H, 9 b – jfr Vinner-sjö.
 GäH **2 sk**, 1551 **3 sk**, 0:1:2:4 + 0:1:1:6 + 0:1:1:6, alla med skuj i M – järns katt 272 + 268 + 264 osm.
 1565 **3 skuj**, 0:3 + 0:3 + 0:3 till vardera sk ovan.
 Summa jt 1:6.
 1424 omnämns Olof i M som faste (LSBp 10/1).
- Nordanbro** 1470 *i Nordanbroo* (RApp u d), 1542 *Nordanaker* (GäH 1542:5), 1546 *Nordanbro* (GäH 1546:1) – 12 H, 9 d.
 GäH **1 ky**.
 1470 omnämns Lars i N som vittne (RApp u d).
- Oppåker** 1356 *in Upåkrum* (DS 5668, avskr), 1424 *i Opakrum* (LSBp 10/1), 1470 *i Vpaker* (RApp u d) – 12 H, 9 d.
 GäH **3 sk**, 1544 **4 sk**, 1551 **3 sk**, 0:6:1 + 0:6 med skuj 0:0:2:4 + 0:6 med skuj 0:0:1 – järns katt 256 + 328 + 524 osm;
 1551 överförs en gård till Svarta.
 1565 **2 skuj** till sk ovan.
 Summa jt 2:3:1:4.
 1356 se Ön.
 1424 omnämns Olof Larsson i O som faste (LSBp 10/1).
 1432 ingår Olof i O i en av häradshövdingen utsedd nämnd om 12 'beskedliga och gamla män' rörande Ön, Valbo sn (RAp 15/1).
 1470 omnämns Olof och Lars i O som vittnen (RApp u d).
- Rångsta** 1401 *i Wrånstodom* (Svartapp 5/11, avskr), 1424 *i Wrangastadhum* (LSBp 10/1), 1542 *Rangstad* (GäH 1542:5) – 12 H, 9 d.
 GäH **6 sk**, 0:5:1:4 + 0:4:2:4 med skuj i R + 0:4:2 + 0:4:1:4 + 0:3:2:4 + 0:3:2 – järns katt 412 + 280 + 229 + 229 + 186 + 164 osm.
 1565 **1 skuj**, 0:1:1:7½.
 Summa jt 3:4:1:7½.
 1401 omnämns Nils i R som faste vid ting i socknen (Svartapp 5/11).
 1424 omnämns Gunnar i R som faste (LSBp 10/1).
- Sevallbo** 1424 *i Bodum* (?LSBp 10/1), 1541 *Boda* (GäH 1541:1), 1542 *Säffwasboda* (GäH 1542:5), 1546 *Sewallebode* (GäH 1546:1) – 12 H, 7 e.

- GäH **2 sk** (1542–43 3 sk), 0:4:0:4 med skuj 0:1:1 + 0:3 med skuj 0:2:1 – järnskatt 276 + 274 osm.
 1551–63 **1 sk**, som ägs av Olof dalkarl; ger ingen fodring före 1561; gården är möjligen den som senare kallas Dalkarsbo (12 H, 8 e).
 1549–63 **1 skuj** (järnskatt 1549: 48 osm) till Östveda.
 1565 **2 skuj** till sk ovan.
 Summa jt 1:2:2:4.
- 1424 omnämns Jöns i S (i 'Boda') som vidervaruman vid jordbyte mellan Hade och Ön (?LSBp 10/1).

Svarta

- 1401 *i Swarta* (Svartapp 5/11, avskr), 1470 *i Swarthø* (RApp u d) – 12 H, 9 d.
- GäH **1 sk**, 1551 **2 sk**, 0:7 + 0:4 med skuj i S – järnskatt 336 osm; 1551 överförs en gård från Oppåker.
 1565 **1 skuj**, 0:0:1:2.
 Summa jt 1:3:1:2.
- 1401 gör Olof i S och Johan Klemensson i Häcklinge, Valbo sn, vid ting i Hedesunda ett jordbyte 'mellan kungsgorna (Kungsgården) och bolbyn' (Svarta), vilka 'skiljs åt i bäcken'; gränsen mellan S och Oppåker går i åkern, så att de som bor i ?S inte kan komma ut till skogen. – I brevet, som är svårtolkat, följer så en rågångsbeskrivning, som tydligen avser S by: i vägskälet ("gatnäske") som vätter mot *Bratthaberg* – gränsröret ("röön") i Skvaterbäcken (*i Skaltrobek* /?/) – 'norra val-len in till bäcken i västanå som rö stå' – *Slackzhäl* 'i gamla rön' – 'mitt i näset i *Röödh*' (jfr Rönäs, väster om Jordbärsmuren, 12 H, 7 c) – i *Gladfor* – i *Skölholmasten* – *Saggaholma* – Lilla (*slittzla*) *Granholm* – *Långholm* – *Faghernäss* 'nordest i rön i åbrinken som skiljer åt mellan bymarkerna' ("millan bolstadhom") – 'i mittströmmen allt in till *Artha wass*' – Vimuren (*till Widemyrandh* 12 H, 8 c) – 'vintervägen nordan i *rödh* hem till åkern mitt i *rödh* i bäcken' (*rödh* torde avse den norra delen av S:s åkermark som kallades "Röddgårdet" (LmV V 19–98:1). (Svartapp 5/11, avskr)
- 1470 byter Henrik Eriksson bort sitt fäderne och möderne i S till Peder Olsson mot dennes fäderne och möderne i Hillsta, Forsa sn; i vittnens (kyrkoherden Lars och 9 bönder) närvaro ger Henriks mor Ingegerd sitt fulla samtycke till bytet (RApp u d).

- *Swinön** 1548 *Swin ön* (GäH 1548:2), 1550 *Suderö* (GäH 1550:4).
GäH 1547 **1 skatteutö** (saknas 1555–63) till Ölbo; brukas till ängsbol men ger järns katt (300 osm) och 1549–51 fodring för helt hn.
- Sända** 1445 tilldöms vid lagmansting Hedesunda prästbord ödesbolen S (*Senda* 13 H, 0 f), *Litzla och Lomshed på socknens allmänning, sedan nämnden intygat att kyrkoherdarna i Hedesunda innehaft ödesbolen så länge att det rådde urminnes hävd därpå; härads hövdingen skall bestämma hur mycket prästen skall erlægga i avrad, vilken skall anpassas till prästens jordetal i socknen (EcklBost s 34 f, avskr).
- *Tomtha** 1542 *Tomtha* (GäH 1542:5) – sannolikt belägen nära Ullanda (se nedan).
GäH **1 sk**, 1548 **2 sk**, 0:6:1:4 + 0:5:2:4 med skuj i Berg – järns katt 312 + 264 osm; 1542 brukas T av två bönder, i Ullanda resp Ölbo; jfr Koffsta.
Summa jt 1:4:1.
1561 saknas T i tiondelängden, medan tre tiondepliktiga bönder upptas under Ullanda (GäH 1561:12 tl).
- Ullanda** 1542 *Wllelanda* (GäH 1542:5) – 12 H, 9 d – jfr Landa.
GäH **1 sk**, 0:7 med skuj i Berg – järns katt 428 osm; jfr Koffsta.
Summa jt 0:7.
1561 se *Tomtha.
- Vall** 1424 *i Valle* (LSBp 10/1) – 12 H, 9 d.
GäH **1 sk**, 0:6:2 med skuj nedan – järns katt 352 osm.
1565 **1 skuj**, 0:0:1.
Summa jt 0:7.
1424 omnämns Peder i V som faste (LSBp 10/1).
- Vinnersjö** 1401 *i Windelsjö*m ((Svartapp 5/11, avskr), 1470 *i Vindhæsyøø* (RApp u d) – 12 H, 9 b – HeGä s 105).
GäH se nedan.
1401 omnämns Håkan och Olof i V som fastar vid ting i socknen (Svartapp 5/11).
1470 omnämns Jöns i V som vittne (RApp u d).
Vinnersjö är avskild bygd som består av byarna Byn, Giselbo, Mälbo och Österbyggebo. I jordeböckerna (GäH, DaH) redovisas gårdarna samlat under namnet Vinnersjö enl

följande: 1542–43 **7 sk**, 1555 **7 sk** (gården Gisselbo förs för sig), 1556–69 **8 sk**. Summa jt 5:5:2:7. – Jfr Byn, Gisselbo, Mälbo och Österbyggebo.

- Västbyggeby** 1541 *Wesbigeby* (GäH 1541:1) – 12 H, 9 d.
GäH **4 sk**, 1:1:1:6 + 0:5:1:5½ + 0:5:1 + 0:3:1:1½ – järnskatt 460 + 377 + 163 + 163 osm.
Summa jt 2:7:2:5.
- Ålbo** 1401 *i Waydabo* (?Svartapp 5/11, avskr), 1432 *i Awardhabo* (RAp 15/1), 1541 *Ååleboda* (GäH 1541:1) – 12 H, 8 d.
GäH **4 sk**, 1542 **5 sk**, 1:4 med skuj 0:1 + 1:1 med skuj 0:0:1:4 + 0:7:2 + 0:6:1:7 + 0:4:1:4 – järnskatt 643 + 428 + 322 + 308 + 216 osm.
1565 **2 skuj** till sk ovan.
Summa jt 4:1:0:7.
- 1401 omnämns Johan i Å som faste vid ting i socknen (?Svartapp 5/11).
1432 ingår Sigvald i Å i en av häradshövdingen utsedd nämnd om 12 'beskedliga och gamla män' rörande Ön, Valbo sn (RAp 15/1).
- Ås** 1401 *i Åse* (Svartapp 5/11, avskr), 1541 *Åås* (GäH 1541:1) – 12 H, 9 d.
GäH **4 sk** (1546 och 1550 5 sk, 1551 3 sk), 0:7 + 0:5 + 0:4:2 + 0:3:1:4 – järnskatt 480 + 240 + 168 + 164 osm; 1541 har en bonde två gårdar; under tiden 1542–53 brukas i regel en av gårdarna av en bonde i Harv, en annan av en bonde i Bäck.
Summa jt 2:4:0:4.
- 1401 omnämns Björn i Ås som faste vid ting i socknen (Svartapp 5/11).
- Ärtmanshyttan** 1493 *Ærthmandz hytto* (SKBA: Omb, Söderfors bruk, litt M IV:2), 1547 *Artemarhytte* (GäH 1547:5) – 13 H, 1 g.
(nu Hyttön)
GäH 1547 ½ **sk** (1549–53 1 sk), 0:2:1:4; vissa år utan ortnamn.
- Ölbo** 1401 *i Ölebo* (Svartapp 5/11, avskr), 1416 *af Öhlboo* (HLA Ovansjö 0:1, avskr), 1541 *Ölleboda* (GäH 1541:1) – 12 H, 9 d.

- GäH **5 sk**, 1543 **4 sk**, 0:6:2:2 + 0:6:2:2 + 0:5:2:1 med skäng på *Swinön från 1547 + 0:2:0:4 – järnskatt 398 + 308 + 308 osm.
Summa jt 2:5:1:1.
- 1401 omnämns Peter och Erik i Ö som fastar vid ting i socknen (Svartapp 5/11).
- 1416 överlåter Lars Pedersson, kyrkoherde i Ovansjö, 0:0:8:4 till Holmger skraddare i Ö på villkor att denne låter läsa mässor för sin avlidna hustru Margaretas själ och minne. Lars hade tidigare köpt jorden för egna pengar och sedan givit den till Margareta, som sedan bytt bort den till sin make mot jord i Högbo, Ovansjö sn, vilket byte nu godkänns av Lars. (HLA Ovansjö 0:1)
- 1461 ingår Olof Andersson i Ö i synenämnd rörande Hemlingby, Valbo sn (DG s 83).
- Ön**
- 1356 *in Öne* (DS 5668, avskr), 1424 *i Manøøne, i Øne* (LSBp 10/1) – 12 H, 8 d.
- GäH **5 sk**, 0:7:2:4 med 2 skuj 0:1:1 + 0:7 med 2 skuj 0:2:1:4 + 0:6:0:4 med skuj 0:1:1:4 + 0:4:2:0 med 2 skuj 0:3 + 0:3:1 med skuj 0:1 – järnskatt 472 + 472 + 436 + 305 + 208 osm.
1565 **8 skuj** till sk ovan.
1 ky.
Summa jt 4:6:1.
- 1356 upplåter Tierpsborna till Torbjörn i Ön och arvingarna till Johannes i Oppåker ett vatten som rinner ut vid Söderfors kvarn och som begränsas av sex rör (se DMS 1:4 s 78) (DS 5668).
- 1424 byter Jakob Larsson till sig 0:4½ av Sevast Svensson (se Hade) (LSBp 10/1).
- Österbyggebo**
- 1543 *Österbygebode* (GäH 1543:1) – 12 H, 9 b – jfr Vinnarsjö.
GäH **3 sk**, 1549 **2 sk**, 0:2:1 med skuj 0:3:1:4 + 0:1:2:4 med 2 skuj 0:2:1:7 – järnskatt 512 + 308 osm.
1565 **3 skuj** till sk ovan.
Summa jt 1:2:0:7.
- Östveda**
- 1541 *Östueda* (GäH 1541:1) – 12 H, 9 e.
GäH **3 sk**, 1:3:2:4 med skuj i Sevallbo 1549–63 + 1:2 + 1:2 – järnskatt 496 + 496 + 496 osm.
Summa jt 3:7:2:4.

Hille socken

1319 i *Hille* (EcklBost s 22, avskr).

1530 *Hülle sogn* (HH 11 s 23).

Omfattning: Hille socken omfattade under medeltiden och förra delen av 1500-talet utöver den nuvarande socknen (1950) byarna Sättra och Testebo. Sättra överfördes före 1542 i kyrkligt hänseende från Hille till Gävle stads församling (se Valbo sn). Testebo donerades 1602 till Gävle stad (AL 2 s 300). Öarna Limön, Römaren och Granskär flyttades från Hille till Gävle 1894 (Kbr 9/2).

Kyrkan: Den medeltida gråstenskyrkan revs 1862. Den låg strax norr om den nuvarande kyrkan och hade rektangulär plan (utvändiga mått 36 x 18 alnar) med sakristia och vapenhus; sakristian hade dock 1694 ersatts av en ny. Kyrkogården, som senare flera gånger utvidgats, var omgiven av en spåntaksklädd bogårdsmur med en medeltida stiglucka på sydsidan. Under 1400-talets senare del slogs tegelvalv, vilka liksom väggarna försågs med kalkmålningar av den s k Tierpsskolan.

Av medeltida inventarier har bevarats ett rökelsekar av brons från 1200-talets mitt och ett antal träskulpturer: en madonna av fransk typ från 1300-talets förra hälft eller mitt, ett processionskors (nu i SHM) från 1300-talet, en helig biskop från 1400-talets senare del, en Kristusbild från ett triumfkrucifix och ett processionskrucifix (nu i SHM) från 1400-talets slut samt en Maria Magdalena-bild från början av 1500-talet. Vidare finns ett altarskåp (nu i SHM) från 1400-talets mitt; kyrkans medeltida dopfunt (av okänd ålder) såldes 1765. Som altarbrun på antependiet fastsyddes under 1700-talet två broderade bårder från en korkåpa från 1400-talets senare del; ett guldbroderat kors till en mässhake från omkr 1500 förvaras i SHM. (SvK 44)

Kyrkby: Hille.

Klocksatten 1531 inbringar 4 lödiga mark och 2 lod silver till kronan. 1547 indras kyrksilver till kronan: förgyllt silver (11 lödiga mark, 6 lod), delvis förgyllt (1 lödig mark, 5 lod) och oförgyllt (7 lod, 3 kvintiner). (Källström s 185)

Runsten: Gs 18 a, b och c Björke (fragment, troligen från samma runsten; två nu i Läns museet Gävleborg, ett i Hille hembygdsgrd).

Antal jordeboksenheter GåH 1541 (1569)

	sk	½ sk
Björke	8 (7)	0 (1)
Forsby	3 (3)	– –
Hille	2 (2)	– –
Mårdäng	3 (3)	– –
Nynäs	– –	0 (1)
Oppala	7 (8)	– –
Stig	4 (1)	– –
Sätra	4 (4)	– –
Testebo	5 (7)	– –
Trödje	5 (5)	– –
Varva	2 (3)	0 (1)
Åbyggeby	7 (8)	– –
Summa	50 (51)	0 (3)

Björke

1432 i *Børkø* (RAp 15/1), 1541 *Börke* (GåH 1541:1) – 13 H, 7 f.
GåH 7 sk – järns katt 545 + 488 + 450 + 446 + 218 + 135 osm (435 + 408 + 349 + 337 + 240 + 228 + 217 osm); en av gårdarna kallas *Lundhenn 1543–66.

1 sk (1546 och vissa andra år ½ sk), 1560 ½ sk – järns katt 80 osm (96 osm); ägs av bonden på Eskön.

Summa jt 6:4.

1432 ingår Olof skomakare i B i en av häradshövdingen utsedd nämnd om 12 'beskedliga och gamla män' rörande Ön, Valbo sn (RAp 15/1).

1473 ingår Olof i B (*Berch*) och Peder i *Randeberch* i den tolvmannanämnd som tillsammans med nämnder från Tierp, Norunda och Lövsta/Västland deltar i synerättsdom rörande kungsådran i Älvkarleby (?WeAK s 21).

1536 ingår Anders Larsson och Sven i B i synenämnd rörande Ön, Österfärnebo sn (Brocman M 10:11 f 123v).

Eskön

1541 *Äsköne* (GåH 1541:1) – 13 H, 8 g.

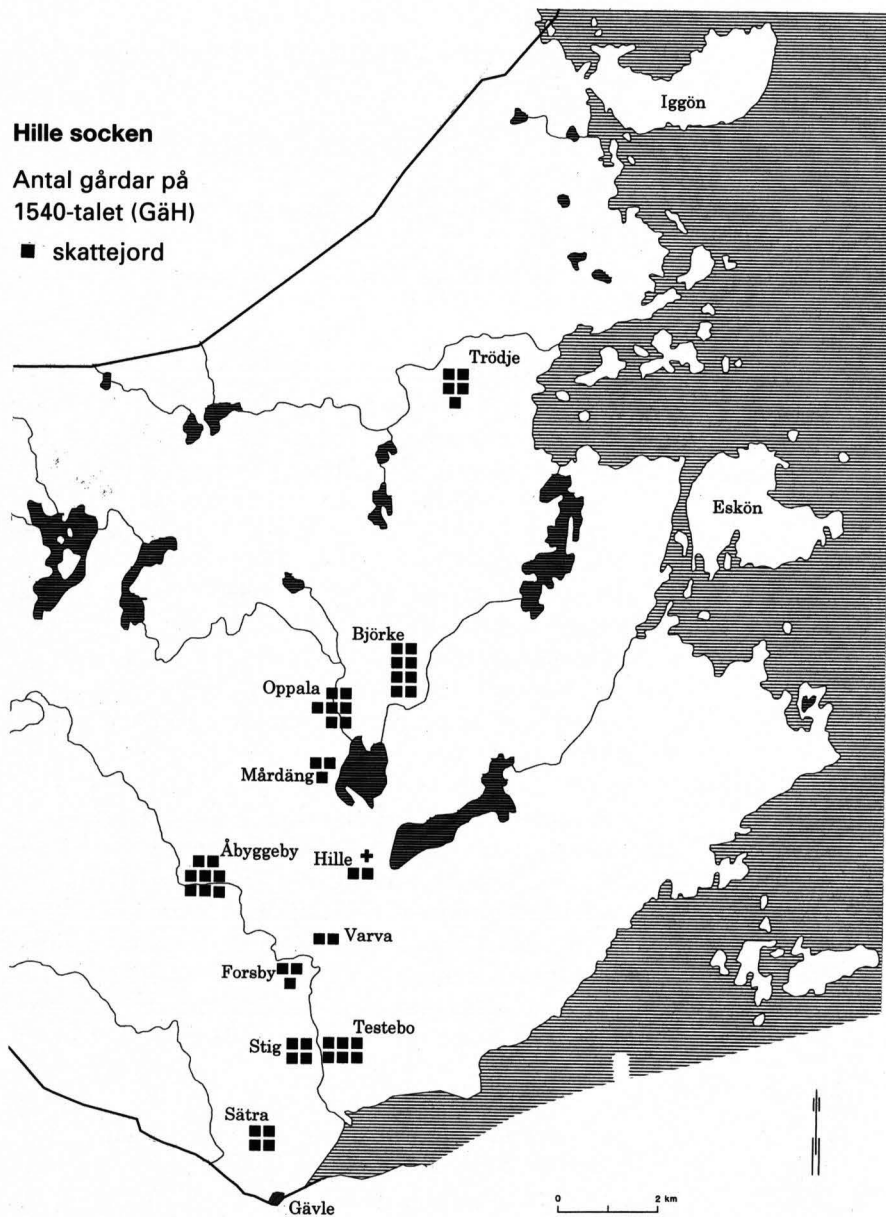
GåH 1543 **skatteutö**, från vilken utgår öjopenningar.

1559 uppbar kronan hälften av den lax som en bonde på E fiskar med 'skatenät' (GåH 1559:9). 1560 uppges att bonden fiskar vid E och Utvalnäs (*Vtvals nääs* 13 H, 7 g) (GåH 1560:7).

Hille socken

Antal gårdar på
1540-talet (GäH)

■ skattejord

- Forsby** 1319 *i Forrs* (EcklBost s 23, avskr), 1443 *circa villam Forsse* (EcklBost s 23, avskr), 1541 *Fors* (GäH 1541:1) – 13 H, 6 e.
 GäH **3 sk** (1550 4 sk) – järns katt 540 + 420 + 405 osm (540 + 465 + 360 osm).
 Summa jt 4:0.
 1319 har Hille kyrka 0:0:0:9 och två urfjällar i äng (EcklBost s 23).
 1443 har kyrkan 0:0:0:20 (EcklBost s 23).
- *Gopavreta** 1319 har Hille kyrka en urfjäll i *Gopavreta* (EcklBost s 23, avskr).
- *Herbiug** 1319 har Hille kyrka 6 fjärdingar i fisket i *Herbiug* (EcklBost s 22, avskr). – H är troligen fel avskrivet för ”Herwig”, som kan ha varit namnet på viken vid Utnora vid Harkskärsfjärden (jfr EcklBost s 26) – jfr Utnora.
- Hille** 1443 *in Hylla* (EcklBost s 23, avskr), 1541 *Hilla* (GäH 1541:1), 1543 *Hillebyn* (GäH 1543:1) – 13 H, 7 e.
 GäH **2 sk** – järns katt 504 + 300 osm (528 + 348 osm).
 Summa jt 2:0.
 1319 omnämns prästbordet, som har två vretar och en äng alldeles bredvid kyrkan (EcklBost s 22).
 1443 har Hille kyrka 0:0:0:4 i H, två vretar och ‘kyrkängen’ samt *Hylbyggarydh* ‘sunnan bäcken’ (EcklBost s 23, avskr).
 1480 ingår Olof Ingemundsson i H (‘H socken’) i syne-nämnd rörande vägled i Gavleån (?PRFSS I:184, avskr).
- Horsnäs** 1443 har Hille kyrka en äng i H (*in Hörssanæs* 13 H, 7 e), som räntar 1 örtug per år och som ligger utanför rågångarna (EcklBost s 23, avskr).
- *Huen** 1319 har Hille kyrka en urfjäll i *Huen* (EcklBost s 23, avskr) – på 1600-talet ansågs urfjällen ligga under Oppala by (EcklBost s 27 f).
- *Hylbyggarydh** Se Hille.
- Iggön** 1534 *Yggerne* (GR 9 s 101), 1535 *Iggans* (GR 10 s 152, avskr), 1541 *Igan* (GäH 1541:1) – 14 H, 0 f-g.

- GäH 1543 **skatteutö**, från vilken utgår öjopenningar.
 1534 får bröderna till kyrkoherde Nils i Västerlövsta sn behålla I i förläning i sin livstid (GR 9 s 101).
 1535 ger Gustav I Nils Jönsson besittningsbrev på I och Lövggrund (13 H, 7 h), som denne får inneha efter sin far så länge han förmår betala den årliga räntan (GR 10 s 152).
 1544 indras till kronan en silverkalk om 12 lod från ett ödelagt kapell (Källström s 185). – Kapellet låg troligen på norra delen av Kapellskär vid Iggösundet (14 H, 0 f), där en kapellgrund (ca 14 x 9 m) finns (RAÄ 97).
 1552 ger kungen tillstånd för Nils Jönssons i I barn att behålla dennes hemman. Nils har förverkat liv och gods, tydligen genom mord på sin hustru; hans mor, Anna i Varva, har uppsökt kungen. (GR 23 s 139)
 1559 uppbär kronan hälften av den lax som en bonde på I fiskar med 'skatenät' (GäH 1559:9).
- *Lundhenn** 1543 *Lundhenn* (GäH 1543:1 jskl) – se Björke.
- Lövggrund** 1535 *Löffgrundh* (GR 10 s 152, avskr) – se Iggön.
- Mårdäng** 1319 *i Mårdänge* (EcklBost s 23, avskr), 1473 *i Marwng*h (WeAK s 21) – 13 H, 7 e.
 GäH **3 sk** (1543 4 sk, 1555 2 sk) – järnskatt 345 + 309 + 135 + 101 osm (300 + 90 + 90 osm).
 Summa jt 1:2:2.
 1319 har Hille kyrka en äng, som räntar 3 mark smör (EcklBost s 23).
 1443 har kyrkan en äng, som räntar 0:0:1 pn, antingen den slås eller inte (EcklBost s 23).
 1473 ingår Lars i M i den tolvmannanämnd som tillsammans med nämnder från Tierp, Norunda och Lövsta/Västland deltar i synerättsdom rörande kungsådran i Älvkarleby (WeAK s 21).
- Nynäs** 1556 *Nynes* (GäH 1556:11) – 13 H, 5-6 e; läge ca 600 m söder om Sätra – nu i Gävle stad.
 GäH 1556 **1 skuj**, till Sätra, 1565 $\frac{1}{2}$ **sk**, 0:2 – järnskatt 90 osm; förökt 1556, ägs av länsmanen Jöns Andersson i Sätra.
 1547 får Jöns Andersson i Sätra kungens tillstånd att röja och ta upp en ödemark på en allmänningsskog mellan

Sättra och Gävle, 'på det sådan onyttig skog måtte avvuggen och kronans ränta med goda välbesuttna hemman förbättrad bliva'. Kungens befallningsman och häradshövdingen skall tillsammans med några därtill nämnda oväldiga män lägga ut och taxera detta 'ödeshemman'. Hemmanet får inte byggas till förfång för 'några gamla ödesbyar', vare sig till åker, äng, fiskevatten eller annan del. (GR 18 s 305)

Senare samma år befaller kungen gästrikfogden att undersöka om Erik Mårtensson och Måns Eriksson (i Sättra) har grund för sitt klagomål, att Jöns Andersson 'vill bygga dem något förnär uppå deras ägor' (GR 18 s 596 f).

- Oppala** 1536 *i Uppalom* (Brocman M 10:11 f 123v, avskr), 1541 *Oppale* (GäH 1541:1) – 13 H, 7 e.
 GäH 7 sk, 1546 8 sk – järnskatt 353 + 327 + 248 + 195 + 180 + 143 osm (354 + 275 + 269 + 239 + 204 + 180 + 180 + 135 osm); en gård ägs 1541–48 och 1551–53 av Nils i Iggön.
 Summa jt 5:0.
 1536 ingår Olof Nilsson i O i synenämnd rörande Ön, Österfärnebo sn (Brocman M 10:11 f 123v).
- Prästbordet** 1319 *Præstebolet* (EcklBost s 22, avskr) – se Hille och Varva.
- *Rehen** 1319 har Hille kyrka 0:½ äng i *Rehen* (EcklBost s 23, avskr) – ängens läge var vid rannsaking 1642 okänt (EcklBost s 27).
 1443 har kyrkan fyra fjällar *aa Reen* (EcklBost s 23, avskr).
- Stig** 1480 *i Stijgh* (PRFSS I:184, avskr), 1541 *Stig* (GäH 1541:1) – (nu Stigslund) 13 H, 6 e.
 GäH 2 sk, 1544 1 sk, 1549 2 sk (1553–55 1 sk), 1559 1 sk – järnskatt 180 + 180 osm (435 osm); den ena gården erlägger ingen fodring 1549–58 och är 1553–55 sammanslagen med den andra.
 2 sk, 1542–50 1 sk (saknas 1546–48) – järnskatt 60 osm; ägs av borgare i Gävle.
 Summa jt 1:0.
 1480 ingår Nils i S i synenämnd rörande vägled i Gavleån (PRFSS I:184).

Strömsbro Se Testebo.

- Sätra**
- 1432 *i Sæthrom* (RAp 15/1), 1541 *Sätra* (GäH 1541:1) – 13 H, 6 e – nu i Gävle stad.
- GäH **4 sk** (1542–43 4 + ½ sk), 1544 **5 + ½ sk**, 1546 **4 sk** (1549–52 5 sk) – järnskatt 261 + 192 + 120 + 90 + 60 osm (315 + 180 + 144 + 96 osm); 1541–43 ägs två gårdar av borgare i Gävle; en gård erlägger 1550–52 ingen fodring.
1542–43 **2 skuj** (fodring = ¼ hn) till borgare i Gävle; möjligen är det samma jord som 1544 upptas som ½ sk (se ovan) och 1546–47 med fodring = ¼ hn.
Summa jt 2:0.
- 1432 ingår Johan i S i en av häradshövdingen utsedd nämnd om 12 ‘beskedliga och gamla män’ rörande Ön, Valbo sn (RAp 15/1).
- 1536 ingår Olof i S i synenämnd rörande Ön, Österfärnebo sn (Brocman M 10:11 f 123v).
- 1547 se Nynäs.
- Testebo** (nu Strömsbro)
- 1319 *i Testabodha* (EcklBost s 22, avskr), 1432 *i Thæstabo* (RAp 15/1) – 13 H, 6 e – nu i Gävle stad.
- GäH **5 sk**, 1542 **6 sk** (1543 5 sk), 1546 **8 sk**, 1551 **7 + ½ sk**, 1556 **7 sk** – järnskatt 788 + 638 + 540 + 218 + 162 osm (443 + 435 + 420 + 368 + 228 + 212 + 180 + 143 osm); en gård ägs 1541–43 av en borgare i Gävle; fr o m 1566 har en gård två brukare (fodring för dubbelt hn).
Summa jt 6:4.
- 1319 har Hille kyrka 0:0:0:8 och en manslott not i T (EcklBost s 22).
- 1432 ingår Peder i T i en av häradshövdingen utsedd nämnd om 12 ‘beskedliga och gamla män’ rörande Ön, Valbo sn (RAp 15/1).
- 1443 har Hille kyrka 0:0:1 gammal jord och 0:0:1 till återlösen samt en ‘mansdel’ not (EcklBost s 23).
- 1552 uppges att det vid pass 3 pilskott ovanför Testeboåns mynning finns ett bra ställe till att bygga tre eller fyra laxkar och ett vrakhus både för lax och ål, vilket kommande vår skall byggas (se Åbyggeby) (WeAK s 56).
- 1559 får kronan ål från fem ‘vrakekar’ i ån (GäH 1559:9). Året efter specificeras dessa som ett laxkar i ‘en liten fors’ och fyra vrakhus för ål i ‘strömmen’, allt beläget ‘något från åmunnen vid saltsjön’ (GäH 1560:7).

- 1560 har Jon Mört (i T) en sågkvarn, för vilken han ger 3 tolfter sågbräder i tull till kronan (1/10 av produktionen). Kronans sågkvarn vid T har detta år av 872 sågstockar tillsågat 5 bräder och 1 bakspån av varje stock. (GäH 1560:7)
- Trödje** 1541 *Trödie* (GäH 1541:1) – 13 H, 9 f.
GäH 5 sk – järnskatt 285 + 231 + 225 + 217 + 115 osm (292 + 226 + 225 + 171 + 170 osm).
Summa jt 3:0.
- *Tuxhvena mur** 1319 har Hille kyrka en äng i *Tuxhvena mur* (EcklBost s 23, avskr).
- Utnora** 1319 har Hille kyrka en halvpårt i fisket i U (*i Utnora* 13 H, 8 f) ‘med en sjundedel och en elftedel av den åttonde fjärdeparten’ (EcklBost s 23, avskr).
- Varva** 1319 *i Huarvada* (EcklBost s 22 f, avskr), 1443 *in Huarvadhumm* (EcklBost s 23, avskr), 1541 *Huarffuadh, Huaruad* (GäH 1541:1) – 13 H, 6 e.
GäH 2 sk, 1544 3 sk (1546–48 2 sk) – järnskatt 525 + 324 osm (375 + 336 + 112 osm).
1543 1 skuj, 1556 ½ sk/skuj, till borgare i Gävle, från 1560 till en av sk ovan – järnskatt 60 osm (30 osm); utjorden saknas i fodringlängderna före 1550 och räknas fr o m 1556 som ½ sk.
Summa jt 3:1.
1319 har Hille kyrka 0:0:16:6 (‘0:0:17 minus 0:0:0:2’) i V, en urfjäll i V utmed ån och en urfjäll på *Fiellen* samt 0:0:1 i V *Vretsund* (EcklBost s 22 f).
1443 har kyrkan 0:7 i V under prästbordet och två fjällar i ängen; dessutom har kyrkan en kvarn eller kvarnställe i ån som ligger i V äng, nära byn Fors (EcklBost s 23).
- Åbyggeby** 1319 *i Åbygiiby* (EcklBost s 23, avskr), 1432 *i Abyggiaby* (RAP 15/1) – 13 H, 7 e.
GäH 7 sk, 1542 8 sk – järnskatt 510 + 435 + 285 + 285 + 240 + 165 + 135 osm (435 + 384 + 308 + 300 + 225 + 195 + 180 + 120 osm); 1542–43 innehas en gård av en bonde i Hagsta, Hamråde sn, en annan av bonden på Iggön.
Summa jt 6:0.

- 1319 har Hille kyrka i Å tre urfjällar i äng på södra sidan och på den andra sidan en urfjäll i äng (EcklBost s 23).
- 1432 ingår Lars och Johan unge i Å i en av häradshövdingen utsedd nämnd om 12 'beskedliga och gamla män' rörande Ön, Valbo sn (RAp 15/1).
- 1443 har Hille kyrka 'kyrkoholmen' i Å (? = Prästholmarna 13 H, 7 d) (EcklBost s 23).
- 1465 omnämns Lars Johansson i Å som väpnaren Erik Ragvaldssons (stjärna i ginstyckad sköld) avlidne svärfar (?RAp 5/9; kan även avse Åbyggeby i Ockelbo sn eller i Vendels sn).
- 1552 uppges i registret över fisken i älvar och åar i Norrland att Å ligger ½ mil ovanför mynningen av Testeboån (*Testebo åå*, 'norra älven i Gästrikland'), på båda sidor om ån med tre bönder på norra landet och två bönder på södra landet. Varje bonde har vid sitt land ett laxkar, och mittibland dessa har kronan ett laxkar. Nedströms Å och till saltsjön finns åtta laxkar som ägs av bönder. (WeAK s 56)

- *Åsåker 1319 har Hille kyrka 0:0:0:3 i *Åsåker* (EcklBost s 23, avskr).
- 1443 har kyrkan 0:0:4 med åker och äng *in Ass bolstadh* (EcklBost s 23, avskr).
- På 1640-talet ansågs Å vara en äng under Björke (EcklBost s 27).

Hofors socken

Hofors blev kapellförsamling inom Torsåker 1910 (Kbr 16/12), egen kommun 1924 (Kbr 28/3) och eget pastorat 1943 (Kbr 29/10), varvid från Torsåkers socken överfördes Fagersta och Hofors. – Se Torsåkers socken.

Högbo socken

Högbo blev kapellförsamling inom Ovan sjö 1622 och bildade eget pastorat från 1869. Socken fick 1935 namnet Sandviken och inkorporerades 1943 i Sandvikens stad (SvK 44, Lagerstedt s 22). – Högbo by redovisas under Ovan sjö socken.

Järbo socken

Järbo blev kapellförsamling inom Ovansjö 1861 (Kbr 6/12), eget pastorat 1864 (Kbr 28/10) och egen jordeboksocken 1880 (Lagerstedt s 22). – Järbo by redovisas under Ovansjö socken.

Ockelbo socken

1314 *De Oklabo* (DS 1946, avskr).

1334 *Ukkleboo kyrka* (EcklBost s 81, avskr).

1344 *parochiis . . . Vclabo* (DS 3835 s 305).

1528 i *Ukklabo sogn* (EcklBost s 82).

1530 *Ugglabo sogn* (HH 11 s 24).

Omfattning: Socken hade samma omfattning som den nuvarande socknen (1950).

Kyrkan: Den medeltida stenkyrkan revs 1795. Den låg strax söder om nuvarande kyrka och hade rektangulärt långhus, lägre och smalare kor med rak altarvägg och sakristia. Kyrkan byggdes troligen under 1200-talet; dess mått var ca 32 x 10 meter. Under senmedeltiden tillbyggdes ett vapenhus, och tegelvalv slogs in, vilka försågs med kalkmålningar. Vid en brand 1904 förstördes medeltida inventarier: dopfunt av sandsten från 1200-talet, en Mariabild; träskulpturer från ett altarskåp som enl äldre uppgifter inköpts 1484. (SvK 44) Kyrkby saknas.

1462 utfärdar ärkebiskop Jöns ett avlatsbrev för dem som besöker den stora bilden av S:t Erik i kyrkan och framför den ber Pater Noster, Ave Maria, Credo och andra fromma böner på vissa festdagar (UUBp 2/5).

Klockskatten 1531 inbringar 3 lödiga mark och 3 lod silver till kronan. 1547 indras 7 lödiga mark och 5½ lod kyrksilver till kronan. (Källström s 230)

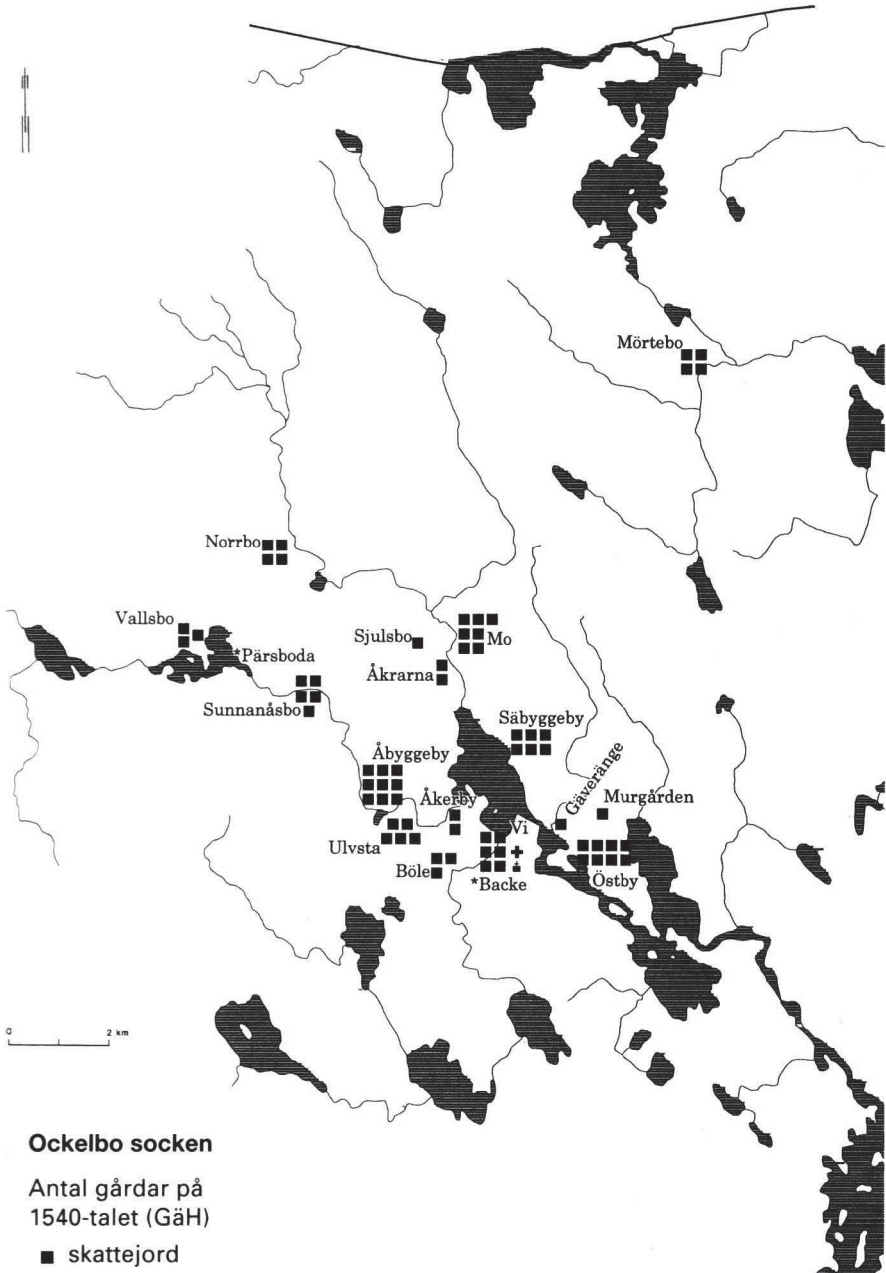
Runstenar: Gs 19 Ockelbo kyrka (försvunnen) och Gs 20 Prästgården (fragment), nu i Pålsgården.

Antal jordeboksenheter GäH 1541 (1567)

	sk	½ sk
*Backe	1 (0)	– –
Böle	3 (3)	– –
Gäveränge	1 (2)	– –
Mo	7 (9)	– –
Murgården	1 (0)	– –
Mörtebo	3 (4)	– –
Norrbo	4 (4)	– –
*Pärsboda	2 (4)	– –
Sjulsbo	1 (1)	– –
Sunnanåsbo	2 (3)	– –
Säbyggeby	6 (7)	– –
Tomtnäs	0 (1)	– –
Ulvsta	5 (7)	– –
Vallsbo	3 (3)	– –
Vi	3 (6)	– –
Vreten	0 (2)	– –
Åbyggeby	9 (10)	1 (0)
Åkerby	2 (3)	– –
Åkrarna	2 (2)	– –
Åmot	0 (1)	– –
Östby	7 (10)	– –
Summa	62 (82)	1 (0)

- *Backe** 1533 *i Backe* (DG s 145, avskr), 1541 *Backan* (GäH 1541:1) – jfr Vi.
 GäH **1 sk**, 1547–57 **2 sk** (se Vi) – järns katt 137 osm; gårdarna redovisas i jordeboken i Vi 1549–53 och fr o m 1558.
 1533 omnämns Olof i B som sexman i socknen (DG s 145).
 1536 ingår Olof i B i synenämnd rörande Ön, Österfärnebo sn (Brocman M 10:11 f 123v).
 1564 döms bonden Nils i B till döden för bl a övervåld och missgärningar mot sin kyrkoherde och sina föräldrar (HH 13 s 125).

*Bodhan Se *Pärsboda och Sunnanåsbo.

- Böle** 1541 *Bölet* (GäH 1541:1) – 14 G, 0 j.
GäH **3 sk** (1546–48 **2 sk**) – järns katt 306 + 183 + 167 osm (276 + 222 + 198 osm).
Summa jt 2:0.
- *Fallett** 1541 *Fallett* (GäH 1541:1) – se Norrbo.
- Forn-Vi** 1528 *i Fornä Vij* (EcklBost s 82) – se Vi.
- *Grindenge** Se Vi 1334.
- Gäveränge** 1541 *Gäffuäränge* (GäH 1541:1) – 14 H, 0 a.
GäH **1 sk**, 1551 **2 sk** – järns katt 270 osm (134 + 134 osm);
1549 har gården två brukare (fodring för dubbelt hn);
den ena gården innehas 1555–58 av kyrkoherden.
Summa jt 0:6.
1556 klandrar Gustav I fogden Lasse Jespersson (Cruus) för
att han inte hindrar allmogen i Gästrikland att 'skifta
deras hemman i så många parter'; Lasse skall se till att
Olof Larsson i G får återlösa sin del, som länge legat
under hans hemman (GR 26 s 620).
- *Halsternabodom** 1334 *Halsternabodom* (EcklBost s 81, avskr), 1443 *Hiortternabodhom* (EcklBost s 82, avskr) – se Mo.
H har möjligen varit ett äldre namn för Norrbo.
- *Hammbra** Se Östby.
- *Helgestrandh** 1334 och 1443 har Ockelbo kyrka *Helgestrandh* 'å Östby-landet' (EcklBost s 81 f, avskr). H är beläget vid fastlandsstranden norr om Prästön (HeGä s 86 ff, RAÄ 201).
- Mo** 1334 *i Moo* (EcklBost s 81, avskr), 1443 *i Moo*, *i Mo* (EcklBost s 82, avskr), 1541 *Mom* (GäH 1541:1) – 14 G, 1 j.
GäH **7 sk** (1542 9 sk), 1546 **8 sk**, 1555 **9 sk** – järns katt 380 + 335 + 234 + 180 + 146 + 133 + 93 osm (246 + 206 + 201 + 197 + 141 + 136 + 129 + 122 + 100 osm).
Summa jt 4:2:1:1 (inkl Tomtnäs och Vreten).
1334 och 1443 har Ockelbo kyrka 1½ 'lieslag' äng i Mo 'rätt med stenar tvärt och ändalängt' (på tvären och på längden) och en holme i Moån mellan *Halsternabodom/Hiortternabodhom och kvarnen (EcklBost s 81 f).
1461 ingår Nils Olsson i Mo i synenämnd rörande Hemlingby, Valbo sn (DG s 83).

- 1499 ingår Lars Nilsson i Mo i synenämnd vid ting i Hamrånge (Brocman M 10:11 f 164v).
- Murgården** 1541 *Muren* (GäH 1541:1) – 14 H, 0 a – jfr Östby.
GäH 1541 och 1549–65 **1 sk**; redovisas i jordeboken övriga år under Östby.
- Mörtebo** 1527 *i Mörthebodhom* (GR 4 s 235), 1528 *i Morthabode* (EcklBost s 83), 1541 *Morteboda* (GäH 1541:1) – 14 H, 2 a.
GäH **3 sk**, 1542 **4 sk** (1549–54 5 sk) – järnskatt 170 + 161 + 136 + 131 + 68 osm (288 + 172 + 146 + 92 osm); 1550–53 är en gård befriad från fodring.
Summa jt 2:0.
1527 är Jöns i M och ytterligare en bonde från Gästrikland närvarande vid riksdagen i Västerås (GR 4 s 235).
1528 omnämns Jöns i M som syneman vid jordbyte mellan kyrkoherden och bönderna i Vi (EcklBost s 83). Jöns är 1533 sexman i socknen (DG s 145).
- Nordanåsbo** Se *Pärsboda.
- Norrbo** 1541 *Norreboda* (GäH 1541:1) – 14 G, 1 i.
GäH **4 sk** (1542–43 3 + ½ sk, 1550 2 + ½ + ½ sk) – järnskatt 154 + 115 + 72 + 64 osm (116 + 115 + 73 + 65 osm); 1541 kallas en av gårdarna *Fallett, 1543 (järnskatte-längd) tre gårdar Fallett och den fjärde Bodom; två gårdar kallas 1546–48 *Skifflingsbo.
Summa jt 1:0.
- Prästbordet** Se Vi.
- *Pärsboda** 1541 *Pärsboda* (GäH 1541:1), 1543 *Bodhan* (GäH 1543:1), (nu Nordanåsbo) 1548 *Noråån* (GäH 1548:2), 1549 *Pärsbo* (GäH 1549:2) – 14 G, 1 i – jfr Sunnanåsbo.
GäH **2 sk**, 1555 **3 sk**, 1564 **4 sk** – järnskatt 170 + 169 osm (116 + 110 + 96 + 65 osm); 1542–47 redovisas P tillsammans med Sunnanåsbo under gemensamt namn (Bodhan / Bodom eller Sunnanåsbo) (jfr HeGä s 136); 1558–63 har en gård två brukare (fodring för dubbelt hn).
Summa jt 1:0.
- Sjulsbo** 1542 *Siwrsboda* (GäH 1542:5) – 14 G, 1 j.
GäH **1 sk** (1549 och 1555 ½ sk), 0:0:4 – järnskatt 61 osm (62 osm); kallas 1541 felaktigt Sunnanåsbo.

- *Skifflingsbo** 1546 *Skifflixbo* (GäH 1546:1), 1548 *Skifflingsbo* (GäH 1548:2) – se Norrbo.
- Sunnanåsbo** 1536 *i Bodom* (?Brocman M 10:11 f 123v, avskr), 1541 *Sönan-åsbodar, Söderåsboda* (GäH 1541:1), 1543 *Bodhan* (GäH 1543:1), 1548 *Sundesbo* (GäH 1548:2) – 14 G, 1 j – jfr *Pärsboda.
GäH **2 sk**, 1542 **3 sk**, 1546 **4 sk**, 1549 **3 sk** (1551–52 4 sk, 1556–57 1 + ½ + ½ sk), 1558 **2 + ½ sk**, 1563 **3 sk** – järns-katt 154 + 94 + 81 osm (101 + 54 + 54 osm).
Summa jt 0:4.
1536 ingår Jöns i ”Bodom” i synenämnd rörande Ön, Öster-färnebo sn (?Brocman M 10:11 f 123v).
- Säbyggeby** 1334 *i [Sæ]byggeby* (EcklBost s 81, avskr), 1443 *i Sebigiaby* (EcklBost s 82, avskr), 1533 *i Säby* (DG s 145, avskr), 1541 *Säbigeby* (GäH 1541:1) – 14 G, 0-1 j.
GäH **6 sk**, 1542 **7 sk + ½ sk**, 1546 **7 sk** – järns-katt 344 + 268 + 238 + 222 + 199 + 154 osm (464 + 298 + 229 + 160 + 154 + 153 + 129 osm); från 1565 har en gård två brukare (fodring för dubbelt hn).
Summa jt 4:0.
1334 och 1443 har Ockelbo kyrka en urfjäll i S i ‘Söderäng-en’ (*Södreänge, Sudheræng*) (EcklBost s 81 f, avskr).
1499 ingår Jöns i S i synenämnd vid ting i Hamränge (Broc-man M 10:11 f 164v).
1533 omnämns Olof Jönsson i S som sexman i socknen (DG s 145).
- Tomtnäs** 1556 *Tompteneess* (GäH 1556:11) – 14 G, 1 j – jfr Mo.
GäH 1551 **½ sk** (ingen fodring före 1557), 1562 **1 sk** – järn-s-katt 112 osm; gården upptas i jordeboken under Mo t o m 1565; jt inräknat i Mo (GäH 1567:13).
- Ulvsta** 1528 *i Ulstad* (EcklBost s 83), 1541 *Wlstade, Wlsta* (GäH 1541:1) – 14 G, 0 j.
GäH **5 sk** (1544 6 sk), 1549 **6 sk**, 1552 **8 sk**, 1556 **7 sk** – järn-s-katt 365 + 353 + 292 + 232 + 215 osm (365 + 250 + 234 + 214 + 210 + 174 + 100 osm); 1549–50 har en gård två brukare (fodring för dubbelt hn); en gård brukas 1549–53 av kyrkoherden.
Summa jt 4:0.

1528 omnämns Olof Johansson i U som syneman vid jordbyte mellan kyrkoherden och bönderna i Vi (EcklBost s 83).

Vallsbo

1334 *i Wallesbodom* (EcklBost s 81, avskr), 1443 *in Wallæsa-bodhom* (EcklBost s 82, avskr), 1541 *Walsboda* (GäH 1541:1) – 14 G, 1 i.

GäH **3 sk** – järnskatt 288 + 168 + 168 osm (183 + 93 + 93 osm).

Summa jt 1:0.

1334/1443 se Vi.

1510 utfärdar häradshövdingen ett dombrev gällande V, vilket förnyas vid ting 1613 (HLDb f 68v).

Vi

1334 *i Wij* (EcklBost s 81, avskr), 1528 *i Wij* (EcklBost s 82) – 14 G, 0 j.

GäH **3 sk**, 1542 **4 sk** (1553 3 sk), 1558 **6 sk** – järnskatt 357 + 268 + 168 + 168 osm (293 + 244 + 177 + 160 + 154 + 150 osm); jfr *Backe .

Summa jt 3:1:2:4.

1334 och 1443 upptas i förteckningar över Ockelbo kyrkas jord, under prästbordet, 0:6:½ i Vi, samt 'östra vreten och västra' och näset utanför Vi; den senare jorden ligger 'varken för öre eller örtug' men är utmärkt med rå och rör: 'första rå under södra tallen och ned till kyrkbron nordan vid ändan av bron, i mittströmmen i sundsbron (*i Sundsbronne*), av mittströmmen och in till hästhagen vid östra ändan av gamla gårdstaden (= gårdsgården) och så in till södra tallen' – det näs som avses är höjdsträckningen norr om kyrkan mellan Bysjön och sjön Ycklaren.

Vidare äger kyrkan hela Aspön och hela *Styrsholmen*, två holmar (1443 en holme) i Vallsbo, en äng i Mo och en holme i Moån (se Mo), en urfjäll i Säbyggeby äng, *Grindenge* (1443 *Gryndhænghe*), *Helgestrandh* (se Östby), hela Prästön (*Presteön*) och Killingholmen (*Kijdlingeön* 14 H, 0 a), *Trælösa* (1443 *Nelösa*) och en kvarn med okänt läge. Enligt 1334 års förteckning har från byn Vi bytts 'prästens skog, som ligger från *Tuffuehven* och rätt i Hällsjön' (*Hellesiöndh* 13 H, 8 b). (EcklBost s 81 f, avskr)

1461 omnämns Lars i Vi som faste vid landsting i Ovensjö (DG s 83).

- 1473 ingår Anders 'i Ockelbo' i den tolvmannanämnd som tillsammans med nämnder från Tierp, Norunda och Lövsta/Västland deltar i synerättsdom rörande kungsådran i Älvkarleby (?WeAK s 21).
- 1528 byter kyrkoherden Johan Johansson på kyrkans vägnar jord med sina grannar i Vi, så att han får sin åker, som tidigare låg i tegskifte kring hela byn, i ett stycke. Dessutom byter han bort kyrkans del i Forn-Vi mot 'ett änge sunnan *Molungsyön* (? = nuv Lasjön /13 G, 9 i/, som 1856 heter Nedre Mångeln /LmVV 39-1:13/) lig-gandes östan ån och sunnan ån för *Östmur* allt nordan *Molungsyön*'. Bytet görs för att uppnå bättre sämja mellan prästen och hans grannar, för de anser sig lida skada för prästens inhägnads skull. Eftersom den ängs-mark som prästen byter bort är öde och återgången till skog och den jord han får igen är uppröjd, skall han betala 9:0 pn i mellanskillnad och ½:0 pn i 'målningelön', dvs ersättning för uppmätning. Socknen överenskommer med Gästriklands prost att kyrkan skall utlägga mellanskillnaden och att kyrkoherden skall betala av beloppet med 0:2 pn årligen av sin avrad från jorden. (EcklBost s 82 f)
- 1533 mottar tillträdande kyrkoherden Mats Larsson i sex-männens närvaro av kyrkoherden Johan Johansson inventarium på prästgården: 7 kor, en tjur, 2 kalvar, 11 får, 4 sor och en galt; då Mats 'varken häst eller skjut (= sto) kunde få', tar han 7:0 pn; av redskap och verktyg finns 2 yxor, 2 liar, 3 skärar, en plog, ett rissel, ett ljusjärn och ett ljuster, en isbill, en slipsten med järn-vev samt 2 navare (= borrh), den ena med ändstång och den andra fast; dessutom finns en kärra, en båt, 8 fam-nar not, en säng, kittlar, grytor, fat m m (DG s 145).

Vreten

- 1551 *Wret* (GåH 1551:3), 1558 *Wrethe* (GåH 1558:14) – 14 G, 0 j.
GåH 1551 **2 sk** – järnskatt 138 + 84 osm; jt inräknat i Mo (GåH 1567:13).

Åbyggeby

- 1528 *i Aaby* (EcklBost s 83), 1533 *i Åbygghieby* (DG s 145, avskr), 1541 *Ååby* (GåH 1541:1) – 14 G, 0 j.
GåH **9 sk**, 1542 **8 sk** (1546–48 10 sk), 1551 **9 sk**, 1555 **10 sk** – järnskatt 344 + 300 + 215 + 202 + 166 + 138 + 129 osm (243 + 231 + 162 + 130 + 122 + 120 + 118 + 101 + 94 +

86 osm) ; 1558–66 har en gård två brukare (fodring för dubbelt hn).

1541–53 $\frac{1}{2}$ sk (1549–50 1 sk) – järnskatt 76 osm.

Summa jt 4:4.

1528 omnämns Johan Olsson i Å som syneman vid jordbyte mellan kyrkoherden och bönderna i Vi (EcklBost s 83). Johan är 1533 sexman i socknen (DG s 145).

Åkerby

1533 i *Åkreby* (DG s 145, avskr), 1541 *Ååkerby* (GäH 1541:1) – 14 G, 0 j.

GäH **2 sk**, 1552 **3 sk** – järnskatt 442 + 275 osm (276 + 222 + 214 osm); 1549–50 har en gård två brukare (fodring för dubbelt hn).

Summa jt 2:0.

1533 omnämns Jon i Å som sexman i socknen (DG s 145).

Åkrarna

1528 i *Akre* (EcklBost s 83), 1533 i *Åkra* (DG s 145, avskr), 1541 *Ååkre* (GäH 1541:1) – 14 G, 1 j.

GäH **2 sk** (1555–59 **1 sk**) – järnskatt 125 + 64 osm (45 + 18 osm).

Summa jt 0:0:5.

1528 omnämns Nils i Å som syneman vid jordbyte mellan kyrkoherden och bönderna i Vi (EcklBost s 83). Nils är 1533 sexman i socknen (DG s 145).

1529 är Nils i Å som en av två representanter för Gästrikland närvarande vid herremötet i Strängnäs (GR 6 s 179).

1536 ingår Nils Olofsson i Å i synenämnd rörande Ön, Österfärnebo sn (Brocman M 10:11 f 123v).

Åmot

1556 *Åmooth* (GäH 1556:11) – 14 G, 2 g.

GäH 1557 **1 sk** (saknas 1560); förökt 1557 och på nytt 1562; gården erlagger ingen fodring 1558–59 och är inte skattlagd 1567; den syns vara upptagen på Mos mark (GäH 1557:10).

Östby

1334 *aa Ösbiggelandone* (EcklBost s 81, avskr), 1528 i *Östby* (EcklBost s 83) – 14 H, 0 a.

GäH **7 sk**, 1542 **8 sk**, 1547 **9 sk**, 1566 **10 sk** – järnskatt 328 + 230 + 206 + 183 + 183 + 122 + 117 + 100 osm (183 + 183 + 177 + 160 + 146 + 138 + 130 + 130 + 122 + 116 osm); byn kallas 1541 *Hammбра* (GäH 1541:1); 1549–52 har en gård två brukare (fodring för dubbelt hn).

Summa jt 4:0 (inkl Murgården).

- 1334/1443 se *Helgestrandh.
 1499 ingår Holger i Ö i synenämnd vid ting i Hamrånge (Brocman M 10:11 f 164v).
 1528 omnämns Jöns Olsson i Ö som syneman vid jordbyte mellan kyrkoherden och bönderna i Vi (EcklBost s 83).
 1536 ingår Olof Jönsson i Ö i synenämnd rörande Ön, Österfärnebo sn (Brocman M 10:11 f 123v).

Ovensjö socken

- 1293 *in Ofvansiö* (DS 1088, avskr).
 1314 *De Ofansio* (DS 1946, avskr).
 1344 *parochiis . . . Ofansiø* (DS 3835 s 305).
 1416 *i Ofvansiöö sokn* (HLA Ovensjö 0:1, avskr).

Omfattning: Ovensjö sn omfattade den nuvarande socknen (1950) jämte nuvarande Järbo sn och Högbo sn (se J resp H sn).

Kyrkan: Den nuvarande kyrkan byggdes 1760–62, efter det att den medeltida stenkyrkan rivits. Den gamla kyrkan var rektangulär – dess södra vägg (ca 30 m) ingår i nuvarande sydvägg – och hade sakristia och vapenhus. Kyrkan har med ledning av den bevarade sydportalen av gotländsk kalksten daterats till 1200-talets mitt. I vapenhusets gavelröste fanns runstenen Gs 14 inmurad. Kyrkan välvdes under 1400-talets senare del med tre stjärnvalv. Av medeltida inventarier har bevarats en gotländsk dopfunt av kalksten från 1200-talets senare del och en madonna från 1200-talets mitt, ett triumfkrucifix från 1400-talets förra hälft, träfigurer (Kristus-bild och grupp föreställande Marie död) från ett altarskåp från ca 1430–50 samt en rosenkransmadonna och en S:ta Birgitta-bild, båda i varsitt helgonskåp och från 1500-talets början. (SvK 44) Kyrkby saknas.

Klockskatten 1531 inbringar 3 lödiga mark och 5 lod silver till kronan. 1547 indras kyrksilver till kronan: förgyllt silver (10 lödiga mark, 4½ lod, 1 kvintin), delvis förgyllt (3 lödiga mark, 8 lod, 1 kvintin) och oförgyllt (4 lod, 1 kvintin). (Källström s 231)

Runstenar: Gs 14 Ovensjö kyrka (fragment), Gs 15 Prästgården (fragment), nu i kyrkan, Gs 16a (fragment) och 16b (fragment, försvunnet) Prästgården samt Gs 17 Åsen (fragment), nu på Västerbergs folkhögskola.

Fiske: 1552 uppges i registret över fisken i älvar och åar i Norrland att ovanför Storsjön i Ovensjö sn löper fyra eller fem små åar in i sjön; i dessa har bönderna några ålhus med tvärtäppningar, av vilka de ännu inte utgjort KMt något. Fogden har fått order att förhandla med bönderna i socknen att de

skall hålla farled och kungsådra fri i alla de små åarna eller annars hugga upp alla tvärtäppningar och ålhus. (WeAK s 56)

Antal jordeboksenheter GåH 1541 (1567)

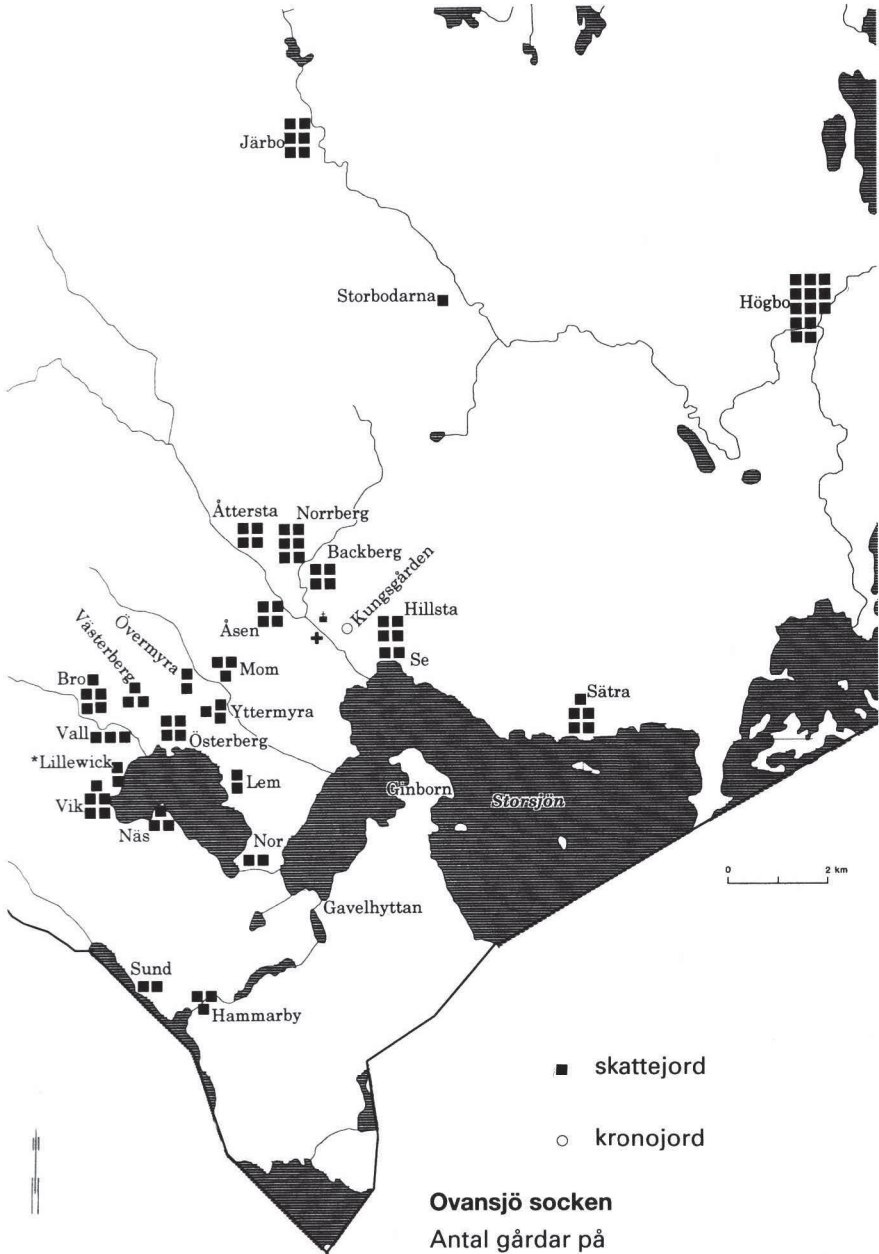
	sk	skuj	kr
Backberg	3 (5)	– –	– –
Bro	5 (6)	0 (1)	– –
Hammarby	3 (4)	– –	– –
Hillsta	4 (4)	0 (1)	– –
Högbo	12 (13)	0 (1)	– –
Järbo	6 (6)	– –	– –
Kungsgården	0 (1)	– –	1 (0)
Lem	2 (2)	– –	– –
*Lillewick	2 (2)	– –	– –
Mom	3 (4)	– –	– –
Nor	2 (2)	0 (1)	– –
Norrberg	6 (7)	0 (1)	– –
Näs	3 (2)	– –	– –
Se	2 (3)	– –	– –
Storbodarna	0 (1)	– –	– –
Sund	2 (2)	– –	– –
Såtra	5 (5)	0 (1)	– –
Vall	3 (4)	– –	– –
Vik	5 (5)	– –	– –
Västerberg	3 (4)	– –	– –
Yttermyra	3 (4)	0 (2)	– –
Åsen	4 (5)	– –	– –
Åttersta	4 (4)	– –	– –
Österberg	4 (4)	– –	– –
Övermyra	2 (2)	– –	– –
Summa	88 (101)	0 (8)	1 (0)

Backberg 1541 *Backeberg* (GåH 1541:1), 1543 *Backabo* (GåH 1543:1) – 13 G, 4 i – jfr Norrberg.
 GåH **3 sk**, 1542 **4 sk**, 1549 **5 sk** (1553 4 sk), 1:0 + 0:6 + 0:5:2:4 + 0:5:2:4 + 0:5:1 – järns katt 376 + 284 + 276 + 246 osm.
 Summa jt 3:7.

Berg Se Västerberg och Österberg.

Bro 1473 *i Bro* (WeAK s 21) – 13 G, 3 h.

- GäH **5 sk** (1542–44 5 + ½ sk), 1555 **6 sk** (1557 och 1559–63 5 sk), 1:1 + 1:0:1 + 0:7:1 + 0:6 med skuj nedan + 0:5:2 + 0:3:2 – järnskatt 736 + 552 + 450 + 338 + 264 osm.
1565 **1 skuj**, 0:3:2.
Summa jt 5:3:2.
- 1473 ingår Olof Andersson i Bro i den tolvmannanämnd från Gästrikland som tillsammans med nämnder från Tierp, Norunda och Lövsta/Västland deltar i synerättsdom rörande kungsådran i Älvkarleby (WeAK s 21).
- 1551 meddelar Gustav I skattebönderna och meniga allmogen i Gästrikland att alla de bönder som har lust eller vilja att bruka de nyupptagna gruvorna Brobergsgruvan (*Brobergz gruffvann*) och Stigsbogruvan, Husby sn, där det förr varit bergsbrukning, skall få bruka dem utan all skatt och avgäld, men de skall bygga sina hyttor vid gruvorna och bruka dem tillsammans. Bönderna skall låta kungen få lösa in det silver de får där med 5 öre för vart lod silver, såsom det har gällt förr, den tid dessa gruvor brukades. (GR 22 s 264)
- 1555 uttrycker kungen sin tillfredsställelse med att gästrikfogden låter hålla igång arbetet i 'Ovansjö gruva', där malmstrecket blir bättre (GR 25 s 57).
- 1563–67 upptas en hytta vid B (*Brobygge hyttan* GäH 1563:8) som ger 412½ osm i bergsskatt (GäH).
- Gavelhyttan** 1563 *Besser(?) hyttan* (GäH 1563:8), 1567 *Gaffle hyttan* (GäH 1567:12) – 13 G, 3 i.
1563–67 upptas G med 412½ osm i bergsskatt (GäH).
- Ginborn** 1293 och 1443 har Ovansjö kyrka tre ängar på G (*in Genburo* 13 G, 3 j) (DS 1088, avskr, EcklBost s 135).
- *Grimastadom** 1293 har Ovansjö kyrka 0:20:2 *in Grimastadom* med två vretar och en hästhage; dessutom har kyrkan ängar på Ginborn, Unnäs och Stammäs, i Järbo, Näs och *Räfgraaf samt del i kvarn i *Makkafors.
- Gränsmärkena kring G bolstad (*super fundum Grimstadi*) beskrivs sålunda: På västra sidan är första gränsmärket i bron vid gränsen, andra *in Gatu*, tredje *in Orheden*, fjärde i Säljbroarna (*in Sälliabronom* 13 G, 4 j), femte på vägen som leder till torpet *Sällia Gatu*, sjätte i *Allmenningeled* på ovannämnda väg till Jädraån (*ad dictam Jedro*), sjunde i en liten sjö (eller träsk) 'på andra

Ovansjö socken
 Antal gårdar på
 1540-talet (GåH)

sidan ån' (Jädraån). På östra sidan är första gränsmärket vid röret där gränserna för *Vibol* (Kungsgården) och Hillsta möts, andra i Kasmuren (*in Kastmuran* 13 G, 4 j), tredje *in Ögestigen*, fjärde *in Swidmundbåss*, femte i den ovannämnda sjön. (Rannsakingar s 187, avskr; jfr DS 1088)

1443 har kyrkan samma jord i G som 1293 (EcklBost s 135). G är det gamla namnet på Prästbordet (HeGä s 126).

- Hammarby** 1443 *in Hamarvalby* (EcklBost s 135, avskr), 1541 *Hammarbin* (GäH 1541:1) – 13 G, 2 i.
 GäH **3 sk**, 1565 **4 sk**, 1:4 + 1:0 + 0:6 + 0:6 – järnskatt 829 + 360 + 307 osm; en av gårdarna uppges i vissa längder ligga i eller på 'näset' (? = nuv Aldernäs 13 G, 2 i).
 Summa jt 4:0.
 1443 har Ovansjö kyrka en äng i H (EcklBost s 135).
 1563–67 upptas i jordeboken en hytta vid H som ger 600 osm i bergsskatt (GäH).
- Hillsta** 1293 *de . . . Hillingstad* (DS 1088, avskr), 1495 *i Hillestadhe* (RAp 18/3) – 13 G, 4 j.
 GäH **4 sk**, 0:7:1 + 0:7:1 + 0:4:2:4 + 0:4:1 med skuj nedan – järnskatt 339 + 334 + 331 + 232 osm.
 1565 **1 skuj**, 0:2.
 Summa jt 3:1:2:4.
 1293 se *Grimastadom.
 1495 håller häradshövdingen ting i H med allmogen i socknen (RAp 18/3).
- Högbo** 1416 *Hegeboo* (HLA Ovansjö 0:1, avskr), 1461 *i Høghabo* (DG s 83, avskr), 1497 *i Høggaby* (UpDkyR 2 s 26), 1518 *i Høgebo* (RAp u d), 1541 *Högeboda* (GäH 1541:1) – 13 H, 5 a – nuv Högbo sn.
 GäH **12 sk**, 1544 **12 + ½ sk**, 1546 **13 sk** (1548 12 sk, 1552–53 14 sk), 1:2 + 1:1:2 + 1:1 + 1:0:1:4 + 1:0 + 0:7 + 0:7 + 0:7 + 0:6:2 + 0:6:1:7 med skuj nedan + 0:5:2 + 0:4:1:7 + 0:4 – järnskatt 560 + 460 + 445 + 445 + 432 + 375 + 320 + 320 + 320 + 308 + 262 + 184 osm.
 1565 **1 skuj**, 0:2.
 Summa jt 11:7:2:2.
 1416 godkänns ett tidigare jordbyte, då Holmger skräddare överlät jord i H till sin hustru (se Ölbo, Hedesunda sn) (HLA Ovansjö 0:1).

- 1461 ingår Per Jönsson i H i synenämnd rörande Hemlingby, Valbo sn (DG s 83).
- 1499 ingår Nils Olsson och Mats i H i synenämnd vid ting i Hamrånge (Brocman M 10:11 f 164v).
- 1518 ingås på häradstinget en förlikning om viss jord i Norrbyn (*Nørrebyn*) i H (= nuv Överbyn), vilken ligger 'mitt i byn', mellan Anders skraddare i H på den ena sidan och Lars Andersson i Mackmyra, Valbo sn, dennes måg Anders Pedersson i Allmänninge, Valbo sn, och Nils Barn(?) i Kungsgården på den andra sidan. Förlikningen bevittnas av fem bönder i H: Olof Holgersson, Jöns Pedersson, Olof Andersson, Olof Nilsson och Olof Larsson. (RAp u d)

H motsvarar nuv Överbyn, Västanbyn och Östanbyn, Högbo sn.

Järbo

- 1293 *in Yther Jädernabo* (HLDb f 227, avskr), 1495 *i Jædherbo* (RAp 18/3), 1541 *Iägerboda* (GäH 1541:1), 1542 *Jederboda* (GäH 1542:5) – 13 G, 6 i – nuv Järbo sn.
- GäH **6 sk** (1542–43 7 sk), 1:2 + 1:1:1:4 + 1:1:1 + 1:1:1 + 0:5:0:6 + 0:5 – järns katt 544 + 458 + 420 + 387 + 258 + 228 + 156 osm.
Summa jt 6:0:1:2.
- 1293 har Ovansjö kyrka en äng i Yttre J (HLDb f 227; jfr DS 1088).
- 1495 omnämns Måns i J som nämndeman vid häradsting i socknen (RAp 18/3).

J motsvarar nuv Överbyn och Ytterbyn, Järbo sn (HeGä s 127).

Kungsgården

- 1293 *de Vibol* (DS 1088, avskr), 1518 *i Kongx gardin* (RAp u d), 1541 *Konungxgårdhen* (GäH 1541:1), 1555 *Wijbro* (GäH 1555:3) – 13 G, 4 i.
- GäH **1 kr**, 1551 **1 sk**, 1:4.
- 1293 se *Grimastadom.
- 1549 byter Peder Andersson i Hade, Hedesunda sn, till sig 'kronans gård i Ovansjö sn', K om 0:10, som räntar 1 fat avradsjärn, av kronan (se Hade, Hedesunda sn) (GR 20 s 260).

Lem

- 1461 *i Læm* (DG s 83, avskr), 1541 *Läm* (GäH 1541:1) – 13 G, 3 i.
- GäH **2 sk**, 1:3 + 1:1 – järns katt 506 + 446 osm.
Summa jt 2:4.

- 1461 omnämns Jöns i L som faste vid landsting i socknen (DG s 83).
- *Lillewick** 1541 *Övervik* (GäH 1541:1), 1546 *Lillewick* (GäH 1546:1) – byläge ca 500 m nordöst om Nedre Storvik (LmV V 40–26:1).
GäH **2 sk** (saknas 1542–44), 1:0 + 1:0 – järns katt (1567) 368 + 368 osm; gårdarna kallas Vik 1567.
Summa jt 2:0.
- *Makkafors** 1293 *in Machaforsi* (DS 1088, avskr), 1443 *in Makkafors* (EcklBost s 135, avskr).
1293 äger Ovensjö kyrka en sjättedel i en kvarn i M (DS 1088).
1443 har kyrkan hälften i M med en kvarn (EcklBost s 135).
- Mom** 1473 *i Moo* (WeAK s 21), 1495 *i Moo* (RAp 18/3) – 13 G, 4 i.
GäH **3 sk**, 1555 **5 sk**, 1561 **4 sk**, 1:0 + 0:6 + 0:6 + 0:4 – järns katt 552 + 276 + 276 osm.
Summa jt 3:0.
1473 ingår Lars i M i den tolvmannanämnd från Gästrikland som tillsammans med nämnder från Tierp, Norunda och Lövsta/Västland deltar i synerättsdom rörande kungsådran i Älvkarleby (WeAK s 21).
1495 omnämns Olof Larsson, Lars och Jöns i M som nämndemän vid häradsting i socknen (RAp 18/3).
- Myra** Se Yttermyra och Övermyra.
- Nor** 1541 *Nor* (GäH 1541:1) – 13 G, 3 i.
GäH **2 sk**, 1:4 + 1:1 med skuj nedan – järns katt 566 + 552 osm.
1565 **1 skuj**, 0:3:1.
Summa jt 3:0:1.
- Norrberg** 1541 *Norberg* (GäH 1541:1) – 13 G, 4 i.
GäH **6 sk** (1542 5 sk), 1565 **7 sk**, 1:4:1 + 1:0:1:6 + 0:7:1.4 + 0:7:0:2 + 0:7:0:2 + 0:6:2:6 med skuj nedan + 0:5:0:6 – järns katt 736 + 480 + 360 + 336 + 322 + 314 osm; två av gårdarna kallas 1541 *Iärle*, en 1546 *Gerlle hemman* (även 1550).
1565 **1 skuj**, 0:0:2.
Summa jt 6:7:1:2.

- Näs** 1293 *in Näs* (Rannsakingar s 187, avskr), 1473 *i Næss* (WeAK s 21) – 13 G, 3 i.
 GäH 3 sk, 1565 2 sk, 1:4 + 1:4 – järns katt 537 + 475 + 230 osm.
 Summa jt 3:0.
 1293 och 1443 har Ovansjö kyrka en äng i Näs ängar (DS 1088, EcklBost s 135).
 1473 ingår Peder i Näs i den tolvmannanämnd från Gästrikland som tillsammans med nämnder från Tierp, Norunda och Lövsta/Västland deltar i synerättsdom rörande kungsådran i Älvkarleby (WeAK s 21).
- Prästbordet** Se *Grimastadom.
- *Räfgraaf** 1293 *in Räfgraaf* (Rannsakingar s 187, avskr), 1443 *in Ræf-fagraff* (EcklBost s 135, avskr).
 1293 har Ovansjö kyrka fyra tegar i R (Rannsakingar s 187, DS 1088).
 1443 anges kyrkans egendom i R som 'hela ängen med holmen och fisket' (EcklBost s 135).
- Se** 1541 *See* (GäH 1541:1) – 13 G, 4 j.
 GäH 2 sk, 1555 3 sk, 1:2:2:4 + 1:2:2:4 + 1:0 – järns katt 912 + 368 osm.
 Summa jt 3:5:2.
- Stamnäs** 1293 *in Stamnäsom* (DS 1088, avskr), 1443 *Stafnes* (EcklBost s 135, avskr) – 13 G, 3 j.
 1293 och 1443 har Ovansjö kyrka två ängar i S (DS 1088, EcklBost s 135).
- Storbodarna** 1546 *Storebode* (GäH 1546:1), 1549 *Storabo* (GäH 1549:2) – 13 G, 5 j – HeGä s 130.
 GäH 1546 1 sk (saknas 1547–48), 0:2.
- Storvik** Se Vik.
- Sund** 1541 *Sundh* (GäH 1541:1) – 13 G, 3 i; ursprunglig byplats vid Ältebosjöns strand, ca 1000 m norr om Ältebo, Torsåkers sn (RAÄ Ovansjö 220).
 GäH 2 sk, 1:5 + 1:3 – järns katt 598 + 506 osm.
 Summa jt 3:0.
- *Syll** 1443 har Ovansjö kyrka 0:0:3½ *in Syll* (EcklBost s 135, avskr).

– S har uppgått i Österberg och var belägen öster om denna by, vid Sers (13 G, 3 i) (HeGä s 131 f).

- Sättra** 1461 *i Sæthra* (DG s 83, avskr), 1541 *Sättra* (GäH 1541:1) – 13 G, 3 j.
 GäH **5 sk**, 1:0:1:4 + 0:4:1:4 + 0:4:1:4 + 0:4 + 0:3 med skuj nedan – järnskatt 444 + 228 + 220 + 208 + 121 osm.
 1565 **1 skuj**, 0:0:2.
 Summa jt 3:1:0:4.
 1461 omnämns Olof i S som faste vid landsting i socknen (DG s 83).
- Unnäs** 1293 har Ovensjö kyrka ängen U (*Vndenääs* 13 G, 3 j) (Rannsakningar s 187, avskr). I förteckningen över kyrkans jord 1443 upptas ängen under Ginborn (EcklBost s 135).
- Vall** 1443 *in Valle* (EcklBost s 135, avskr), 1480 *i Wall* (PRFSS I:184, avskr), 1541 *Wall* (GäH 1541:1) – 13 G, 4 h.
 GäH **3 sk**, 1546 **5 sk**, 1549 **4 sk**, 1558 **5 sk**, 1565 **4 sk**, 1:2 + 1:1:2 + 0:7:1 + 0:5 – järnskatt 726 + 570 + 230 osm.
 Summa jt 4:0.
 1443 har Ovensjö kyrka drygt 0:0:8, varav dock större delen kommer att återlösas (EcklBost s 135).
 1480 ingår Jöns i V i synenämnd rörande vägled i Gavleån (PRFSS I:184).
 1563–67 upptas en hytta vid V (*Valbygge hyttann* GäH 1563:8) som ger 412½ osm i bergsskatt (GäH).
- *Vibol** Se Kungsgården.
- Vik** 1541 *Wiik* (GäH 1541:1) – 13 G, 3 h – jfr *Lillewick.
 (nu Nedre GäH **5 sk**, 1:1 + 1:1 + 1:0:1 + 0:6:2:4 + 0:6:2:4 – järnskatt 538 Storvik) + 500 + 493 + 399 + 361 osm.
 Summa jt 5:0.
- Västerberg** 1541 *Weterberg* (GäH 1541:1), 1542 *Westerberg* (GäH 1542:5) – 13 G, 3 i – jfr Österberg.
 GäH **3 sk**, 1565 **4 sk**, 0:7:1 + 0:7 + 0:6:2:4 + 0:4:2:4 – järnskatt 654 + 257 + 257 osm.
 Summa jt 3:2.
 1461, 1480 och 1495 se Österberg.

- Yttermyra** 1473 *i Myra* (WeAK s 21), 1541 *Mire* (GäH 1541:1), 1543 *Yttermyre* (GäH 1543:1) – 13 G, 3-4 i.
 GäH **3 sk**, 1565 **4 sk**, 1:1:1 med skuj 0:1:2 + 0:7:1:4 + 0:7:1:4 + 0:4 med skuj 0:2:1 – järnskatt 960 + 356 + 268 osm.
 1565 **2 skuj** till sk ovan.
 Summa jt 4:0:1.
 1473 ingår Erik i Myra i den tolvmannanämnd från Gästrikland som tillsammans med nämnder från Tierp, Norunda och Lövsta/Västland deltar i synerättsdom rörande kungsådran i Älvkarleby (WeAK s 21).
- Åsen** 1495 *a Aasse* (RAp 18/3) – 13 G, 4 i.
 GäH **4 sk**, 1555 **5 sk**, 1:5 + 1:4 + 1:1 + 1:1 + 1:1 – järnskatt 708 + 688 + 600 + 392 osm.
 Summa jt 6:4.
 1495 omnämns Jakob och Anders i Å som nämndemän vid häradsting i socknen (RAp 18/3).
- Åttersta** 1495 *i Odestadhe* (RAp 18/3), 1541 *Åttersta* (GäH 1541:1) – 13 G, 4 i.
 GäH **4 sk** (1548–49 5 sk), 0:7 + 0:6 + 0:5:1:4 + 0:5:1:4 – järnskatt 322 + 276 + 252 + 252 osm.
 Summa jt 3:0.
 1495 omnämns Anders och Nils i Å som nämndemän vid häradsting i socknen (RAp 18/3).
 1563–67 upptas en hytta vid Å (*Återstada hyttann* GäH 1563:8) som ger 412½ osm i bergsskatt (GäH).
- Österberg** 1461 *a Bergh* (?DG s 83, avskr), 1495 *i Bergge* (?RAp 18/3), 1541 *Österberg* (GäH 1541:1) – 13 G, 3 i.
 GäH **4 sk** (1549 2 sk), 1551 **5 sk**, 1555 **6 sk**, 1565 **4 sk**, 1:5:1:5½ + 1:0:2:6½ + 0:7 + 0:7 – järnskatt 514 + 480 + 472 + 248 osm; gårdarna upptas i jb vissa år felaktigt under Västerberg.
 Summa jt 4:4:1:4.
 1461 omnämns Anders Jakobsson och Jöns i Berg som fastar vid landsting i socknen (?DG s 83).
 1480 ingår Per i Berg ("Borie") i synenämnd rörande vägled i Gavleån (?PRFSS I:184, avskr).
 1495 omnämns Lars Jönsson och Erik Jonsson i Berg som nämndemän vid häradsting i socknen (?RAp 18/3; kan även avse Västerberg).

- Övermyra** 1494 *Myra* (RAp 18/5), 1495 *Myre* (RAp 18/3), 1541 *Öffuermire* (GäH 1541:1), 1542 *Malere Myre* (GäH 1542:5) – 13 G, 4 i.
 GäH **2 sk**, 1:1:2 + 0:6:1 – järns katt 307 + 288 osm.
 Summa jt 2:0.
 1494 säljer ärkebiskop Jakob ett 'gods' Myra till Anders målare, bror till avlidne kyrkoherden Olof i Hamrånge. Ärkebiskopen har på kyrkans vägnar tagit hand om jorden, som Olof tidigare hade köpt av sina närmaste mödernefränder för kyrkans pengar. (RAp 18/5)

Torsåkers socken

- 1314 *De Thorsakir* (DS 1946, avskr).
 1344 *parochiis . . . Thorsakir* (DS 3835 s 305).
 1357 *apud ecclesiam Thorsaker* (DS 5824).
 1508 *i Torsakir sokn* (RAp 10/1).

Omfattning: Torsåkers socken omfattade den nuvarande socknen (1950) jämte nuvarande Hofors socken (se H sn).

Kyrkan: Den medeltida kyrkan, som troligen var vigd åt S:t Mikael, revs omkr 1753. Den var byggd i gråsten och bestod av ett rektangulärt långhus (20 m långt) och ett lägre och smalare kor, som var 10 m brett och 7 m långt. Koret hade ett och långhuset två kryssvalv. Vid korets norra sida låg en sakristia. Kyrkan, som brann 1684 men senare restaurerades, låg på samma plats som dagens kyrka, i vilken sannolikt ingår murrester från den gamla kyrkan. Av medeltida inventarier har endast bevarats ett rökelsekar från 1200-talet, en dopfont av gotländsk kalksten från omkr 1300 och två träskulpturer (madonna och S:t Mikael) från 1400-talets slut. (SvK 44) Kyrkby: Solberga.

Klockskatten 1531 inbringar 7 lödiga mark silver till kronan. 1547 indras kyrksilver till kronan: förgyllt silver (15 lödiga mark, 8 lod, 1 kvintin) och delvis förgyllt (1 lödig mark, 5 lod, 1 kvintin). (Källström s 272 f)

Runstenar: Gs 7 Torsåkers kyrka (skadad) och Gs 8 Hästbo (fragment, skadat), nu i kyrkan.

Gruvdrift: 1354 utfärdar kung Magnus privilegier för bergsmännen å *Gestrika bärgeno*; stadgan är till större delen likalydande med den samma dag utfärdade stadgan för Norberg (DS 5003) – för Torsåkers berg gäller särskilt att ingen skall ha makt att kräva skjutshästar av bergsmännen annat än i 'konungs färd' (DG s 29, avskr). 1357 beseglar Mats Västgöte, bergsman vid Järnberget (*montis ferre*) i Torsåker, ett bytesbrev vid ting i socknen (DS 5824). Järnberget omnämns även i överenskommelsen 1366, enl vilken alla ordinarie och extraordinarie utskylder därifrån skall tillfalla apostoliska kammarens

ombud (DS 7330–31; se Administrativ indelning ovan). 1374 ger kung Albrekt dem som bygger och bor på Torsåkers berg (*oppa Tarsaker Bergenoo*) samma rätt, lag, villkor och privilegier som de på Norberg åtnjuter enligt tidigare kungars brev (DS X 318). 1383 befäller kung Albrekt 'hårdligen', att alla de som vill ta malm och bränna berg och därav ha sitt 'gagn och fromma' skall hjälpa mästermännen och bergsmännen att utgöra skatten, vem de helst kan tillhöra, såväl 'frälse hjon' som andra; kungen har förstått att det är många som tar malm på Torsåkers berg (*uppa Thorsaker byergh*) och inte vill betala någon skatt tillsammans med dem som erlägger sin skatt (mästermän och bergsmän) (DG s 30 f, avskr). 1464 bekräftar kung Karl Knutsson tidigare kungars privilegier för dem som bygger och bor på Torsåkers berg (DG s 31, avskr). 1534 bekräftar Gustav I alla de privilegier, villkor och friheter som bergsmännen på kronans berg i Torsåkers sn givits av tidigare rikets herrar och kungar (GR 9 s 265 f). – 1391 utfärdar Björn Torvastsson på *Gästrikeberg (*a Gestrekaberghe* = Torsåkers berg) ett gåvobrev i Enköping rörande sin hustrus ärvda fastighet i staden (RAp 1/6, SRP 2555).

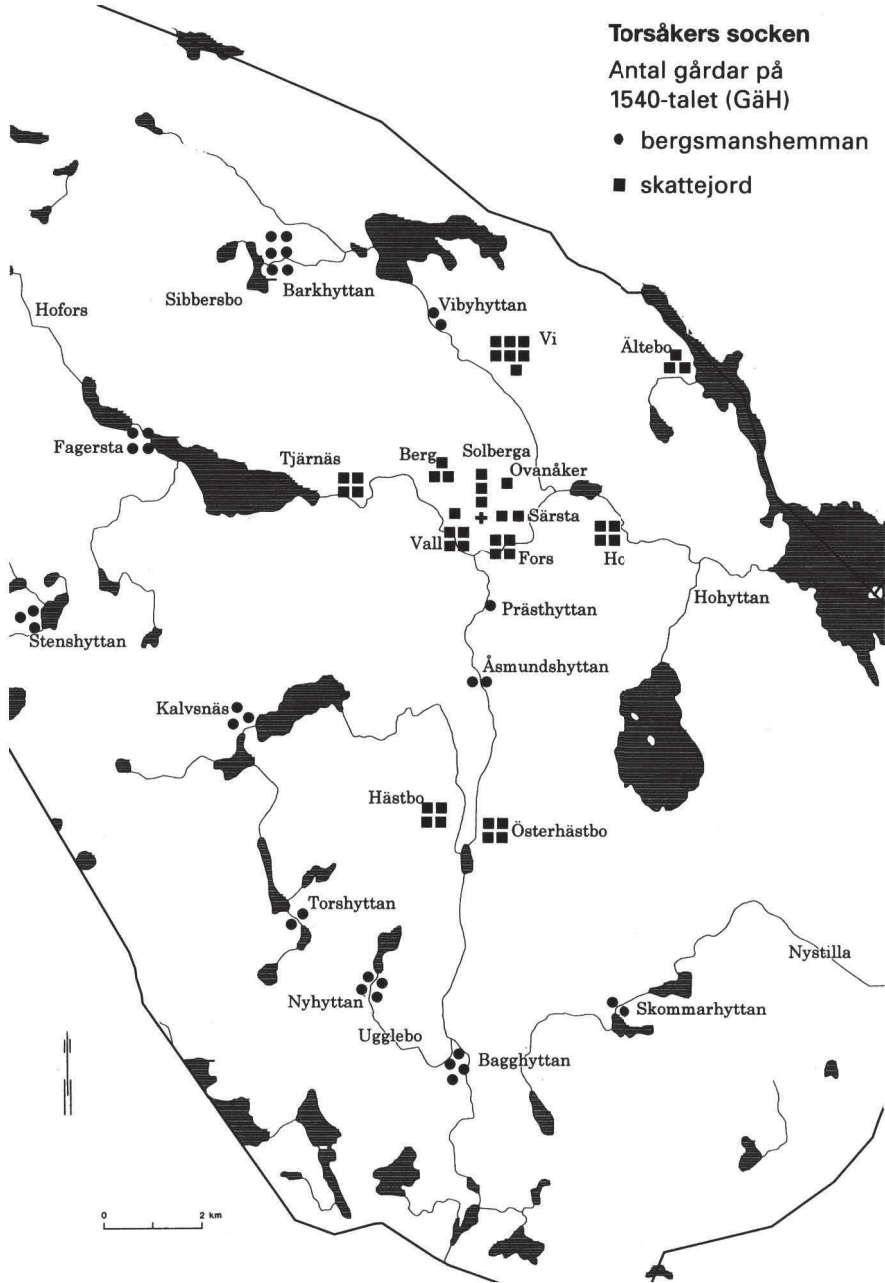
1545 svarar Gustav I på gästrikfogden Nils Helsings förfrågan, att skattläggning av nybyggda hemman kan ske om den genomförs med försiktighet, så att ingen ovilja uppstår bland allmogen. Nils har meddelat, att en del bergsmän i Torsåker, och på andra håll i Gästrikland, har tagit upp åt sig 'sköna hemman', för vilka de skattar obetydligt i det att de skyddar sig under 'den gamla skatten', vissa under bergsskatten.

Kungen framhåller att han gärna ser att landet förbättras genom nybyggen i 'alla Norrlanden'. Fogden skall uppmuntra nybyggande och därför inte tillåta att bönderna hägnar in och tillägnar sig all mark – en del ända till 3 eller 4 mil 'in i [ut]marken' – där det på många ställen finnes möjlighet att röja och upptaga goda hemman, varav kronan skulle ha mera gagn än som marken nu ligger, skogbevuxen och öde. (GR 17 s 145 f)

1549 skattläggs bergsmännens jord och upptas i jordeboken fr o m detta år under särskild rubrik: 'Bergsmän av deras vretar och lyckor'; bergsmännen betalar nu järnskatt och fodring så som bönderna gör (GåH 1549:2).

1554 får invånarna i Torsåkers socken kungens tillstånd att uppsöka och bruka den 'jordstensmalm' som kan finnas i socknen skattefritt, men med villkoret att de måste sälja det bly och silver som de får till kronan, för vart lod fint silver 1 mark örtugar, och för varje lispund friskbly 1 mark örtugar (GR 24 s 325 f).

1563–67 upptas i jordeboken de enskilda hyttorna i socknen, tillsammans med fyra/fem hyttor i Ovan sjö sn, med uppgift om bergsskatt (GåH). Dessa redovisas nedan under resp by eller hytta.

Antal jordeboksenheter GäH 1541/42 (1567)

	sk	½ sk	bm/sk	½ bm/sk	skuj
Bagghyttan	– –	– –	4 (3)	0 (2)	– –
Barkhyttan	– –	– –	6 (1)	0 (5)	– –
Berg	3 (4)	0 (1)	– –	– –	– –
Fagersta	– –	– –	3 (0)	1 (4)	– –
Fors	4 (4)	– –	– –	– –	– –
Ho	4 (4)	– –	– –	– –	– –
Hofors	– –	– –	– –	0 (1)	– –
Hästbo	4 (4)	– –	– –	– –	– –
Kalvsnäs	– –	– –	3 (1)	0 (1)	– –
Nyhyttan	– –	– –	2 (1)	2 (2)	– –
Nystilla	– –	– –	– –	0 (1)	– –
Ovanåker	1 (1)	– –	– –	– –	– –
Prästhyttan	– –	– –	1 (1)	– –	– –
Sibbersbo	– –	– –	– –	0 (1)	– –
Skommarhyttan	– –	– –	2 (1)	0 (1)	– –
Solberga	3 (3)	– –	– –	– –	0 (1)
Stenshyttan	– –	– –	3 (1)	0 (1)	– –
Särsta	2 (2)	– –	– –	– –	– –
Tjärnäs	4 (4)	– –	– –	– –	– –
Torshyttan	– –	– –	2 (1)	– –	– –
Ugglebo	– –	– –	– –	0 (1)	– –
Vall	5 (5)	– –	– –	– –	– –
Vi	7 (7)	– –	– –	– –	– –
Vibyhyttan	1 (0)	– –	2 (2)	– –	– –
Åsmundshyttan	– –	– –	2 (2)	0 (1)	– –
Ältebo	3 (4)	– –	– –	– –	– –
Österhästbo	5 (6)	– –	– –	– –	– –
Summa	46 (48)	0 (1)	30 (14)	3 (21)	0 (1)

Bagghyttan 1542 *Baggehyttan* (GäH 1542:5) – 12 G, 9 h.
 GäH **4 bm**, 1548 **5 bm**, 1549 **2 + ½ + ½ bm/sk**, 1551 **3 + ½ bm/sk**, 1562 **3 + ½ + ½ bm/sk**, 1:0 + 0:5 + 0:3:1 + 0:3 + 0:2.
 Summa jt 2:5:1.
 1563–67 upptas i jordeboken hyttan i B som ger 420 osm i bergsskatt (GäH).

Barkhyttan 1542 *Barka hyttan* (GäH 1542:5) – 13 G, 3 g.
 GäH **6 bm**, 1548 **7 bm**, 1549 **3 + ½ + ½ + ½ + ½ bm/sk**, 1555

$2 + \frac{1}{2} + \frac{1}{2} + \frac{1}{2} + \frac{1}{2} + \frac{1}{2} \text{ bm/sk}$, 1565 $1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{2} + \frac{1}{2} + \frac{1}{2} + \frac{1}{2} \text{ bm/sk}$, 0:2:1 + 0:4 + 0:2:1:4 + 0:2 + 0:2 + 0:1:1:4.
Summa jt 1:6:1.

1563–67 upptas i jordeboken hyttan i B som ger 240 osm i bergsskatt (GäH).

Berg

1443 *in Nijderbergha, in Offrabergh* (EcklBost s 120, avskr), 1541 *Berg* (GäH 1541:1) – 13 G, 2 h.

GäH **3 sk**, 1544 **4 sk**, 1546 **5 sk**, 1555 **4 sk**, 1565 **4 + $\frac{1}{2}$ sk**, 1:2 + 0:6:1:4 + 0:6:1:4 + 0:6 + 0:3 – järnskatt 624 + 480 + 432 osm; en gård kallas 'Nedre B' 1543.
Summa jt 4:0.

1443 har Torsåkers kyrka dels 0:1, som skänkts till kyrkan och prästen 'för underhåll', dels 0:3:2, som givits av Katarina, änka efter Björn, dels 0:0:10½ med tillagor, som förvärvats genom byte; i Övre B har kyrkan en kvarn, som genom byte lagts till prästbordet (EcklBost s 120).

1563–67 upptas i jordeboken en hytta vid B (*Berbygge hyttan* GäH 1563:8) som ger 480 osm i bergsskatt (GäH).

Fagersta

1350 *in Fagrastadhum* (DS 4635), 1542 *Ffagersta* (GäH 1542:5) – 13 G, 2 f – nuv Hofors sn.

GäH **3 + $\frac{1}{2}$ bm**, 1549 $\frac{1}{2} + \frac{1}{2} + \frac{1}{2} + \frac{1}{2} \text{ bm/sk}$, 0:3:1 + 0:3:1 + 0:3:1 + 0:2.
Summa jt 1:4.

1350 testamenterar Peter Olofsson, kyrkoherde i Östervåla, sin egendom i F med byggnader på vissa villkor till en prebenda i Uppsala domkyrka (se Ho) (DS 4635).

1563–67 upptas i jordeboken hyttan i F som ger 360 osm i bergsskatt (GäH).

Fors

1541 *Ffors* (GäH 1541:1) – 13 G, 1 h.

GäH **4 sk** (1544 **6 sk**), 1546 **5 sk**, 1565 **4 sk**, 1:4 + 1:0 + 1:0 + 0:4 – järnskatt 576 + 384 + 384 + 192 osm.
Summa jt 4:0.

1551 får länsmannen i socknen, Per Jonsson i F, skattefrihet på sin gård för sin tjänst till kronans berg vid Hade, Hedesunda sn (GR 22 s 100).

Ho

1350 *in villa Hoo* (DS 4635) – 13 G, 2 h.

GäH **4 sk**, 2:1 + 1:0 + 1:0 + 0:7 – järnskatt 816 + 384 + 384 + 336 osm.
Summa jt 5:0.

1350 testamenterar Peter Olofsson, kyrkoherde i Östervåla, sin egendom i byn Ho jämte byggnader i *Korsbergh och jord i Sälja och Mälby, Nora sn, samt sin gård (*curiam*) i *Hedhaholm, ?Nora sn, till stiftandet av en prebenda i S:t Peters och S:t Paulus kapell i Uppsala domkyrka. Till prebendan skall även ges jord i Fagersta och Tjärnäs, denna sn, och i Ås, Österfärnebo sn, om de småsvenner som han givit denna jord till skulle dö utan äkta barn. (DS 4635)

Prebendan har troligen inte kommit till stånd, men jorden tycks ha tillfallit domkyrkan och sedan snart bytts bort (Dahlbäck s 158; se Ås, Österfärnebo sn, 1360).

- Hofors** 1549 *Hoffors* (GäH 1549:2) – 13 G, 2 f – nuv Hofors sn.
GäH 1549 ½ **bm/sk**, 0:2.
- Hohyttan** 1563 *Hoo bygge hyttan* (GäH 1563:8) – 13 G, 1 i.
1563–67 upptas i jordeboken H med 216 osm i bergsskatt (GäH).
- Hästbo** 1480 *i Hästeboo* (PRFSS I:184, avskr), 1508 *i Hæstebo* (RAp 10/1), 1541 *Westerhästeboda* (GäH 1541:1) – 13 G, 0 h – jfr Österhästbo.
GäH **4 sk**, 1:5 + 1:2 + 1:1 + 1:0 – järnskatt 624 + 480 + 432 + 384 osm.
Summa jt 5:0.
1480 ingår Töres i H i synenämnd rörande vägled i Gavleån (PRFSS I:184).
1508 säljer Peder Magnusson, 'byggningsman' (byggmästare), i H jord i Ångermanland som är hans och hans syskons fädernejord (RAp 10/1).
1563–67 upptas i jordeboken en hytta vid H (*Westerhæstebo hytte* GäH 1564:11) som ger 300 osm i bergsskatt (GäH).
- Kalvsnäs** 1542 *Kalznes* (GäH 1542:5), 1548 *Kalshyttan* (GäH 1548:2), 1549 *Kalffsnes* (GäH 1549:2) – 13 G, 0 h.
GäH **3 bm**, 1548 **4 bm**, 1549 **2 + ½ + ½ bm/sk**, 1555 **1 + ½ + ½ + ½ bm/sk**, 1565 **1 + ½ bm/sk**, 0:6:2 + 0:2.
Summa jt 1:0:2.
1564–67 upptas i jordeboken hyttan i K som ger 192 osm i bergsskatt (GäH).

- *Korsbergh** 1350 testamenterar Peter Olofsson, kyrkoherde i Östervåla, byggnaderna *in Korsbergh* till en prebenda i Uppsala domkyrka (se Ho) (DS 4635).
- Nyhyttan** 1542 *Ny hyttan* (GäH 1542:5) – 13 G, 0 g.
GäH **2 + ½ + ½ bm**, 1548 **3 bm**, 1565 **1 + ½ + ½ bm/sk**, 1:0 + 0:3 + 0:2.
Summa jt 1:5.
1563–67 upptas i jordeboken hyttan i N som ger 180 osm i bergsskatt (GäH).
- Nystilla** 1551 *Nystille* (GäH 1551:3) – 13 G, 0 i.
GäH 1551 **½ bm/sk**, 0:1.
- Ovanåker** 1541 *Offuanåker* (GäH 1541:1) – 13 G, 2 h; gårdsplats ca 600 m nordnordöst om kyrkan.
GäH **1 sk**, 1:1 – järns katt 432 osm; upptas i jordeboken 1542–44 under Särsta.
- Prästbordet** 1443 *fundo presbyterali* (EcklBost s 120) – se Berg.
- Prästhyttan** 1542 *Perstehyttan* (GäH 1542:5), 1548 *Prestehyttan* (GäH 1548:2) – 13 G, 1 h.
GäH **1 bm**, 1549 **1 bm/sk**, 0:4:2.
1563–67 upptas i jordeboken hyttan i P som ger 342 osm i bergsskatt (GäH).
- Sibbersbo** 1549 *Sebersbo* (GäH 1549:2) – 13 G, 3 g.
GäH 1549 **½ bm/sk**, 0:1:1:4.
- *Sieleboda** 1551 *Sieleboda* (GR 22 s 43) – se Vibyhyttan.
- Skommarhyttan** 1542 *Skomarehyttan* (GäH 1542:5) – 13 G, 0 h.
GäH **2 bm**, 1565 **1 + ½ bm/sk**, 0:3:1 + 0:2.
Summa jt 0:5:1.
1563–67 upptas i jordeboken hyttan i S som ger 120 osm i bergsskatt (GäH).
- Solberga** 1449 *Solberga* (HLDb f 42, avskr), 1541 *Soleberge* (GäH 1541:1) – kyrkby – 13 G, 2 h.
GäH **3 sk** (1544 1 sk), 2:2 + 1:1 + 0:5 – järns katt 864 + 564 + 240 osm; två av bönderna har 1542–44 varsitt hn i Särsta.
1565 **1 skuj**, 1:1 till Vall.
Summa jt 5:1.

- 1449 döms ½:0 under S, varvid övriga ?arvingar skall ha 7 fat järn (HLDb f 42).
- Stenshyttan** 1542 *Stenshyttan* (GäH 1542:5) – 13 G, 1 f.
GäH **3 bm**, 1548 **2 bm**, 1549 **1 + ½ bm/sk**, 0:6:1 + 0:3:1.
Summa jt 1:1:2.
1563–67 upptas i jordeboken hyttan i S som ger 192 osm i bergsskatt (GäH).
- Särsta** 1541 *Särsta* (GäH 1541:1) – 13 G, 2 h.
GäH **2 sk**, 1:1 + 1:1 – järnskatt 432 + 432 osm.
1542–44 **2 sk** till Solberga.
Summa jt 2:2.
1563–67 upptas i jordeboken en hytta vid S som ger 288 osm i bergsskatt (GäH).
- Tjärnäs** 1350 *in . . . Tiærunes* (DS 4635), 1541 *Tiärnäss* (GäH 1541:1) – 13 G, 2 g.
GäH **5 sk**, 1542 **4 sk**, 1:3 + 1:3 + 0:5:2 + 0:4:1 – järnskatt 524 + 524 + 272 + 200 osm; 1541 ger en gård fodring för dubbelt hn.
Summa jt 4:0.
1350 testamenterar Peter Olofsson, kyrkoherde i Östervåla, sin egendom i T med byggnader på vissa villkor till en prebenda i Uppsala domkyrka (se Ho) (DS 4635).
1563–67 upptas i jordeboken en hytta vid T som ger 360 osm i bergsskatt (GäH).
- Torshyttan** 1542 *Terres hyttan* (GäH 1542:5) – 13 G, 0 g.
GäH **2 bm**, 1549 **1 + ½ bm/sk**, 1565 **¾ + ¼ bm/sk**, 0:5:1 + 0:1:2; 1567 **1 bm/sk**, 0:7.
- Ugglebo** 1548 *Vuebo* (GäH 1548:2), 1549 *Wffbo* (GäH 1549:2), 1561 *Vglebo* (GäH 1561:12 tl) – 12 G, 9 g.
GäH 1548 **1 bm**, 1549 **½ bm/sk**, 0:0:2.
- Vall** 1357 *in villa Valle* (DS 5824), 1541 *Wal* (GäH 1541:1) – 13 G, 1 h.
GäH **5 sk**, 1:4 + 1:3 + 1:2 med skuj i Solberga från 1565 + 0:6:1:4 + 0:5:1:4 – järnskatt 944 + 600 + 600 + 264 + 264 osm; 1549–62 har en gård två brukare (fodring för dubbelt hn).
Summa jt 5:5.

- 1357 hålls ting i V by 'vid Torsåkers kyrka' (DS 5824).
- Vi** 1541 *Wij* (GäH 1541:1) – 13 G, 2 h.
 GäH **7 sk**, 1542 **8 sk** (1548 7 sk), 1551 **7 sk**, 1:3:2:6 + 1:1 + 0:7:1:4 + 0:5:1:1 + 0:5:1:1 + 0:4:1:4 + 0:4:1 – järns katt 570 + 432 + 360 + 258 + 208 + 129 osm.
 Summa jt 6:0.
- Vibyhyttan** 1541 *Wibigehitten* (GäH 1541:1) – 13 G, 2 h – jfr Vi.
 GäH 1541 (endast) **1 sk**.
2 bm, 1549 **2 bm/sk**, 1:0 + 0:4:1:4 – järns katt 216 osm.
 Summa jt 1:4:1:4.
 1551 får Jöns Olsson i V kungens tillstånd att ta upp en ödesmark vid *Sieleboda i Torsåkers sn (GR 22 s 43).
 1563–67 upptas i jordeboken hyttan i V som ger 360 osm i bergss katt (GäH).
- Åsmunds-
hyttan** 1542 *Osmvshytan* (GäH 1542:5) – 13 G, 1 h.
 GäH **2 bm**, 1548 **3 bm**, 1549 **2 + ½ bm/sk** (1551–53 1 + 1½ bm/sk, 1562–63 3 bm/sk), 0:4 + 0:3:1 + 0:2 – järns katt 72 osm; en av bergsmännen har skuj i Österhästbo 1549–55.
 Summa jt 1:1:1.
 1563–67 upptas i jordeboken hyttan i Å som ger 300 osm i bergss katt (GäH).
- Ältebo** 1480 *i Ellteboo* (PRFSS I:184, avskr), 1541 *Alltebo* (GäH 1541:1) – 13 G, 2 i.
 GäH **3 sk**, 1556 **4 sk**, 1:3 + 1:2:1:4 + 0:5:0:6 + 0:5:0:6 – järns katt 656 + 530 + 352 osm; 1555 ger en gård fodring för dubbelt hn.
 Summa jt 4:0.
 1480 ingår Lars i Ä i synenämnd rörande vägled i Gavleån (PRFSS I:184).
- Österhästbo** 1541 *Österhästeboda* (GäH 1541:1) – 13 G, 0 h.
 GäH **5 sk**, 1557 **6 sk**, 1:3:2:4 + 1:2:2 + 0:6:2 + 0:6:2 + 0:6:2 + 0:5:0:1½ – järns katt 607 + 576 + 568 + 320 + 264 osm;
 1555 ger en gård fodring för dubbelt hn.
 1549–55 **1 skuj** till Åsmundshyttan.
 Summa jt 5:7:1:5½.

Valbo socken

1302 *Deinde Valabo* (DS 2218, avskr).

1314 *De Walabo* (DS 1946, avskr).

1344 *parochiis Valabo . . .* (DS 3835 s 305).

1432 *i Walabo sokn* (RAp 15/1).

Omfattning: Valbo socken omfattade under medeltiden och förra delen av 1500-talet förutom den nuvarande socknen (1950) byarna Hemlingby och Sörby. Dessa byar överfördes före 1542 i kyrkligt hänseende från Valbo till Gävle stads församling (se nedan). Sörby lades 1602, tillsammans med Valbo prästgård, som ladugård under Gävleborg (AL 2 s 300). En mindre del av socknen (vid Fleräng) flyttades 1939 i alla avseenden till Älvkarleby socken i Uppland (Kbr 31/3).

Kyrkan: Valbo kyrka, som är byggd av gråsten, består av ett rektangulärt långhus och ett smalare rakslutet kor. Den har daterats till omkr 1300. Vid 1400-talets mitt slogs stjärnvalv av tegel i långhus och kor, vilka försågs med kalkmålningar, av vilka endast fragment återstår; korvalvet skadades 1742 och ersattes av ett nytt. Vid en utgrävning på 1950-talet av kyrkans kor påträffades i dess södra del grundmurarna till ett romanskt kor med absid. Den romanska kyrkans sydmur ingår i den nuvarande kyrkans, där den äldsta sydportalen är framtagen i exteriören. Kyrkan förändrades väsentligt under 1700-talet, då långhuset förlängdes åt väster (1742) och tornet byggdes (1775); en ny sakristia ersatte den medeltida. I samband med kyrkans restaurering 1889 revs det senmedeltida vapenhuset; den gamla vapenhusdörren med medeltida beslagstyper förvaras på Länsmuseet Gävleborg. Av medeltida inventarier har endast bevarats ett medeltida rökelsekar av malm (nu i länsmuseet) och en mässhake från omkr 1525. En dopfunt av röd sandsten från omkr 1200, som sedan länge finns i Heliga Trefaldighets kyrka i Gävle, har sannolikt ursprungligen tillhört Valbo. Kyrkans storklocka är gjuten 1483 men senare omgjuten. Invändiga mått (långhuset) cirka 17 x 11 m. (SvK 44, 39) Kyrkby saknas.

Klocks-katten 1531 inbringar 5 lödiga mark, 5 lod och 1 kvintin silver till kronan. 1547 indras kyrksilver till kronan: förgyllt silver (11 lödiga mark, 7 lod, 1 kvintin) och oförgyllt (1 lödig mark, 7½ lod). (Källström s 285)

1542 klagar kyrkoherden och några sockenbönder i Valbo hos kungen över att några av borgarna i Gävle, förutom de tre byar (Hemlingby och Sörby och Sättra, Hille sn) som från Valbo lagts under Gävle prästbord, har några gårdar och utjordar i Valbo och Hille snr, för vilka de inte utgör tionde eller andra rättigheter till Valbo kyrka, så att prästbordet där blir försvagat. Kungen beordrar befallningsmän och borgmästare och råd i Gävle att se till att kyrkan och kyrkoherden får sin rättighet av de borgare som är jordägande i socknen, såsom bönderna där. (GR 14 s 27)

Runstenar: Gs 11 Järvsta, Gs 12 Lund (skadad), nu vid Valbo kyrka, Gs 13 Sörby, nu i Heliga Trefaldighets kyrka i Gävle.

Övrigt: 1542 befäller kungen sina befallningsmän att tillse att bönderna i Valbo får obesvärat bruka sitt skattefiskeri. Bönderna har klagat hos kungen över att de inte kan bedriva sitt skattefiske, som de av ålder haft, pga att borgarna i Gävle täpper kungsådran, som bör vara 12 alnar mitt i ån, och bedriver annat olagligt fiskeri, som förhindrar laxen att ha sin fria uppgång. (WeAK s 34)

1547 får gästrikfogden befallning att noga undersöka om man kan låta undersåtarna i Valbo ha ålfiske i en å som löper genom socknen (Gavleån), vilket de genom sändebud hos kungen underdånigen begärt mot en 'måttlig avgäld'. Fogden skall tills vidare låta bönderna 'bruka deras bästa och gagn' i ån. Dessa har också underrättat kungen om att borgarna i Gävle brukar hugga skogen på skatteböndernas ägor i socknen 'äganden oåtsport', varför fogden skall rannsaka detta och tillse att sådant måtte ske med ägarernas vetskap och vilja. (GR 18 s 532 f)

Antal jordeboksenheter GÄH 1541 (1567)

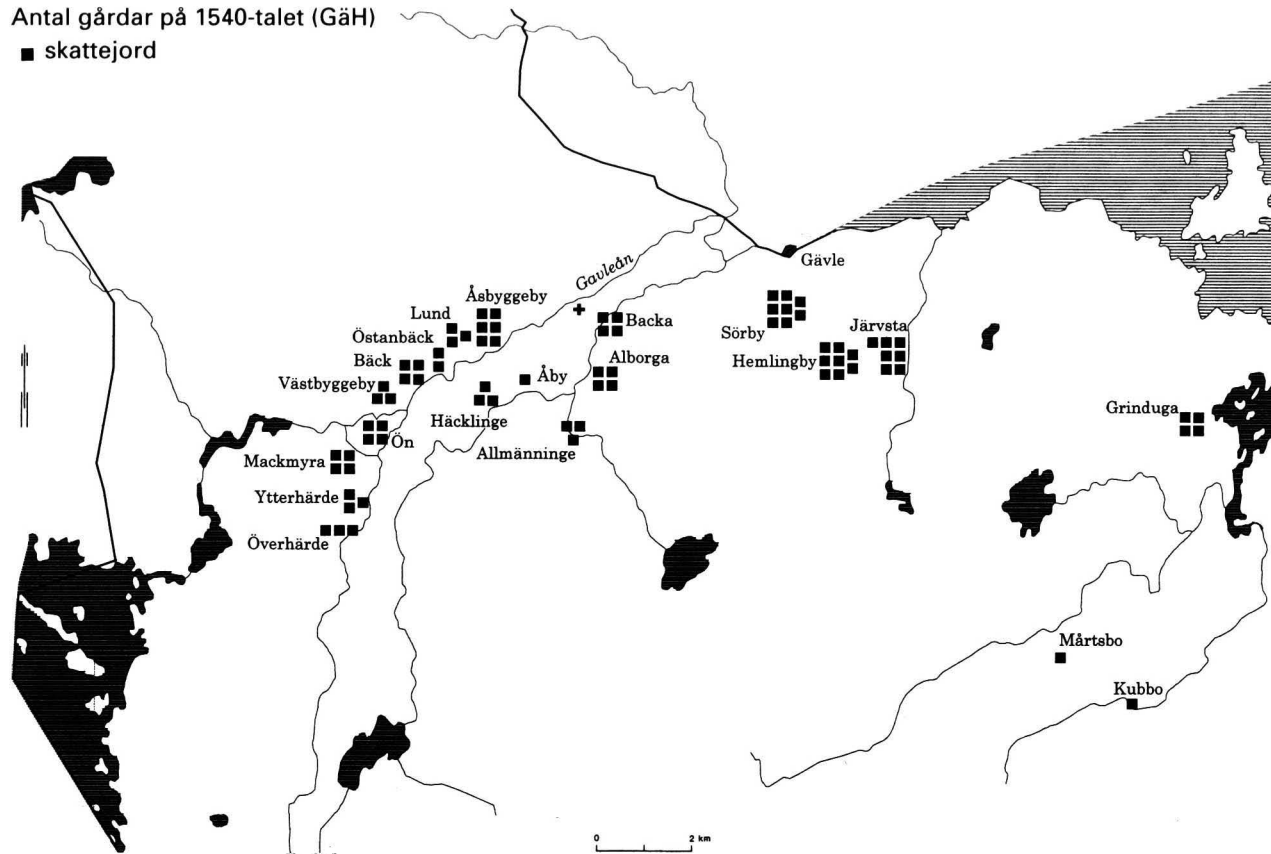
	sk	½ sk	skt	skuj	ky	pb
Alborga	4 (4)	--	--	--	--	--
Allmänninge	3 (3)	--	--	--	--	--
Backa	4 (3)	--	--	--	0 (1)	--
Bäck	4 (5)	--	--	--	--	--
Grinduga	4 (4)	--	--	2 (0)	--	--
Harnäs	--	--	0 (1)	--	--	--
Hemlingby	8 (9)	--	--	--	--	--
Häcklinge	3 (3)	--	--	--	--	--
Järvsta	7 (7)	--	--	--	--	--
Kubbo	1 (1)	--	--	--	--	--
Lund	3 (3)	--	--	--	--	--
Mackmyra	4 (4)	--	--	--	--	--
Mårtsbo	1 (1)	--	--	--	--	--
Sörby	6 (6)	0 (1)	--	2 (1)	--	--
Västbyggeby	3 (3)	--	--	--	--	--
Ytterhärde	3 (3)	--	--	--	--	--
Åby	1 (1)	--	--	--	--	--
Åsbo	0 (1)	--	--	--	--	--
Åsbyggeby	6 (6)	--	--	--	--	--
Ön	4 (1)	--	--	--	--	0 (3)
Östanbäck	2 (1)	--	--	--	--	--
Överhärde	2 (3)	--	--	--	--	--
Summa	73 (72)	0 (1)	0 (1)	4 (1)	0 (1)	0 (3)

Valbo socken

Antal gårdar på 1540-talet (GÄH)

■ skattejord

- Alborga** 1319 *i Alebärge* (EcklBost s 23, avskr), 1461 *i Alberghom, i Albergom* (DG s 83, avskr), 1541 *Aleborge* (GäH 1541:1) – 13 H, 5 d.
 GäH 4 sk (1546–48 3 sk) – järns katt 480 + 270 + 240 + 240 osm (456 + 300 + 270 + 90 osm).
 Summa jt 5:0.
 1319 har Hille kyrka 0:0:1:1½ (EcklBost s 23).
 1461 ingår Östen och Lars Jonsson i A i synenämnd rörande Hemlingby (DG s 83).
- Allmänninge** 1518 *i Almeningh* (RAp u d), 1541 *Almenning* (GäH 1541:1), 1545 *Allmænninga* (Brocman M 10:11 f 115v, avskr) – 13 H, 5 d.
 GäH 3 sk – järns katt 430 + 320 + 210 osm.
 Summa jt 4:0.
 1545 har Valbo prästbord två laduland eller laduängar i A (Brocman M 10:11 f 115v, EcklBost s 11).
- Backa** 1541 *Backan* (GäH 1541:1) – 13 H, 5 d.
 GäH 3 sk (1559 2 sk) – järns katt 320 + 240 + 160 osm (240 + 240 + 240 osm).
 1 sk, 1549 1 ky.
 Summa jt 4:0.
- *Bassavret** 1443 har Valbo kyrka en vret som kallas *Bassavret* (EcklBost s 11, avskr).
- *Broforsen** Se Prästbordet.
- Bäck** 1541 *Bäck* (GäH 1541:1), 1543 *Wester Beckh* (GäH 1543:1) – 13 H, 5 c.
 GäH 4 sk, 1543 5 sk (1549–50 4 sk) – järns katt 720 + 672 + 449 + 444 + 362 osm (593 + 423 + 308 + 362 + 264 osm); en av gårdarna har fodring för halvt hn 1556 och 1559–63.
 Summa jt 6:0.
- *Glasbo** 1557 *Glasbo* (GäH 1557:10).
 1557 upptas G utan fodring men med järns katt 10 osm; ägs av en borgare i Gävle (GäH 1557:10). G upptas även i järns kattelängd 1545 (30 osm); jorden är möjligen identisk med en skuj i Grinduga (1541–44).

G låg troligen i samma område som Kubbo, Mårtsbo och Lärkebo, vilka synes ha tagits upp på byn Grindugas utmark.

Grinduga

1513 *Grindoge, Grinduga* (Lanforsen 2, prot 21/11 1913 s 34 f, avskr), 1541 *Grindoge* (GäH 1541:1) – 13 H, 5 g.

GäH 4 sk (1542 3 sk) – järnskatt 120 + 120 + 84 + 58 + 48 osm (120 + 120 + 120 + 120 osm).

1541–44 2 skuj (saknas 1542) – järnskatt 30 + 24 osm; ägs av borgare i Gävle (jfr *Glasbo).

Summa jt 2:0.

1513 fastställs genom lagmansdom rågång mellan G och Älvkarleby i Uppland. Upplandslagmannen Mickel Eriksson (växt) har tillsammans med en synenämnd, till vilken kallats några frälsemän och 'uthäradsmän' (tre bönder från Våla hd och elva bönder från Tierps hd), rannsakat rågången från Ärtmanshyttan (nu Hyttön), Hedesunda sn, som är ett 'huvudrör'; därifrån till Långhäll (*Långhell* 13 H, 4 g) och till Harnäs fanns visare som pekar mot det andra huvudröret, det på Harnäs, vilket dock befanns vara rivet. Detta rör hade tidigare varit helt, vilket kunde intygas av levandes vittne.

Dessa huvudrör är och kallas 'Älvkarlerör' mellan Älvkarleby och G, som det varit av hedenhös, men bönderna i G vill inte godkänna rågången utan hävdar en ny rågång på Älvkarlebys ägor, på vilken de påstår sig ha brev. Då synenämnden inte fått se brevet, fastställer den Älvkarleby-bornas gamla rågång, som har gammal hävd och som nämnden sett och rannsakat.

Rågången har även rannsakats och gillats (?tidigare) av en synenämnd om sex bönder från Österlövsta sn och sex bönder från Västlands sn med fyra vidervarumän från Gårdskär och Marma, Västlands sn, samt en borgare från Uppsala och två frälsemän – Sten Kristiernsson (Oxenstierna) på Vik, Balingsta sn, och Gudmund Persson på Örby, Vendels sn. (Lanforsen 2, prot 21/11 1913 s 23 f, avskr)

Harnäs

1513 *till Harnäs, på . . . Haarnäas* (Lanforsen 2, prot 21/11 1913 s 35, avskr), 1552 *Harnes* (GäH 1552:2) – 13 H, 5 h.

GäH 1552 1 skt – järnskatt 120 osm; ger ingen fodring.

1513 se Grinduga.

Hemlingby

1432 *i Hæmlingaby* (RAp 15/1), 1461 *Hemlinge by* (DG s 83, avskr), 1473 *i Himmelinge* (WeAK s 21) – 13 H, 5 e.

GäH **8 sk**, 1542 **7 + ½ sk**, 1543 **8 + ½ sk**, 1544 **9 sk** (1546 och 1548 8 sk) – järns katt 405 + 240 + 240 + 240 + 240 + 176 + 170 + 150 + 120 osm (360 + 240 + 240 + 240 + 240 + 184 + 120 + 93 + 85 osm); 1541 ägs en gård, 1542–43 två gårdar (den ena ½ hn), av borgare i Gävle; 1549–53 äger en bonde två gårdar, 1555–63 ägs en gård av en bonde i Sörby.

Summa jt 8:0.

1432 ingår Magnus i H i en av häradshövdingen utsedd nämnd om 12 'beskedliga och gamla män' rörande Ön (RAp 15/1).

1461 tilldömer häradshövdingen vid landsting i Ovan sjö byn H dess del i Holmsundet (*Holmasundh* 13 H, 5 f) i enlighet med synenämndens vittnesmål (DG s 83).

1473 ingår Peder i H i den tolvmannanämnd som tillsammans med nämnder från Tierp, Norunda och Lövsta/Västland deltar i synerättsdom rörande kungsådran i Älvkarleby (WeAK s 21).

1517 se Järvsta.

*Hwen 1443 har Valbo kyrka två laduängar och ett kvarnställe i *Hwen* (Brocman M 10:11 f 115, EcklBost s 10, avskr).

Häcklinge 1401 i *Hägghom* (Svartapp 5/11, avskr), 1541 *Häcklinge* (GäH 1541:1) – 13 H, 5 d.

GäH **3 sk** – järns katt 417 + 296 + 280 osm (425 + 300 + 282 osm); en av bönderna äger sk i Åby, för vilket hn de tre bönderna i H tillsammans erlägger fodring och skatt 1557–58; en annan bonde har skäng i Åby 1543–57.

Summa jt 2:5:1.

1560 har bönderna varsin sågkvarn; de ger 4, 3 resp 3 tolfter sågbräder i tull till kronan (1/10 av produktionen) (GäH 1560:7).

Järvsta 1432 i *Jærffstadhum* (RAp 15/1), 1541 *Äärsta* (GäH 1541:1) – 13 H, 5 f.

GäH **7 sk** (1548 6 sk + ½ sk) – järns katt 270 + 255 + 240 + 240 + 135 + 135 osm (300 + 270 + 240 + 240 + 135 + 135 + 135 osm); två av gårdarna ägs av borgare i Gävle, en annan av en bonde i Testebo, Hille sn (1541–43).

1542–43 ½ + ½ sk – järns katt 75 + 60 osm; ägs av borgare i Gävle.

Summa jt 6:0.

- 1432 ingår Karl i J i en av häradshövdingen utsedd nämnd om 12 'beskedliga och gamla män' rörande Ön (RAP 15/1).
 1517 utfärdar häradshövdingen Per Rålamb synebrev på rågång mellan Hemlingbys urfjäll och J 'bolstad' (byterritorium) (DG s 131, regest).
 1560 har Per Larsson i J en sågkvarn, för vilken han ger 2 tolfter sågbräder i tull till kronan (1/10 av produktionen) (GäH 1560:7).

Kubbo 1541 *Kugeboda* (GäH 1541:1) – 13 H, 3 g.
 GäH 1 sk, 0:6 – järnskatt 240 osm (180 osm).

*Kungsgården Se *Widebodha.

Kungsängen Se *Wibro.

Lomshed Se Hedesunda sn.

Lund 1473 *i Lund* (WeAK s 21), 1541 *Lundh* (GäH 1541:1) – 13 H, 5 d.
 GäH 3 sk – järnskatt 617 + 473 + 425 osm.
 Summa jt 4:0.
 1473 ingår Nils i L i den tolvmannanämnd som tillsammans med nämnder från Tierp, Norunda och Lövsta/Västland deltar i synerättsdom rörande kungsådran i Älvkarleby (WeAK s 21). 1480 ingår Nils i synenämnd rörande vägled i Gavleån (PRFSS I:184).
 1560 har Erik Nilsson i L en sågkvarn, för vilken han ger 9 tolfter sågbräder i tull till kronan (1/10 av produktionen) (GäH 1560:7).

Lärkebo 1557 *Lärckebo* (GäH 1557:10) – 13 H, 4 f.
 1557 (endast) upptas L utan brukare och fodring men med järnskatt 15 osm (GäH 1557:10).

Mackmyra 1432 *i Makkamyre* (RAP 15/1), 1473 *i Mackamyrom* (RAP 14/3) – 13 H, 4 c.
 GäH 4 sk – järnskatt 697 + 344 + 328 + 304 osm (697 + 340 + 308 + 233 osm).
 Summa jt 4:0.
 1432 se Ön.
 1461 ingår Jon i M i synenämnd rörande Hemlingby (DG s 83).
 1536 ingår Anders i M i synenämnd rörande Ön, Österfärnebo sn (Brocman M 10:11 f 123v).

- 1552 se Ön.
 1560 har Jakob, Jöns och Mårten i M varsin sågkvarn; de ger 14, 6 resp 6 tolfter sågbräder i tull till kronan (1/10 av produktionen) (GäH 1560:7).
- Mårtsbo**
- 1541 *Mortensboda* (GäH 1541:1) – 13 H, 3-4 f.
 GäH **1 sk** (1558–60 ½ sk) – järns katt 150 osm (95 osm).
 1542 **1 skuj**, 1546–56 ½ sk (1549–51 1 sk) – järns katt 60 osm; ägs av en bonde i Sörby.
 Summa jt 0:4.
 1560 har bonden en sågkvarn, för vilken han ger 5 tolfter sågbräder i tull till kronan (1/10 av produktionen) (GäH 1560:7).
- *Prestebolet**
- 1443 *Prestebolet* (Brocman M 10:11 f 115, avskr) – gårdsplatsen var belägen ca 600 m öster om kyrkan (Broberg 1986 s 59).
 1443 upptas i en förteckning över Valbo kyrkas jord prästbordet om 4:0 'av gammal frihet under kyrkan legat', till vilket hör allt fisket i *Broforsen* (? = Åbyfors) 'och sedan hela ån på södra sidan allt in till forshuvudet i Tolvfors'. Vidare äger kyrkan jord i *Åglingeby, ängsmark i Åby, *Thorswalla, *Siggesta och *Hwen samt del i Tolvfors. (Brocman M 10:11 f 115, EcklBost s 10 f, avskr)
 1545 är enl kyrkoherden Johannes anteckning i 'kyrkoboken' P, 'själva hemmanet', 3:0:15; under det ligger jord i *Åglingeby och *Åsacher och äng i Allmänninge (Brocman M 10:11 f 115v, EcklBost s 11).
- *Siggesta**
- 1443 har Valbo kyrka en äng om 0:0:20 samt ett falloland i *Siggesta* (Brocman M 10:11 f 115, EcklBost s 10 f, avskr) – S var namnet på ett ängsstycke omedelbart väster om Valsjöbäcken, ca 600 m norr om Allmänninge (LmV V 54–2:2).
- Sörby**
- 1319 i *Södherby* (EcklBost s 23, avskr), 1541 *Söderby* (GäH 1541:1) – 13 H, 5 e – nu i Gävle stad.
 GäH **6 sk** (1542–43 5 + ½ sk) – järns katt 390 + 390 + 390 + 255 + 191 + 123 osm (450 + 420 + 408 + 285 + 214 + 133 osm); tre gårdar ägs av borgare i Gävle (1540-talet).
1 skuj (1546–53 delad på 2 skuj) – järns katt 70 osm

(120 osm); ägs av borgare i Gävle, från 1555 av en av sk ovan; utjorden benämns i regel vret fr o m 1548.

1 skuj, 1542–63 **3 skuj** (saknas 1544–48) – järns katt 30 + 30 + 15 + 15 osm; ägs av borgare i Gävle, från 1549 av en av sk ovan.

1564 $\frac{1}{2}$ **sk** – järns katt 75 osm; bildat av 3 skuj ovan, vilka 1560–63 tillsammans räknats som $\frac{1}{2}$ hn.

Summa jt 8:0.

1319 har Hille kyrka 0:0:0:2 (EcklBost s 23).

1536 ingår Sven Jönsson i S i synenämnd rörande Ön, Österfärnebo sn (Brocman M 10:11 f 123v).

1552 uppges i registret över fisken i älvar och åar i Norrland att de fem bönderna i S har fyra laxkar under sitt land, av vilka kronan får halva fångsten. Mittemot Sörbykaren, på norra landet, och ned till Gävle har kronan sju laxkar och ett kar under södra landet. Mittibland dessa kar är gott ställe till att bygga ett vrakhus för både lax och ål. (WeAK s 55)

Tolvfors 1443 har Valbo kyrka en fjärdedel i T (*Tolgfors* 13 H, 5 e) (EcklBost s 10 f, avskr).

*Thorswalla 1443 har Valbo kyrka två 'falloland' äng i *Thorswalla* (Brocman M 10:11 f 115, EcklBost s 10, avskr). – T var namnet på det stora ängsområdet sydväst om kyrkan (HeGä s 75, 77).

*Walbyggiamura Se Åby.

*Wibro 1565 ger Erik XIV kronans ödehemman i Valbo sn 'benämnt' Gamla Kungsängen (*Gamble konungs Engen*) om 1:0 till sin trojänare Mats Törne för dennes livstid och till evärdlig ägo; Mats och hans arvingar skall vara fria från alla utskylder (DG s 193, avskr).

1566 förlänar KMt gamle Mats Törne ett hemman i Valbo sn 'benämnt' *Wibro* till evärdlig ägo; Mats skall behålla alla de ägor som ligger inom hans rå och rör, även de ägor under hemmanet som Gävleborgarna brukade, nämligen fyra vretar utöver de 18 vretar han tidigare uppburit vretepenningar (10 mark) från. *Wibro är egentligen en äng, som Mats fått och på vilken han har sin 'såtegård'. (GäH 1566:10 rksp, Selggren s 27 n 9; HeGä s 82)

I jordeböckerna 1565–67 redovisas Mats Törnes vretar för sig under Gävle stad: 1565 18 vretar, 1566 22 vretar, 1567 24 vretar. I 1566 års siffra ingår de vretar (4 st) som Mats Törne 'har lagt under sin gård i Gävle' (GäH 1566:10). 1567 (4/12) upprättar borgmästare och råd i Gävle ett register över de vretar (24 st) som Mats Törne, nu avliden, genom donation fått och lagt under sin gård; vretarna sägs ligga 'under Kungsgårds ägor' (DG s 197).

- *Widebodha** 1531 får gästrikfogden Nils Henriksson en gård 'vid Gävle', nämligen *Widebodha*, i förläning av kungen (GR 7 s 277).
- 1533 får Enevald Hansson fogdebrev på Gästrikland och Hälsingland, varvid kungen till honom upplåter 'kungsgården (*konungsgården*) vid Gävle stad, där han kan hava sitt tillhåll' (GR 8 s 189).
- 1540 upptas i länsregistret fogden Peder Larsson med ansvar för Hälsingland, Gästrikland, Gävle stad och 'kungsgården' (AL 3 s 151).
- Västbyggeby** 1432 *i Wæsbyggiaby* (RAp 15/1) – 13 H, 5 c.
GäH 3 sk, 1549 4 sk, 1555 3 + ½ sk, 1564 4 sk, 1566 3 sk – järns katt 735 + 672 + 444 osm (691 + 674 + 486 osm).
Summa jt 4:4.
- 1432 ingår Jakob i V i en av häradshövdingen utsedd nämnd om 12 'beskedliga och gamla män' rörande Ön (RAp 15/1).
- 1461 ingår Olof Larsson i V i synenämnd rörande Hemlingby (DG s 83).
- 1552 se Ön.
- 1560 har Olof Jonsson och Jon Olsson i V varsin sågkvarn; de ger 4 resp 2 tolfter sågbräder i tull till kronan (1/10 av produktionen) (GäH 1560:7).
- Ytterhärde** 1541 *Iterhärede* (GäH 1541:1) – 13 H, 4 c.
GäH 3 sk – järns katt 691 + 675 + 486 osm (699 + 675 + 378 osm); 1559 och 1566–67 har en av gårdarna två brukare (fodring för dubbelt hn); en av bönderna har ½ sk i Överhärde 1542–44.
Summa jt 4:0.
- 1560 har Lasse Jakobsson i Y en sågkvarn, för vilken han ger 2 tolfter sågbräder i tull till kronan (1/10 av produktionen) (GäH 1560:7).

- Åby** 1432 *i Aby* (RAp 15/1), 1443 *i Åbygge bolstad* (Brocman M 10:11 f 115, avskr), 1542 *Åby, Aby* (GäH 1542:5) – 13 H, 5 d.
 GäH **1 sk** – järnskatt 240 osm; gården ägs t o m 1557 av en bonde i Häcklinge.
 1544–57 **1 skäng** (saknas vissa år – järnskatt 15 osm) till Häcklinge .
 Summa jt 1:0.
 1432 ingår Anders i Å i en av häradshövdingen utsedd nämnd om 12 ‘beskedliga och gamla män’ rörande Ön (RAp 15/1).
 1443 har Valbo kyrka en äng i Å bolstad som heter *Walbyggiamura* (Brocman M 10:11 f 115, avskr, EcklBost s 10).
- *Åsacher** 1545 har Valbo prästbord 0:0:4:1 i *Åsacher* eller *Arsunda*(?) (EcklBost s 11, Brocman M 10:11 f 115v, avskr).
- Åsbo** 1555 *Åsbå* (GäH 1555:3) – 13 H, 2 f.
 GäH 1555 **1 sk**, 0:1 – järnskatt 240 osm; skattläggs 1557.
- Åsbyggeby** 1536 *i Asbyggeby* (Brocman M 10:11 f 123v, avskr), 1541 *Ååbi-geby* (GäH 1541:1), 1543 *Åsbyggeby* (GäH 1543:1) – 13 H, 5 d.
 GäH **6 sk** – järnskatt 379 + 379 + 379 + 240 + 78 osm (445 + 378 + 198 + 190 + 189 + 132 osm).
 Summa jt 4:0.
 1536 ingår Sven i Å i synenämnd rörande Ön, Österfärnebo sn (Brocman M 10:11 f 123v).
- *Äglingeby** 1319 *i Äplinga by* (EcklBost s 23, avskr), 1443 *i Äglingeby, i Äglinge by* (Brocman M 10:11 f 115, EcklBost s 10, avskr), 1473 *i Ägelingaby* (RAp 14/3).
 1319 har Hille kyrka 0:0:10:½ (EcklBost s 23).
 1443 har Valbo kyrka 3:0:14 och Hille kyrka 0:0:14 (EcklBost s 10 f, 23).
 1473 säljer Anders Pederson i Ä och Jon Svensson i Mackmyra en halv tomt i Västerås till Helga lekamens prebenda (RAp 14/3).
 1545 har Valbo prästbord 0:0:20:1 (Brocman M 10:11 f 115v, EcklBost s 11).
- Ä har uppenbarligen legat i närheten av den medeltida prästgården, sannolikt nära Valsjöbäcken / Kungsbäcken och Häl-singe regementets f d kaserner. Huvuddelen av Ä:s jord har

troligen uppgått i den under Gustav I:s tid upprättade kungsgården vid Gävle.

Ön

1306 *curiam meam in Gestrungia. quæ dicitur insula* (DS 1496, avskr), 1307 *predij seu curie que dicitur Øø* (DS 1539), 1412 *insulam Gaddö* (BSH 2:77), 1461 *i Øna* (DG s 83, avskr), 1541 *Öne* (GäH 1541:1) – 13 H, 5 c.

GäH 1 sk – järnskatt 314 osm (401 osm).

3 sk, 1544 3 ky (saknas 1546–49), 1550 3 pb.

Summa jt 3:4.

1306 testamenterar Tyrgils Knutsson sin huvudgård Ö till Uppsala domkyrka (DS 1496).

1307 ger hertigarna Erik och Valdemar tillstånd för Uppsala domkapitel att ta egendomen Ön, som Tyrgils Knutsson givit till domkyrkan, i besittning (DS 1539).

1412 uppmanar ärkebiskopen och fyra biskopar vid provinzialkonsilium i Arboga kronans fogdar att inom sex veckor till Uppsala domkapitel återlämna dess öar Ön och Oknö, Trögds hd. Ön har sedan 10 år eller mer utan rätt innehafts av Björn Pedersson (björnram) och hans föregångare som fogdar över Gästrikland, men egendomen hade tillhört domkyrkan sedan urminnes tid. (BSH 2:77)

1432 håller häradshövdingen Johan Knutsson m fl landsting i Gävle i närvaro av Hans Kröpelin, hövitsman över Stockholm och Uppland, vilken då på kungens vägnar anammade Gästrikland. Vid tinget kärar ärkedjåknen Peder, på Uppsala domkyrkas och domkapitels vägnar, om 0:19:2 i Ön (*Gadøø*), vilken jord tillhört domkyrkan så länge 'att ingen kunde så långt åter minnas' men som fogdarna i Gästrikland haft i sin värjo ända sedan *Gaddaborgh*, som var byggd på Ön, blev nedbruten, vilket skedde omkring 31 år tidigare (1401).

Häradshövdingen utser på Hans Kröpelins befallning en nämnd om tolv 'beskedliga och gamla män', vilken vittnar att jorden tillhört domkyrkan länge och ohindrat till dess att rikets fiender därpå byggde *Gaddaborgh*, 'vilket hus ej längre stod än i två år eller tre det högsta'.

Vid samma ting vittnar nämnden att Jöns Jakobsson, som äger 0:5:½, och Jakob i Mackmyra, som också äger 0:5:½ i Ön, att de blivit av med sin jord på samma sätt som domkyrkan. (RAp 15/1, NoB 1939 s 141 f)

- 1440 förbjuder marsken och riksföreståndaren Karl Knutsson sina ämbetsmän att hindra Uppsala domkyrka att bruka godset Ön (*Gaddø*), sedan han hört domkyrkans bevisning. Han har tidigare hindrat domkyrkans besittningstagande med hänsyn till att godset antogs tillhöra kronan. (SMR 1227)
- 1461 ingår Sven i Ön i synenämnd rörande Hemlingby (DG s 83).
- 1544 förlänar Gustav I Enevald Hansson Öns by, som har fyra bönder, av vilka tre är kyrkolandbor, som räntar 7:0 pn tillsammans, och en skattebonde (GäH 1544:2). 1549 återgår de tre kyrkohemmanen, som vardera räntar 2:2:2 pn, till kronan (GäH 1549:2).
- 1549 pantsätter Botild, änka efter Erik Svensson i Gävle, en gård i Ön, som räntar drygt 1 fat järn, och en gård i Tjust i Småland till kronan för ett lån av 2 läster järn. Kungen uppdrar åt sin fogde i Gävle att låna Botild järnet av det skattejärn som han uppbär i sitt fögderi. (GR 20 s 114)

Enl avkortningen i jordeboken 1549 har KMt lånat till Botild, borgerska i Gävle, på ett hemman Ön på behaglig tid, för vilket fogden Nils Knutsson fått kungens brev (GäH 1549:2).

- 1552 uppges i registret över fisken i älvar och åar i Norrland att 2 mil ovanför Gävle i Gavleån (*Geffle åå*, 'södra älven /i Gästrikland/') ligger en ö som kallas 'Gaddö' (*Gadøø*), på vilken bor fem bönder, och på öns norra sida byn Västbyggeby med tre bönder. De båda byarna har tillsammans ett strömfiske mitt för ön och vardera under sitt land ett laxkar, och mittemellan dessa har kronan ett laxkar. – På öns södra sida ligger byn Mackmyra med fyra bönder, som har ett strömfiske. Dessa och bönderna i Ön har vardera under sitt land ett laxkar, och mittemellan dessa har kronan ett laxkar. Dessutom tillhör två kar kronan, ett på var sida om ön, och bönderna har några små kar nedanför ön. (WeAK s 55)

Vidare uppges att vid Storsjön (*Store siøn*, 'en mil ovanför Gaddön'), där sjön slutar är det mittsunds i ån (vid nuv Forsbacka bruk) byggt ett ålehus, som tillhör kronan allena. Där bredvid utmed landet har bönderna som äger landet ett litet ålehus, varav de ger kronan halva fångsten, och strax nedanför har några byar (sannolikt Ytterhärde och Överhärde) fyra ålehus, 'var un-

der sitt land', av vilka kronan får halva fångsten. (WeAK s 56)

1560 har Påvel, Lasse och Erik (skattebonde) varsin sågkvarn; de ger 5, 7 resp 6 tolfter sågbräder i tull till kronan (1/10 av produktionen) (GäH 1560:7).

'Gaddaborg' låg på öns nordöstra spets. Platsen (Husvallen) skyddas på två sidor av Gavleåns höga och branta strandbrinkar och var förr avgränsad mot sydväst av en djup, grävd grav (Lovén s 222). Anläggningen, som byggts av vitalianerna, har sannolikt ursprungligen kallats 'Ekholm' – 1398 daterar Katarina Mickelsdotter i Hallarsjö, Enåkers sn, och hennes svärson ett säljebrev 'i Gästrikland framför fästet Ekholm' (*Terre Gästrikkie ante festum Ekholm*) (SRP 2900, Fritz 2 s 37, Mattisson s 99 f).

Östanbäck

1541 *Östanbäck* (GäH 1541:1) – 13 H, 5 d – jfr Bäck.

GäH **1 sk**, 2:0 – järnskatt 720 osm.

1541–43 **1 sk**, som ägs av en borgare i Gävle.

Överhärde

1541 *Öffuerhärde* (GäH 1541:1) – 13 H, 4 c.

GäH **2 sk**, 1544 **3 sk** – järnskatt 675 + 486 osm (699 + 594 + 120 osm).

1542–44 $\frac{1}{2}$ **sk** till Ytterhärde; enl marg-ant har länsmannen (Jon Olofsson i Ö) köpt gården 1542 (GäH 1544:2).

Summa jt 4:0.

1549 befaller kungen Anders i Ö och Olof harpare i Tierp att genast bege sig till Västerås för att hjälpa kungens befallningsman, Severin Jute, att där bygga en sågkvarn, som denne fått order att låta uppsätta (GR 20 s 50). Senare skriver kungen till Severin Jute om de 6 pund råg och korn som skall ges till två murmästare, Anders i Ö och Olof harpare, vilken spannmål till en del skall räknas som deras arbetslön; Severin skall se till att de är flitigare med sitt arbete 'till kronans gagn och bästa' (GR 20 s 89).

1560 är Anders i Ö befriad från järnskatt som ersättning för att han årligen bygger och underhåller sågkvarn och fiskebyggningar (GäH 1560:7). Året därpå får Anders (Olsson), byggmästare, efter KMt:s befallning korn och råg av kronotionden 'för sågkvarnar, mjölkvarnar och fiskebyggningar allestädes' (GäH 1561:12 tl).

Årsunda socken

1416 i *Årsiunda* (HLA Ovansjö 0:1, avskr).

1443 in *Årsunda* (EcklBost s 51, avskr).

1529 i *Åårsundhe sokn* (RApp 2/2).

Omfattning: Socknen hade samma omfattning som den nuvarande socknen (1950).

Kyrkan: Den medeltida gråstenskyrkan förändrades grundligt 1770–74, då den byggdes ut åt väster och sakristian och vapenhuset revs. Kyrkan var rektangulär och dateras till 1200-talets senare del. Under 1400-talets senare hälft slogs tegelvalv in, vilka försågs med kalkmålningar utförda av den sk Tierpskolan. Av medeltida inventarier har bevarats ett triumfkrucifix från 1200-talets mitt, ett processionskrucifix och en S:t Olofsbild från 1300-talet, en madonna och en Maria Magdalena-bild från 1400-talets senare del samt ett altarskåp, tillverkat i Antwerpen omkr 1515–20; nattvardskalken (fot och skaft) är från 1300-talet och dopfunten av kalksten troligen från 1200-talet. I kyrkan finns också en senmedeltida malmkrona. Invändiga mått cirka 16,5 x 8,5 m. (SvK 44) Kyrkby: *Wal.

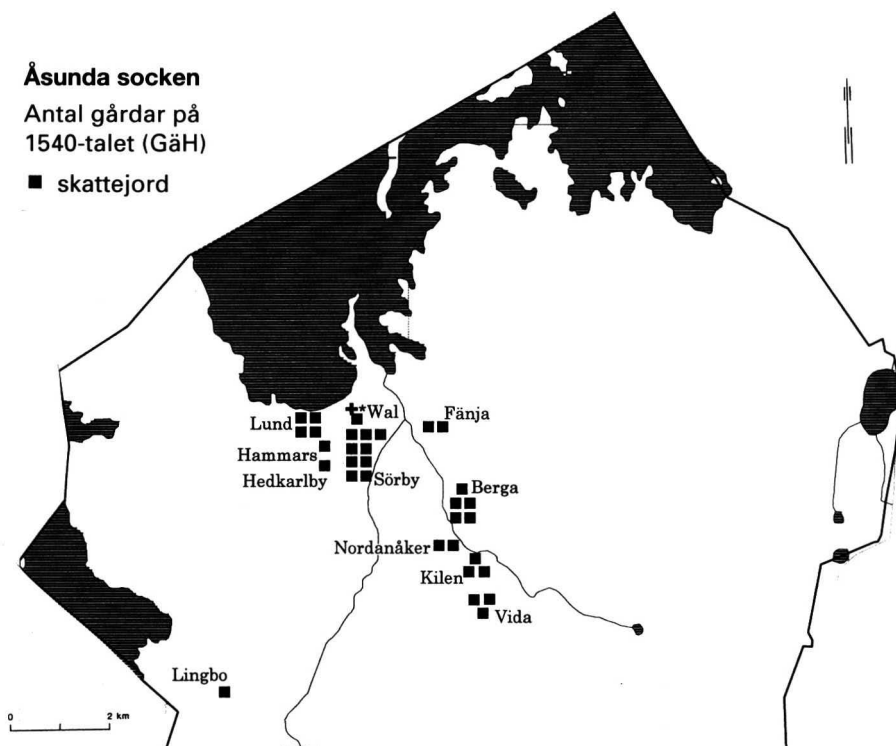
1547 indras 4 lödiga mark, 12 lod och 1 kvintin förgyllt kyrksilver till kronan (Källström s 305).

Runsten: Gs 9 i kyrkan (skadad).

*Ares   Se *Årsiö iordaan.

Antal jordeboksenheter GäH 1541 (1569)

	sk	½ sk	skuj
Berga	5 (5)	0 (1)	– –
Fänja	2 (2)	– –	0 (2)
Hammars	1 (1)	– –	– –
Hedkarlby	1 (1)	– –	– –
Kilen	3 (3)	– –	– –
Lingbo	– –	0 (1)	– –
Lund	4 (6)	– –	– –
Nordanåker	2 (2)	– –	– –
Sörby	9 (7)	– –	– –
*Wal	1 (1)	– –	– –
Vida	3 (3)	– –	– –
*Årsiö iordaan	1 (0)	– –	– –
Summa	32 (31)	0 (2)	0 (2)

Berga

1443 *in Berghom* (EcklBost s 51, avskr), 1541 *Bärgom* (GäH 1541:1) – 13 H, 1a.

GäH **5 sk**, 1:2:1:4 + 1:0:1:4 + 1:0 + 0:6:2:2 + 0:6:2:2 – järns katt 537 + 533 + 416 + 331 + 330 osm; en av gårdarna betalar 1557 fodring för 1½ hn, 1558–63 för dubbelt hn. 1557 ½ **sk**, 0:2:2:4; gården saknas 1558–63 (jfr ovan). Summa jt 5:3:1.

1443 har Årsunda kyrka en äng om 0:0:6 och en om 0:0:4 (EcklBost s 51).

Fänja

1537 *i Ffennigiom* (Brocman M 10:11 f 125v, avskr), 1541 *Ffäniom* (GäH 1541:1) – 13 H, 2 a.

GäH **2 sk**, 0:6 + 0:6 – järns katt 300 + 300 osm. 1565 **2 skuj**, 0:2 + 0:2, till vardera sk ovan. Summa jt 2:0.

1537 omnämns Olof Larsson i F som vittne vid jordbyte i socknen (Brocman M 10:11 f 125v).

- Hammars** 1543 *Hambre* (GäH 1543:1 jskl) – 13 H, 2 a.
GäH **1 sk**, 0:4:2:4 – järns katt 564 osm; gården hör till byn Lund, där den upptas 1541–43 (fl).
- Hedkarlby** 1541 *Hekarby* (GäH 1541:1) – 13 H, 2 a.
GäH **1 sk** (saknas 1542), 0:5:2 – järns katt 304 osm; gården hör till byn Lund, där den upptas 1543 (fl).
- *Hofnestadhom** 1443 har Årsunda kyrka 0:0:0:2½ i *Hofnestadhom* (EcklBost s 51, avskr).
- Kilen** 1541 *Kila* (GäH 1541:1), 1543 *Kilin* (GäH 1543:1 jskl) – 13 H, 1 a.
GäH **3 sk**, 0:7 + 0:5 + 0:5 – järns katt 346 + 257 + 257 osm.
Summa jt 1:1.
- *Kymesnes** 1443 har Årsunda kyrka en stor äng vid *Kymesnes* som kallas *Almenninghe* (EcklBost s 51, avskr).
- *Kyrkbolet** 1541 *Kerkebolett* (GäH 1541:1), 1543 *Kyrkebolet* (GäH 1543:1) – se *Wal.
- Körön** 1443 har Årsunda kyrka hela K (*Törö* 13 H, 3 a) med fiskedelen(?) och en verka (EcklBost s 51, avskr).
- Lingbo** 1443 in *Leghungabodum* (EcklBost s 51, avskr), 1542 *Lydixboda* (GäH 1542:5), 1546 *Ledungebodhe* (GäH 1546:1) – 13 G, 1 j.
GäH 1542 **1 sk**, 1565 ½ **sk**, 0:2.
1443 har Årsunda kyrka en äng i L (EcklBost s 51).
- Lund** 1537 i *Lwnd* (Brocman M 10:11 f 125v, avskr), 1541 *Lunden* (GäH 1541:1) – 13 H, 2 a – HeGä s 118.
GäH **4 sk**, 1565 **6 sk**, 1:5 + 0:6 + 0:6 + 0:4:2:4 + 0:4:1:4 + 0:4:1:4 – järns katt 597 + 396 + 396 + 304 + 194 osm; jfr Hammars och Hedkarlby.
Summa jt 4:6:2:4.
1537 omnämns Erik Jonsson i L som vittne vid jordbyte i socknen (Brocman M 10:11 f 125v).
1551 får länsmanen i socknen, Olof Svensson i L, skattefrihet på sin gård för sin tjänst till kronans berg vid Hade, Hedesunda sn (GR 22 s 100).

- *Löten** 1544 *på Löten* (GäH 1544:2) – se Sörby.
- *Myldeby** 1443 har Årsunda kyrka 1/8 *in Myldeby* minus 0:0:0:1 (EcklBost s 51, avskr).

M är troligen identisk med *Mälbyägan*, som omnämns 1634 i samband med revning av jord mellan prästen/kyrkan och Sörby, varvid *Wals ägor, M och *Åhrsiöägan* skildes (EcklBost s 49 n 4). – Åkermarken (Mälbyskiftet) låg sydöst om kyrkan (HeGä s 48 f).

- Nordanåker** 1541 *Nordanåker* (GäH 1541:1) – 13 H, 1 a.
GäH **2 sk**, 1544 **3 sk**, 1549 **2 sk**, 1:1 + 0:6 – järns katt 432 + 288 osm.
Summa jt 1:7.

- Sörby** 1537 *i Söderby* (Brocman M 10:11 f 125, avskr), 1541 *Söderby* (GäH 1541:1) – 13 H, 2 a.
GäH **9 sk**, 1542 **8 sk**, 1544 **7 sk**, 1:2:1:4 + 1:1:1 + 1:0:1:4 + 1:0:1:4 + 1:0:1:4 + 0:6:2 + 0:6:2 – järns katt 524 + 437 + 410 + 410 + 409 + 379 + 219 + 219 osm.
1542–63 $\frac{1}{2}$ **sk** (1544–49 1 sk); bonden anges fr o m 1544 bo 'på Löten' och betalar ingen fodring 1550–56.
Summa jt 7:2:2.

1537 byter Engelbrekt skraddare bort ett halvt hemman, som han köpt av Tomas i S, till Nils Larsson, boende i socknen, mot Nils bördsjord i Hägnäs och Blacksås, Forsa sn, vilken Nils några år tidigare pantsatt till Jöns Valdemarsson i Trogsta, Forsa sn. Bytet sker med Nils mors och syskons samtycke. Brevet, som är skrivet i Årsunda prästgård, beseglas av kyrkoherde Lars i Årsunda. (Brocman M 10:11 f 125)

I ett brev två år senare – skrivet i Ockelbo och bevittnat av kyrkoherde Verneka i Hamrånge och Jon Kjellsson, klockare i Ockelbo, och beseglat av kyrkoherde Lars i Årsunda – får Nils Larsson fullmakt av sin bror Per Larsson att byta bort dennes 'jordedel och börd' i Hägnäs (Brocman M 10:11 f 173).

Av ett brev utfärdat vid lagmansting i Forsa 1541 framgår att Engelbrekt bor i Hägnäs och att Nils och Per Larssöners mor är Kristin i S; de har bytt bort jord, dels i Hägnäs, dels i Blacksås, mot en jordlott av Engelbrekts fädernejord i Väna, Delsbo sn (Brocman M 10:11 f 175).

- *Wal** 1443 *in Valle* (EcklBost s 51, avskr), 1543 *Wal* (GäH 1543:1 jskl) – bytomten strax sydöst om kyrkan (HeGä s 48 f).
GäH **1 sk**, 1:0 – järns katt 393 osm; gården kallas i fodringslängderna genomgående 'Kyrkbolet'; 1546–47 delar två bönder på fodringen.
1443 har Årsunda kyrka 0:0:6; enl annan uppgift i samma förteckning har kyrkan 'in alles' 0:0:13 minus 0:0:0:3 i V (EcklBost s 51).
- Vida** 1401 *i Widhom* (Svartapp 5/11, avskr), 1432 *i Widhom* (RAP 15/1) – 13 H, 1 a.
GäH **3 sk**, 0:7 + 0:4:1:4 + 0:4:1:4 – järns katt 340 + 212 + 204 osm. Summa jt 2:0.
1401–03 är Johan i V häradshövdingens domhavande i Gästrikland (Svartapp 5/11, SD 353).
1432 ingår Jöns i V i en av häradshövdingen utsedd nämnd om 12 'beskedliga och gamla män' rörande Ön, Valbosn (RAP 15/1).
- *Årsjö iordaan** 1443 *in Ares* (?EcklBost s 51, avskr), 1542 *Årsjö iordaan* (GäH 1542:5).
GäH 1541–46 **1 sk** (utan brukare 1542–44); ger ingen järns katt.
1443 har Årsunda kyrka 0:0:½ + 0:½:0:1 i Å (*in Ares*) (?EcklBost s 51, avskr).
Å:s åkermark låg nordöst om kyrkan, på ömse sidor om Fänjaån invid dess mynning (HeGä s 116; jfr *Myldeby).

Österfärnebo socken

- 1314 *De Fernabo* (DS 1946, avskr).
1318 *Deinde Fernabo* (DS 2218, avskr).
1325 *parochia Fernabo* (DS 2510).
1362 *i Færnabo sokn* (DS 6593).
1379 *fore Færnabo kyrkio* (EcklBost s 104).

Omfattning: Socknen hade samma omfattning som den nuvarande socknen (1950).

Kyrkan: Den medeltida gråstenskyrkan, som revs 1830, låg ca 50 m nordväst om den nuvarande kyrkan och har daterats till 1200-talet. Den bestod av ett rektangulärt långhus med kor i samma bredd, sakristia och vapenhus. Murrarna var 3 alnar tjocka och hade tegel i bågar och omfattningar. Kyrkorum-

mets tegelvalv, tillkomna under senmedeltiden, var bemålade med helgonbilder. Av medeltida inventarier har bevarats en dopfont av gävlesandsten från 1200-talet (nu i SHM), tre ljuskronor av järn (en i SHM) och en senmedeltida ljusstake av järn. Av textilier har bevarats besättning till mässhake från 1400-talets slut (nu i SHM) och en mässhake från 1500-talets förra del. (SvK 44) Kyrkby saknas.

Österfärnebo kyrka hade under 1500-talet en mässbok (Missale Upsalense), tryckt 1513, på vars bakre pärm (insidan) skrivits in två prästgårdsinventarier, från 1538 och 1568 (se Klappsta nedan).

Klockskatten 1531 inbringar 4 lödiga mark, 7 lod och 2 kvintiner silver till kronan. 1547 indras kyrksilver till kronan: förgyllt silver (12 lödiga mark, 6 lod, 1 kvintin) och delvis förgyllt (1 lödig mark, 3½ lod, 1 kvintin). (Källström s 309 f)

Runstenar: Gs 1 och 2 (fragment) Österfärnebo kyrka, Gs 3 Kungsgården (skadad).

- Backan** 1541 *Backan* (GäH 1541:1) – 12 H, 8 a.
GäH 1 sk, 0:5:1:4 – järnskatt 264 osm; järnskatten redovisas 1541–48 under Västerbor.
- Balsta** 1403 i *Bardhastadhum* (SD 353, DG s 63, avskr), 1541 *Balsta* (GäH 1541:1) – 12 H, 8 a.
GäH 1 sk, 0:7 med skuj nedan – järnskatt 360 osm.
1565 1 skuj, 0:0:1:4.
Summa jt 0:7:1:4.
1403 köper Olof Östensson 0:2 i B och jord i *Kadastum av Anders i *Skinheuastærdhum för järn, koppar och kläde. Peder i B omnämns som faste. (SD 353, DG s 63, avskr)
- Berg** 1541 *Berg* (GäH 1541:1) – 12 H, 7 a.
GäH 1 sk, 0:7:1 – järnskatt 338 osm.
- *Bodhum** 1379 omnämns Gudlev i *Bodhum* som vittne rörande Klappsta (EcklBost s 104). Se även Sixbo och Ulvsbo.
1403 omnämns Peder i *Bodhum* som vidervaruman vid häradsting i socknen (SD 353, avskr).

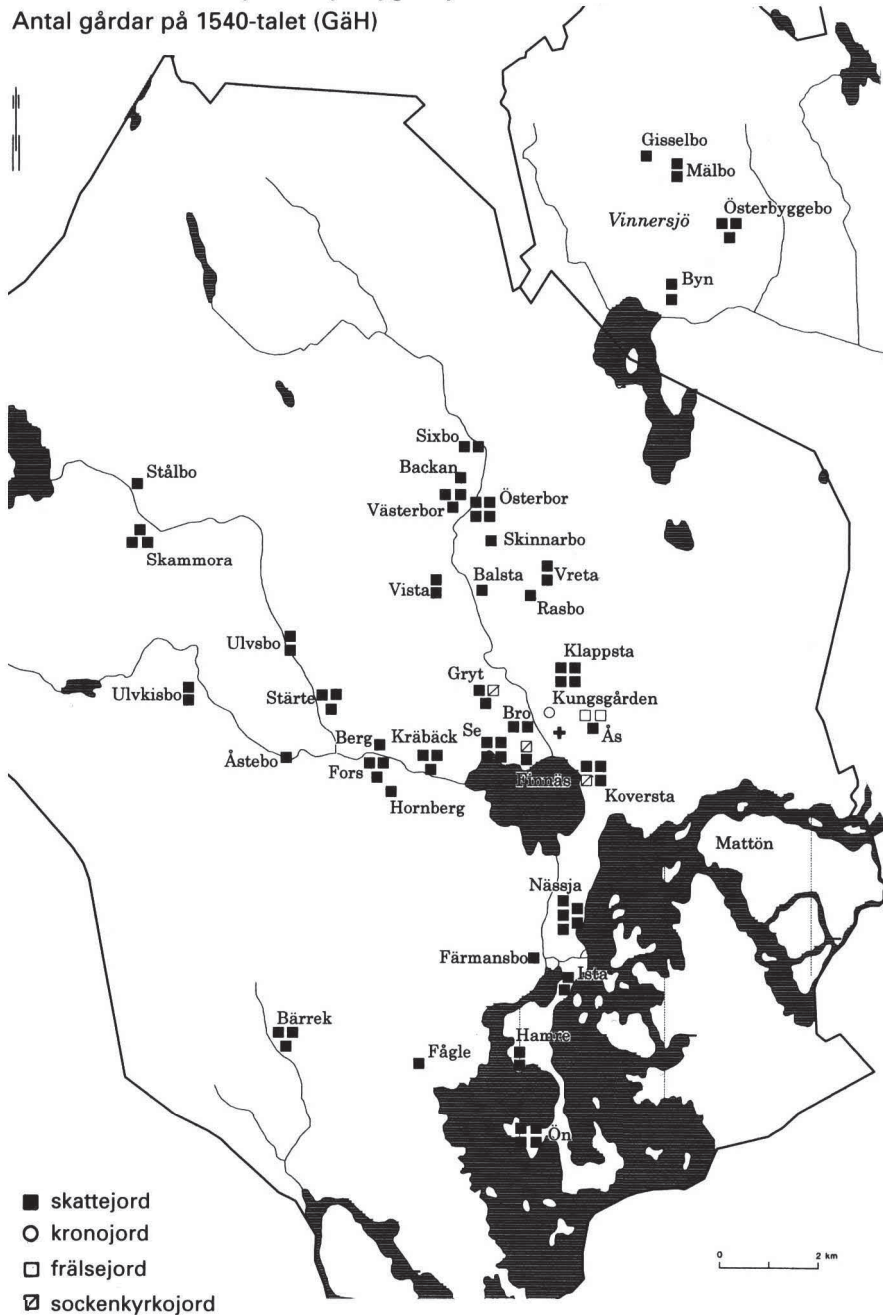
Antal jordeboksenheter GÄH 1541 (1569)

	sk	½ sk	skuj	kr	ky	fr
Backan	1 (1)	--	--	--	--	--
Balsta	1 (1)	--	0 (1)	--	--	--
Berg	1 (1)	--	--	--	--	--
Bro	2 (2)	--	--	--	--	--
Bärrek	2 (3)	--	--	--	--	--
Finnäs	2 (1)	0 (1)	--	--	1 (0)	--
Fors	3 (4)	--	--	--	--	--
Fågle	1 (1)	--	--	--	--	--
Färmansbo	1 (1)	--	--	--	--	--
Gryt	3 (2)	--	--	--	1 (1)	--
Hamre	2 (3)	--	--	--	--	--
Hornberg	0 (1)	--	--	--	--	--
Ista	2 (1)	--	--	--	--	--
Klappsta	4 (3)	--	--	--	--	--
Koversta	5 (3)	0 (1)	--	--	1 (0)	--
Kräbäck	3 (3)	--	--	--	--	--
Kungsgården	--	--	--	1 (1)	--	--
Nässja	5 (5)	--	0 (4)	--	--	--
Rasbo	1 (2)	--	0 (2)	--	--	--
Sanda	--	0 (1)	--	--	--	--
Se	4 (3)	--	--	--	--	--
Sixbo	2 (2)	--	--	--	--	--
Skammora	3 (3)	--	--	--	--	--
Skinnarbo	1 (1)	--	--	--	--	--
Stålbo	1 (2)	--	--	--	--	--
Stärte	3 (3)	--	--	--	--	--
Ulvkisbo	2 (2)	--	--	--	--	--
Ulvbo	2 (1)	--	--	--	--	--
Vista	2 (2)	--	--	--	--	--
Vreta	2 (2)	--	0 (2)	--	--	--
Västerbor	3 (3)	--	--	--	--	--
Ås	1 (1)	--	--	--	--	2 (2)
Åstebo	1 (1)	--	--	--	--	--
Ön	4 (4)	--	--	--	--	--
Österbor	4 (4)	--	--	--	--	--
Summa	74 (72)	0 (3)	0 (9)	1 (1)	3 (1)	2 (2)

Dessutom redovisar längderna: skt (nybygge): Kvarnbo 0 (1), *Löten 0 (1), *Nyby 0 (1) – kyuj: Klappsta 0 (4).

Österfärnebo socken och västra delen av Hedesunda socken (Vinnarsjö-bygden)

Antal gårdar på 1540-talet (GÄH)

- Bor** Se Västerbor och Österbor.
- Bro**
- 1381 *i Broo* (EcklBost s 105, avskr), 1541 *Bro* (GäH 1541:1) – 12 H, 7 a.
 GäH **2 sk**, 1:0 + 1:0 – järnskatt 440 + 256 osm; den större gården ägs t o m 1548 av bonden i Rasbo.
 1543–48 **1 sk** – järnskatt 128 osm.
 Summa jt 2:0.
- 1381 utfärdar Elef i B ett förlikningsbrev angående kyrkbolet i Klappsta tillsammans med Johan domare (?underhärads hövding), gästrikfogden Peder Skytte och kyrkoherdarna i Hedesunda, Torsåker, Östervåla och Nora (EcklBost s 105).
- 1391 omnämns Anders i B som faste vid häradsting i socknen (DG s 53).
- Bärrek**
- 1379 *a Bergharökn* (EcklBost s 104), 1536 *Berrecka Bohlstadh* (Brocman M 10:11 f 124, avskr), 1541 *Bärok* (GäH 1541:1) – 12 G, 6 j.
 GäH **2 sk**, 1542 **3 sk**, 0:6:1:1½ + 0:5:1:6½ + 0:4 – järnskatt 384 + 384 osm.
 Summa jt 2:0.
- 1379 omnämns Jon i B som vittne rörande Klappsta (EcklBost s 104).
- 1480 ingår Nils i B i synenämnd rörande vägled i Gavleån (PRFSS I:184).
- 1536 tilldöms B 'bolstad' en äng nära gränsen till Dalarna (se Ön) (Brocman M 10:11 f 124).
- Finnäs**
- 1443 *in Synnanes* (EcklBost s 105, avskr), 1541 *Finnenes* (GäH 1541:1) – 12 H, 7 a.
 GäH **2 sk**, 1543 **1 sk** (saknas 1544), 0:4 – järnskatt 192 osm.
1 ky (saknas 1549), 1553 **1 sk**, 1555 ½ **sk**, 0:4.
 Summa jt 1:0.
- 1443 har sockenkyrkan och prästen gemensamt ½:0 + 0:5 (EcklBost s 105).
- 1551 meddelar kungen att Staffan Nilsson i Hade, Hedesunda sn, skall få inneha två 'torp', F och Koversta, om kronan har fått fullt vederlag därför (GR 22 s 141 f).
- 1552 byter kronan bort ett kyrkohemman om ½:0 till Staffan Nilsson (se Hade, Hedesunda sn) (GR 23 s 5).
- 1553 noterar fogden att de två kyrkohemmanen i F och Koversta givits till Staffan i Ingevara, Hedesunda sn, mot

dennes hemman i Hade, Hedesunda sn, och att de nu är skattlagda (GäH 1553:3, marg-ant).

- Fors**
- 1379 *a Forse* (EcklBost s 104), 1542 *Ffors* (GäH 1542:5) – 12 H, 7 a.
 GäH **3 sk** (1542 2 sk), 1546 **4 sk**, 1:0 + 1:0 + 0:5 + 0:5 – järn-
 skatt 480 + 372 + 316 + 52 osm; jfr Hornberg.
 Summa jt 3:2.
- 1379 omnämns Torsten i F som vittne rörande Klappsta (EcklBost s 104). Torsten är 1391 och 1403 faste vid häradsting i socknen (DG s 53, SD 353).
- Fågle**
- 1379 *i Fuglaom* (EcklBost s 104), 1403 *i Fuglha* (SD 353, avskr), 1541 *Ffögle* (GäH 1541:1) – 12 H, 6 a.
 GäH **1 sk**, 1:2:0:2 – järnskatt 608 osm.
- 1379 omnämns Frövid i F som vittne rörande Klappsta (EcklBost s 104). Frövid är 1391 och 1403 faste vid häradsting i socknen (DG s 53, SD 353).
- 1508 tilldöms Peder Jönsson i F ängsmark, fiskevatten m m (se Ön) (RAp 18/2).
- Färmansbo**
- 1391 *i Farmandzbodhum* (DG s 53, avskr), 1541 *Färmansbo* (GäH 1541:1) – 12 H, 6 a.
 GäH **1 sk**, 0:3:2:4 – järnskatt 176 osm.
- 1391 omnämns Jöns i F som faste vid häradsting i socknen (DG s 53).
- Gryt**
- 1443 *in Gryto* (EcklBost s 105, avskr), 1538 *i Gryth* (MU 1513, LSB), 1541 *Gritte* (GäH 1541:1) – 12 H, 7 a.
 GäH **3 sk**, 1542 **2 sk**, 1:0 + 0:3:1 – järnskatt 384 + 160 osm.
1 ky, 0:4:2.
 Summa jt 2:0.
- 1443 har sockenkyrkan och prästen gemensamt 0:0:13 (EcklBost s 105).
- 1538 är Erik Håkansson i G närvarande vid upprättande av inventarium i prästgården (MU 1513, LSB).
- Hamre**
- 1379 *i Hambre* (EcklBost s 104), 1508 *i Hambra* (RAp 18/2) – 12 H, 6 a.
 GäH **2 sk** (1542 3 sk), 1557 **3 sk**, 1:0:0:4 + 0:3:1 + 0:3:1 – järn-
 skatt 336 + 336 osm.
 Summa jt 1:6:2:4.

- 1379 omnämns Holger i H som vittne rörande Klappsta (EcklBost s 104).
- 1508 tilldöms Johan i H ängsmark, fiskevatten m m (se Ön) (RAp 18/2).
- Hornberg** 1542 *Horbergh* (GäH 1542:2), 1543 *Hornbergh* (GäH 1543:1) – 12 H, 7 a.
GäH 1542 **1 sk**, 1:0 – järnskatt 372 osm; gården hör till byn Fors, där den upptas i jordeboken fr o m 1565.
- Ista** 1541 *Istade* (GäH 1541:1) – 12 H, 6 a.
GäH **2 sk**, 1544 **3 sk**, 1548 **1 sk**, 1:0 – järnskatt (1543) 256 + 136 osm.
- *Kadastum** 1403 köper Olof Östensson 0:0:½ i *Kadastum*(?) (se Balsta) (SD 353, DG s 63, avskr).
- Klappsta** 1379 *Klappstadha by* (EcklBost s 104), 1443 *in Klappstadhum* (EcklBost s 104, avskr) – 12 H, 7 a-b.
GäH **4 sk**, 1551 **3 sk**, 0:4 + 0:4 + 0:4, vardera med kyuj nedan – järnskatt 240 + 184 + 128 + 128 osm.
1565 **4 kyuj**, 0:1 till Ås + 0:1 + 0:1 + 0:1 (se sk ovan).
Summa jt 2:0.
- 1379 dömer häradshövdingen i Gästrikland för Österfärnebo kyrkas skull K by 'till jämskiftes' både i 'bolbyåkrarna', antingen åkern är i 'täkter' eller i vretar, och i alla byns övriga marker ("i allom thes bysens umæghom") på land eller i vattnet. Kyrkoherden Nils hade inför häradshövdingen kärat att kyrkan inte hade rätt del i det rådande 'lagskiftet'. Tolv sockenmän har vittnat, att K by varit 'delad och dömd i gamla lagar till lagskiftes' på lagmannen Israel Birgerssons tid (upplandslagman 1334–50) och varit delad 'sedan nya lagen kom' så att kyrkan 'var orätt gjort' i åkrarna och flera andra stycken. (EcklBost s 104)
- 1381 görs en förlikning mellan kyrkoherden Nils och Peder i K och dennes grannar Anders och Lars, så att kyrkoålet i K gills över hela byn, 'i åker, i äng, i vretar, i täkter, i fjälleland, i fiskevatten, inga undantagna'; det skall förbliva så som det lagligen var tilldömt kyrkoherden (se ovan 1379) (EcklBost s 105). Förlikningen stadfästs 1390 av Nils Petersson (Länna-ätten), underlagman i Uppland (EcklBost s 105 f).

- 1443 har prästbordet 0:19 i K och två vretar nära kyrkan med ängar samt dessutom ängar på Vinön, Mattön och vid Sunnansund (EcklBost s 104 f, avskr).
- 1461 ingår Lasse i K i synenämnd rörande Hemlingby, Valbo sn (DG s 83).
- 1508 tilldöms Olof Jönsson och Peter Andersson i K ängs-
mark, fiskevatten m m (se Ön) (RAp 18/2).
- 1538 mottar tillträdande kyrkoherden Anders Ivarsson, i
länsmannens och sju bönders närvaro, efter avlidne
kyrkoherden Nils Gregersson inventarium i präst-
gården: 5 kor, en kviga, en tjur, 8 svin (4 årsgamla och
4 halvårsgamla), 2 'skjut' (= sto) men ingen häst; av
redskap och verktyg finns en trädesbill, en vårbill, en
vält, en järnharv, 2 liar och en vagn(?); dessutom finns
en båt och ett ljustjärn, bryggpanna m m.
- Vid nästa inventarium, 1568, då kyrkoherden Olof
Andersson efterträder Anders Ivarsson, återfinns sam-
ma redskap och verktyg som ovan (i stället för vagnen
en god kärra); det sker i närvaro av länsmannen och
sju bönder från socknen. (MU 1513, LSB)

Koversta

- 1362 *i Koffrestathom* (DS 6593), 1541 *Koffuersta* (GäH 1541:1)
– 12 H, 7 b.
- GäH 5 sk, 1542 3 sk, 0:6:1:4 + 0:6:1:4 + 0:4 – järnskatt 384 +
320 + 192 osm.
1 ky (upptas i jordeboken 1542–43 under Gryt), 1553
1 sk, 1555 ½ sk, 0:4.
Summa jt 2:5.
- 1362 byter Magnus Gisleson bort 0:0:14 till Olof Nilsson i
Bro, Nora sn (se Kräbäck) (DS 6593).
- 1443 har sockenkyrkan och prästen gemensamt 0:0:5
(EcklBost s 105).
- 1538 är Östen i K närvarande vid upprättande av inventari-
um i prästgården (MU 1513, LSB).
- 1551 meddelar kungen att Staffan Nilsson i Hade skall få in-
neha ett 'torp' i K (se Finnäs) (GR 22 s 141 f).
- 1552 byter kronan bort ett kyrkohemman om ½:0 till Staffan
Nilsson (se Hade, Hedesunda sn) (GR 23 s 5).
- 1553 se Finnäs.

Kräbäck

- 1362 *i Karabæk* (DS 6593), 1541 *Kräbäck* (GäH 1541:1) – 12
H, 7 a.

- GäH **3 sk**, 1549 **4 sk**, 1555 **3 sk**, 1:4 + 0:5:1:4 + 0:5:1:4 – järn-skatt 531 + 240 + 192 osm; från 1557 betalar en bonde fodring för dubbelt hn.
Summa jt 2:7.
- 1362 byter Magnus Gisleson (Sparre av Aspнас) bort 0:0:5½ i K och jord i Koversta, i Bjurvalla, Östervåla sn, och i *Østenswret, Nora sn, till Olof Nilsson i Bro, Nora sn, mot jord i Aspнас, Östervåla sn (DS 6593).
- Kungsgården** 1542 *Kongsgården* (GäH 1542:5) – 12 H, 7 a.
GäH **1 kr**, 0:6.
- Kvarnbo** 1557 *Kvarneboda* (DaH 1557:7) – 12 H, 8 a.
GäH 1557 ½ **sk**, 1565 **1 skt** (nybygge), 0:2.
- *Löten** 1561 *pa Löten* (GäH 1561:12 tl), 1569 *Lötting* (DaH 1569:11).
DaH 1565 **1 skt** (nybygge), 0:2.
1561 upptas en tiondepliktig 'på L' (GäH 1561:12 tl).
- Mattön** 1441 har prästbolet okända tillgångar på M (*in Matö* 12 H, 7 b), sannolikt äng, i proportion till dess andel av åkerjorden i Klappsta (EcklBost s 104, avskr).
- *Nyby** 1561 *Nyby* (GäH 1561:12 tl) – troligen belägen i trakten av Sveden och Kvarnbo.
DaH 1565 **1 skt** (nybygge), 0:1.
1561 upptas en tiondepliktig i N (GäH 1561:12 tl).
- Nässja** 1379 *i Näsjom* (EcklBost s 104), 1508 *i Næs* (RAp 18/2), 1541 *Näsiö* (GäH 1541:1) – 12 H, 6 a.
GäH **5 sk** (1542 6 sk), 1:2 + 1:0 med skuj 0:0:0:4 + 1:0 med skuj 0:0:0:4 + 0:7 med med skuj 0:0:1 + 0:7 – järnskatt 480 + 388 + 388 + 352 + 304 osm.
1565 **3 skuj** till sk ovan.
1565 **1 skuj**, 0:1:1 till Åstebo.
Summa jt 5:2.
- 1379 omnämns Olof i N som vittne rörande Klappsta (EcklBost s 104).
- 1391 omnämns Lars i N som faste vid häradsting i socknen (DG s 53).
- 1403 omnämns Peder i N som faste vid häradsting i socknen (SD 353).
- 1508 tilldöms Peder Bengtsson och Peder Andersson i N ängsmark, fiskevatten m m (se Ön) (RAp 18/2).

1538 är Johan i N närvarande vid upprättande av inventarium i prästgården (MU 1513, LSB).

Prästgården Se Klappsta.

*Ramchelsø Se Ön 1325.

Rasbo 1541 *Raffualsboda* (GäH 1541:1) – 12 H, 8 b.
GäH 1 sk (saknas 1542), 1565 2 sk, 0:3:0:6 + 0:3:0:6, båda med skuj nedan – järnskatt 672 osm; bonden äger sk i Bro 1541–48.
1565 2 skuj, 0:0:1:4 + 0:0:1:4.
Summa jt 0:7:1:4.

Sanda 1443 *in Sanda* (EcklBost s 105, avskr), 1555 *Sanda* (GäH 1555:3) – 12 H, 7 a.
GäH 1555 ½ sk, 0:2.
1443 har sockenkyrkan och prästen gemensamt 0:2 (EcklBost s 105).

Se 1379 *i See* (EcklBost s 104) – 12 H, 7 a.
GäH 4 sk, 1565 3 sk, 1:1 + 1:1 + 1:1 – järnskatt 432 + 384 + 240 + 240 osm.
Summa jt 3:3.
1379 omnämns Ingebjörn i Se som vittne rörande Klappsta (EcklBost s 104).
1403 omnämns Johan i Se som faste vid häradsting i socknen (SD 353).
1538 är Anders i Se närvarande vid upprättande av inventarium i prästgården (MU 1513, LSB).

Sixbo 1379 *Syxten i Bodhom* (EcklBost s 104), 1403 *i Bodhum* (SD 353, avskr), 1541 *Sictanboda* (GäH 1541:1) – 12 H, 8 a.
GäH 2 sk, 0:4:1:7 + 0:3:0:5 – järnskatt 230 + 154 osm.
Summa jt 0:7:2:4.
1379 omnämns Sixten i S (i 'Boda') som vittne rörande Klappsta (EcklBost s 104).
1403 omnämns Olof Sixtensson i S (i 'Boda') som faste vid häradsting i socknen (SD 353).

Skammora 1391 *i Scamore* (DG s 53, avskr), 1541 *Skammora* (GäH 1541:1)
(nu Ängsnäs) – 12 G, 8 j.

- GäH **3 sk** (1561 2 sk), 1:0 + 0:4 + 0:4 – järns katt 384 + 192 + 192 osm.
Summa jt 2:0.
- 1391 byter Olof i Stålbo bort 0:0:3½ till Peder i S mot jord i Stålbo och säljer till Peder 0:0:½ ‘oppsides vid förnämnda åkern’. Samtidigt säljer Lars i Vista 0:0:1 i S ‘oppsides vid förnämnda jordarna’ till Peder för 6 hundraden järn. (DG s 53)
- Skinnarbo** 1541 *Skinnareboda* (GäH 1541:1) – 12 H, 8 a.
GäH **1 sk**, 0:3 – järns katt 144 osm.
- Stålbo** 1391 *i Stalabo* (DG s 53, avskr), 1541 *Strååleboda* (GäH 1541:1), 1542 *Staleboda* (GäH 1542:5) – 12 G, 8 j.
GäH **1 sk**, 1546 **2 sk** (1549–53 1 sk), 0:3 + 0:2 – järns katt 360 osm.
Summa jt 0:5.
1391 byter Peder i Skammora bort 0:1 till Olof i S (se Skammora) (DG s 53).
- Stärte** 1391 *i Stärte* (DG s 53, avskr), 1541 *Stärtte* (GäH 1541:1) – 12 G, 7 j.
GäH **3 sk**, 0:7 + 0:7 + 0:7 – järns katt 336 + 336 + 336 osm; 1549–53 har en gård två brukare (fodring för dubbelt hn).
Summa jt 2:5.
1391 omnämns Ermund i S som faste vid häradsting i socknen (DG s 53).
1403 omnämns Germund i S som vidervaruman vid ting i socknen (SD 353).
1538 är Lasse i S närvarande vid upprättande av inventarium i prästgården (MU 1513, LSB).
- Sunnansund** 1443 har prästbolet tre starrängar (“staxengh”) i S (*in Sunnasundh* 12 H, 6 b) (EcklBost s 105, avskr).
- Sveden** 1558 *Sweden* (GäH 1558:19) – 12 H, 8 a.
GäH 1558–63 **1 skt** (nybygge).
- Ulvkisbo** 1541 *Ålgersboda* (GäH 1541:1), 1544 *Wlgesbode* (GäH 1544:2), 1565 *Ölgsboda* (DaH 1565:13) – 12 G, 7 j.
GäH **2 sk**, 0:4 + 0:3 – järns katt 184 + 136 osm.
Summa jt 0:7.

- Ulvbo** 1379 *Olaffver i Bodhum* (?EcklBost s 104), 1391 *i Olafandersonsbodhum* (DG s 53, avskr), 1541 *Wlsboda* (GäH 1541:1) – 12 G, 7 j.
GäH **2 sk**, 1544 **1 sk**, 0:5 – järns katt 240 osm.
1379 omnämns Olof i U (i 'Boda') som vittne rörande Klappsta (?EcklBost s 104).
1391 omnämns Jöns i U som faste vid häradsting i socknen (DG s 53).
- Vinön** 1443 har prästbolet fem starrängar ("staxengh") på V (*in Winö* 12 H, 6 b) (EcklBost s 104, avskr).
- Vista** 1391 *i Vistadhöm, i Wistadhöm* (DG s 53, avskr), 1541 *Wistade* (GäH 1541:1) – 12 H, 8 a.
GäH **2 sk**, 1:3:2 + 1:1:2 – järns katt 624 + 424 osm.
Summa jt 2:5:1.
1391 omnämns Jöns i V som vidervaruman och Olof i V som faste vid häradsting i socknen (DG s 53). Olof är faste även vid ting 1403 (SD 353).
- Vreta** 1391 *i Wretom* (DG s 53, avskr), 1541 *Wreta* (GäH 1541:1) – 12 H, 8 a.
GäH **2 sk**, 0:7 med skuj 0:2:2:4 + 0:6:1 med skuj 0:3:0:4 – järns katt 464 + 464 osm; 1549–53 har den ena gården två brukare (fodring för dubbelt hn).
1565 **2 skuj** till sk ovan.
Summa jt 2:3:1.
1391 är en bonde (okänt namn) vidervaruman vid häradsting i socknen (DG s 53).
1403 omnämns Jöns i V som faste vid häradsting i socknen (SD 353).
- Västerbor** 1538 *i Vesterbor* (MU 1513, LSB), 1541 *Westerbor* (GäH 1541:1) – 12 H, 8 a.
GäH **3 sk**, 1:2:2 + 1:0 + 0:4 – järns katt 512 + 384 + 192 osm.
Summa jt 2:6:2.
1391 och 1403 se Österbor.
1538 är Peter Matsson i V, länsman, närvarande vid upprättande av inventarium i prästgården (MU 1513, LSB).
- Ås** 1325 *in Asi* (DS 2510), 1350 *in villa Aas* (DS 4635), 1360 *i Åse* (DS 6175, avskr) – 12 H, 7 b.

- GäH **1 sk**, 1:0 med kyuj i Klappsta – järnskatt 368 osm.
2 fr (Lars Turesson /Tre rosor/).
 Summa jt 1:0.
- 1325 byter Johan Ingemarsson till sig 0:1:0:2 i Ås och jord i ?Ön av Nils Abjörnsson (Sparre av Tofta) mot jord i Glottsta, Alunda sn (DS 2510).
- 1350 testamenterar Peter Olofsson, kyrkoherde i Östervåla, ½:0 med kvarnar och utjordar i Ås på vissa villkor till en prebenda i Uppsala domkyrka (se Ho, Torsåkers sn) (DS 4635).
- 1360 byter Magnus Gisleson (Sparre av Aspnäs) till sig 0:5 med två kvarnar i Ås och jord i Nora sn av Uppsala domkyrka mot jord i Berga, Danmarks sn, och Ströja, Börje sn (se DMS 1:2 s 140) (DS 6175).
- 1443 har sockenkyrkan och prästen gemensamt ½:0 (EcklBost s 105).
- 1538 är Bengt i Ås närvarande vid upprättande av inventarium i prästgården (MU 1513, LSB).
- 1571 tillfaller två gårdar i Ås, som tillsammans räntar 800 järn, och *Riddarefälledh, som räntar 30 kast järn, Beata Arvidsdotter (Trolle) vid arvsifte efter hennes föräldrar Arvid (Joakimsson) Trolle och Hillevi Knutsdotter (Sparre av Hjulsta och Ängsö) och efter hennes morfars syster Anna Bengtsdotter och mormor Kristina Eriksdotter (Gyllenstierna) (SKBAp 28/5; se DMS 1:4 s 126).

Åstebo

- 1541 *Ååtersta* (GäH 1541:1), 1542 *Asteboda* (GäH 1542:5), 1565 *Åzttboda* (DaH 1565:13) – 12 G, 7 j.
 GäH **1 sk**, 0:3 med skuj i Nässja – järnskatt 232 osm.

Ängsnäs

Se Skammora.

Ön

- 1325 *in Ramchelsø* (?DS 2510), 1379 *i Önne* (EcklBost s 104), 1480 *i Öhn* (PRFSS I:184, avskr), 1508 *i Øone*, *i Øøn* (RAp 18/2) – 12 H, 5 a.
- GäH **4 sk**, 0:6:1 + 0:6:1 + 0:4:1 + 0:4:1 – järnskatt 608 + 208 + 208 osm.
 Summa jt 2:5:1.
- 1325 byter Johan Ingemarsson till sig 0:0:6:7 ('0:0:7 minus 0:0:0:1') i "Ramchelsø" av Nils Abjörnsson (se Ås) (?DS 2510).
- 1379 omnämns Tomas och Vimund i Ön som vittnen rörande Klappsta (EcklBost s 104).

- 1391 omnämns Tomas och Sixten i Ön som fastar vid häradsting i socknen (DG s 53).
- 1480 ingår Jeppe i Ön i synenämnd rörande vägled i Gavleån (PRFSS I:184).
- 1508 tilldömer lagmannen i Uppland åtta bönder i socknen – Karl och Jeppe (Jap) i Ön och bönder i Hamre, Fågale, Nässja och Klappsta – en 'rörgång' mellan Österfärnebo och Våla hd med hö, äng, skog och fiskevatten från några i Våla hd, som ville tillägna sig rörgången. Som grund för domen ligger ett vittnesmål vid lagmansting i Ön en dryg månad tidigare (12/1) av två gamla 'odalbönder' – Lars Jönsson i Bor, som mindes tillbaka 90 år, och Anders Olsson, som kunde tänka tillbaka 80 år – vilka intygat att rörgången rätteligen tillhörde de åtta böndernas 'bolstäder' (= byterritorier). Rörgången går från Silkesholmen via Älgön, Tinäset och Tisjön till Orrberget på landskapsgränsen mot Dalarna (för övriga gränsrör, av vilka flertalet inte kan identifieras, se DMS 1:4 s 118 f). (RAP 18/2)
- 1535 är Johan skrivare i Enköping tillsammans med sex frälsemän (från Uppland och Dalarna) på en landssyn mellan Österfärnebo, närmare bestämt Öns by, och Simtuna härad. Därvid har de, utgående från att kungsådran skulle skilja dem åt, fastställt en rörgång med början på Strömsholmen, till Tjuvholmen, till *Hwalpasteen och till Trolltjärnen (se DMS 1:4 s 118 f). Karls i Ön och hans grannars ägor skall inte gå över denna rörgång.

Men Karl klagar då att han inte kan vara besutten på sitt hemman, eftersom han skulle mista sina ängar på allmänningen. Därför skall Karl och hans grannar få de ägor som ligger på norra sidan (om Dalälven) från deras by och intill *Hwalpasteen men inom den fastställda rörgången. Mot detta hävdar nu Österfärnebo socken, att dessa ängar skall vara socknens allmänning, vilken begäran tvärt avslås av synemännen med motiveringen att socknen aldrig förut haft ängarna och inte heller mist eller fått skada på några ängar.

Slutligen befaller synemännen Knut skrivare i Gävle (häradshövdingen) att med tolv nämndemän från landskapet rannsaka frågan och därvid tilldöma Karl och hans grannar de omtvistade ängarna och inte socknen, ty om 'så vore att Färnebo socken skulle

gånga utöver deras bolstad, då vore det emot Sveriges lag och den byn Ön till evärdlig skada, där sade vi nej till, som där på synen voro'. (Brocman M 10:11 f 122v-123)

- 1536 fastställer häradshövdingen Knut Persson och en synenämnd om tolv bönder (fyra från Ockelbo, fyra från Hille och fyra från Valbo sn) rågången enl föregående brev (Strömsholmen – Trolltjärnen) mellan Simtuna härad och Ön. Nämnden hade vid sin rannsaking funnit att det inte fanns några lagliga rå som man kunde gå efter, utan Simtuna härad nådde till ?mittströmmen ("i mylde ström") i älven på södra sidan och By socken på samma sätt på norra sidan. I rannsakingen har också deltagit en synenämnd 'uppå andra sidan' om sex frälsemän och därtill bönder, vilken utfärdat ett eget brev.

På 'norra landet' skall de som bor i Ön ha de ängar och öar som By socken hade avträngt dem med våld, och till Bärreks 'bolstad' skall höra den äng som av ålder hört till byn och som By socken haft 'där inne'; en annan äng skall ligga under "Öbyggie bohlstadh". Nu ville också Österfärnebo socken tränga sig in i dessa ängar, men dess begäran har avslagits av alla nämnder med hänvisning till att socknen inte haft ängarna förr. (Brocman M 10:11 f 123v-124v, avskr)

Det område som ovan tilldöms Öns by ligger på den låga halvön sydväst om Öbysjön, där Öby fäbodan ligger och som till stor del upptas av Öbymossen (12 H, 5 a).

- 1538 är Johan i Ön närvarande vid upprättande av inventarium i prästgården (MU 1513, LSB).

Österbor

- 1391 *i Boor* (DG s 53, avskr), 1508 *i Bor* (RAp 18/2), 1541 *Bor* (GåH 1541:1), 1542 *Österbor* (GåH 1542:5) – 12 H, 8 a.
GåH 4 sk, 1:4 + 0:7 + 0:7 + 0:6 – järnskatt 600 + 384 osm.
Summa jt 4:0.
- 1391 omnämns Olof och Tomas(?) i Bor som vidervarumän, Lars och Holmger i Bor som fastar vid häradsting i socknen (DG s 53).
- 1403 omnämns Lars och Tomas i Bor som fastar vid häradsting i socknen (SD 353).
- 1508 se Ön.

Gävle

1432 i *Gæffla* (RAp 15/1).

1446 i *Geffle* (PRFSS I:110, avskr).

Den medeltida staden låg vid åkröken och den nedersta forsen i Gävleån och omfattade området närmast kring Heliga Trefaldighetskyrkan. Den nuvarande kyrkan byggdes vid mitten av 1600-talet på samma plats som den tidigare kyrkan, varvid dess grundmurar användes som fundament för den nya kyrkans pelare. Den äldre kyrkan, som skadades svårt av eldsvåda 1605 och började rivras 1639, var rektangulär (yttre mått ca 32 x 12,5 m) och uppförd av sten; den har antagits vara byggd under senmedeltiden (jfr dock nedan 1552). De enda medeltida inventarier som bevarats är två mässhakar från omkr 1500, vilka renoverats på 1600-talet; kyrkans dopfont har under medeltiden sannolikt tillhört Valbo kyrka. (SvK 39)

1552 svarar kungen borgmästare och råd i Gävle, att han för närvarande inte vet någon råd beträffande den murmästare de begärt, vilken kunde ha 'gott förstånd' att bygga valv i deras bykyrka, men är tillfreds med att de själva uppsöker någon kunnig murmästare i Norrland och själva anställer honom (GR 23 s 57).

Gävle församling är första gången omnämnd 1527 och upptas i länsregister 1544 och 1556 (se Kyrklig indelning ovan). Till församlingen överfördes i kyrkligt hänseende före 1542 byarna Hemlingby och Sörby, Valbo sn, och Sätra, Hille sn (se resp sockeninledning).

1442 tilldömer Bengt Laurensen (Björnlår), underlagman i Uppland på Bengt Jönssons (Oxenstierna) vägnar, borgarna i Gävle rätten att bygga fiskeverkar i ån utanför deras land så långt som deras råmärken utvisar, dock inte längre än att en vägled mitt i ån om 12 alnars bredd står öppen (WeAK s 11).

1446 tar kung Kristoffer borgarna i Gävle och deras gods i kungligt värn och beskydd; borgarna skall ha samma stadslag som andra köpstäder har i Sverige (PRFSS I:110).

1463 stadfäster Kristian I 1446 års privilegiebrev (PRFSS I:158). Samtidigt vidimerar kungen 1442 års dombrev (PRFSS I:157) och befäller borgarna i Gävle att hädanefter hålla rätt farled, så som lagen utvisar, och förbjuder dem att ha något 'fiskeri' från påsk till S:t Mikael's dag; bönderna i byarna ovanför Valbo kyrka hade klagat hos kungen att borgarna inte höll lagenlig farled om 12 alnar utan gjorde dem stort hinder med 'pullsnot' och annat olaga fiskeri (WeAK s 20).

1468 stadfäster kung Karl Knutsson stadens privilegier och Bengt Laurensens dombrev (PRFSS I:166).

1475 (omkr) inför stadsskrivaren i Stockholm ett tillägg till stadens burspråk av år 1459: det stadgas att den som bedriver köpslagan i Härnösand, Raumo, Gävle, Östhammar och Norrtälje eller landsköp i Gästrikland,

Hälsingland eller Jämtland har förverkat sitt gods och skall böta efter (stads)lagen. Förbudet ingår i 1478 års burspråk, som redigerats av samme stadsskrivare. (StTb s 432, 474)

- 1480 anklagar Jöns Jonsson i Västbyggeby, Valbo sn, på alla deras vägnar som bor ovanför Valbo kyrka, vid lagmansting i Gävle stadsborna för att de byggt fiskeverkar i ån (Gavleån) och igendämt kungsådran. Jöns uppvisar två brev av Kristian I, vilka förbjudit olaga byggningar i ån. Mats Jöransson, lagman i Västmanland och Dalarna, uppdrar åt häradshövdingen Olof Pedersson att tillsammans med tolv synemän undersöka saken. Om det förhåller sig så som Jöns Jonsson hävdar, skall verkar och andra hinder upprivas, och vägleden i ån skall vara 12 alnar bred. (PRFSS I:184)
- 1491 stadfäster riksrådet stadens privilegier, sedan Gävle-borgarna Jöns Olofsson och lille Olof Jönsson uppvisat kungarna Kristoffers, Kristian I:s och Karl Knutssons brev. Köpstaden skall 'njuta och bruka alla de privilegia, lag och friheter med segling, inlands- och utlands-, köpslagan, vikt, "pyndere" (= våg), besman och aln . . . som andra köpstäder här i riket, särdeles de vid sjön belägna äro'. (PRFSS I:200)
- 1499 stadfäster kung Hans Kristian I:s och kung Karls privilegiebrev (PRFSS I:226).
- 1502 förbjuder Sten Sture, som överlagt med riksrådet och borgmästare och råd i Stockholm, borgarna i Öregrund, Östhammar, *Gävle*, Ulfsby och Raumo att bedriva handel i utländska städer, som Lübeck, Danzig, Revel och andra. Dessa 'småstäder' får inte föra sina varor till andra städer än Stockholm och Åbo. Den utrikeshandel som Gävle och de andra städerna idkat har inte varit riket och Stockholms stad till nytta utan snarare till skada och fördärv. (BSH 4:222)
- Förbudet stadfästes 1505 av Svante Nilsson (BSH 5:46).
- 1508 klagar Stockholms stad hos riksföreståndaren över konkurrensen från särskilt Öregrund: man har erfarit att Stockholms unga borgare far från staden vid första öppet vatten till Öregrund, Gävle och annorstädes i Norrlanden (SA nr 972).
- 1526 stadfäster Gustav I alla de privilegier och friheter som framlidna kungar och rikets herrar givit borgarna i Gävle (PRFSS II:30).
- 1527 skriver kungen till byfogden, borgmästare, råd och menighet i Gävle och klagar över att en del av dem har förtalat honom och spridit rykte i Dalarna att han skulle ha helt förbjudit dem att fara med sina varor vart de ville. Detta är osant, ty av kungens tidigare brev framgår att det bara gäller sådana varor som till Stockholm inkomna handelsmän från Holland behöver och vill köpa. Andra varor är ingen förbjuden att föra vart de vill, var och en efter sin 'bärgning'.

I ett brev av samma datum uppmanar kungen gästrikefogden att ha några tillsyningsmän som i hemlighet kan underrätta honom om vilka

- Gävle-borgare som sprider rykten och lögner om att de är förbjudna att segla någon annanstans än till Stockholm. (GR 4 s 157 f, 159)
- 1530 är Gävles årliga skatt, enl undervisning om rikets ränta, 1 läst järn (HH 11 s 10).
- 1530 befaller kungen Markvard skrivare att bege sig till Gävle och tillsammans med fogden där genomdriva förbudet för borgare och köpmän att köpa silver. Kungen har förstått, att av dem i Gävle 'drivs icke liten handel' med silver, både till köps och till utförsel från landet, och att hans förbud där 'föga aktat är'. (GR 7 s 175)
- 1531 (20/7) förbjuder kungen strängeligen städerna *Gävle*, Östhammar, Raumo och Åbo samt invånarna i Norrbotten och Raseborgs län att under tiden fram till hans bröllop (22/9) segla med varor någon annanstans än till Stockholm. Till denna högtid kommer nämligen ett stort antal köpmän från främmande land och städer, varför kungen hoppas att i Stockholm skall 'falla väl så gott köp' som i andra östersjöstäder. (GR 7 s 385)
- Två månader senare utfärdar kungen öppet brev om olaga köpen-skap, olaga hamnar m m. Gävle borgare får hädanefter inte segla ut-omlands med mer än sex skepp, vilka får föra järn, koppar, hästar till 6 mark stycket, hudar och skinn; däremot skall 'ätande och feta varor' fö-ras till Stockholm eller andra städer i riket. Ingen får fara ut utan skrift-ligt tillstånd av borgmästarna och rådet i den stad han bor. (GR 7 s 411)
- 1533 ger kungen tillstånd för Gävle borgare att bygga på deras brända tom-ter (GR 8 s 188).
- 1539 får borgarna i Gävle kungens tillstånd att fara ut till Älvkarleby och där-omkring i Norra Roden för att köpa några oxar, får och annat som de behöver för eget behov; dock är allt landsköp och annan olaga köpen-skap förbjudet. Gävleborna hade klagat att de i sin köpstad inte kunde köpa vad de behöver för sin egen hushållning och inte heller där när-mast omkring i Gästrikland, eftersom det är en 'skarp bygd'; likväl är de skyldiga att hålla gästning, så som andra köpstäder i riket. (PRFSS II:124)
- 1542 överenskommer Gustav I med stadens sändebud att Gävle hädanefter, under för kungen behaglig tid, skall betala 200 mark årligen i skatt och att stadens borgare dessutom på egen bekostnad årligen skall låta frak-ta skattejärnet från Gästrikland och kungens lax från Älvkarleby till Stockholms slott med goda skepp och skutor. Staden har hittills erlagt för låg skatt, vilket tydligt framgår av den mantalslängd som kungen begärt och nu fått. (GR 14 s 38 f)
- 1544 utfärdar tre borgare i Gävle – Olof Matsson, Erik Jönsson och Halvar Jonsson – skuldebrev till Gustav I. De har p g a sin fattigdom genom skeppsbrott och annan olycka av kungen fått låna hela järnskatten av Gästrikland för år 1542, vilken skall återbetalas i olika myntslag. Med

samma villkor har Erik och Halvar fått låna även 1543 års järnskatt, och slutligen har de tre borgarna fått låna 1544 års järnskatt. För den händelse att de tre eller någon av dem skulle dö innan lånen är återbetalda, pantsätter de sina hus, gårdar, mark och lösöre i Gävle och annorstädes, så att kungen därav kan lösa sin fordran. (GR 16 s 784 ff)

- 1545 klandrar kungen borgarna i Gävle för att de, när de seglar till Narva, Riga, Reval och andra orter och för ut goda och oförgängliga varor som smidd och osmidd koppar, med sig för in i riket 'inte stort annat än lösa och skröpliga varor, som är ryska handskar, skävig hampa, hästhår och andra ringa varor'. Sådant kan landsändans inbyggare och andra rikets undersåtar utan tvivel väl umbära. Borgarna uppmanas allvarligen att föra in 'gott gods' i landet som riket och gott folk kan ha mera nytta av än de fördärvliga varor som de hittills varit vana införa. (GR 17 s 188)

Två veckor senare svarar kungen på borgarnas fråga om vilka sjöstäder han inte vill att de besöker, att han inte har något emot att de bedriver handel i städer där de har någon fördel, men han tycker att de brukar sin 'seglats' på märkligt vis. De seglar nästan bara till Danzig, Lübeck, Riga och Reval, dit samtidigt många andra svenska köpmän kommer med påföljd att det uppstår överutbud på svenska varor, som blir 'platt föraktade' och ger dålig förtjänst. Därför bör borgarna söka andra utvägar för sina varor. – Borgarna förbjuds att utföra koppar och, pga rådande dyrtid i landet, även s k åtande varor (smör, lax, finska gäddor, ål m m). (GR 17 s 225)

Senare samma år får fogden i Gävle kungens uppdrag att för ett år låna ut hälften av årets järnskatt från Gästrikland till borgaren Erik Svensson och därvid se till att betalning i svenskt mynt sker vid lånets utgång (GR 17 s 241 f).

I juni beviljar kungen borgarnas begäran att få utskeppa några skepp med koppar, men bara på villkor att de för in i landet 'goda fasta varor', som riket kan ha någon nytta av, och inte sådant de brukat införa, som ryska handskar, ryssehudar och rysselärft, hästhår, 'alskt och närskt (kläde), och annat slikt prackeri' (GR 17 s 388).

- 1546 förklarar kungen att han inte förbjudit någon seglation eller 'redlig köpmanshandel' och att borgarna i Gävle må såväl som andra köpmän segla varthän de vill och kan ha någon förtjänst. Dock är, som tidigare stadgats, all utförsel av koppar förbjuden. Staden hade skrivit till kungen och frågat om de finge segla efter sin 'näring och uppehälle', som de var vana att göra, och till vilka städer de finge segla. (GR 18 s 64 f)

- 1547 ger kungen tillstånd för några borgare i Gävle att segla västerut med tre skepp, för vilka han medsänder öppna sjöbrev. Han godkänner också borgarnas begäran att få bruka sin 'seglation och skälighantering' i Östersjön, på villkor att de inte för ut några förbjudna och åtanade varor. (GR 18 s 461 f)

Senare samma år meddelar kungen sin befallningsman på Viborg, att rådet skall förhandla med borgarna i Stockholm och i Gävle, vilka brukar segla åt Riga, Reval och Narva med sina varor, att de hädanefter skall segla till Viborg och hämta gäddor och annan fisk, som det råder stor brist på i Stockholm. Detta skulle gynna Viborgs stads handel, särskilt den med ätande varor, som är belagda med exportförbud. (GR 18 s 513)

1550 uppmanar Nils Pedersson (Bielke) gästrikfogden att skicka så mycket salt som behövs till kungens laxfiske i Älvkarleby, eftersom det är mycket billigare att frakta det från Gävle än från Stockholm; fogden skall skaffa saltet genom tulluppbörd i Gävle (HH 33 s 205).

1551 ber kungen borgmästare och råd i Gävle att undersöka vilka av deras medborgare som har köpt viltvaror, som loskinn, svarta mårdsinn och goda svarta rävar, och uppmana dem att inte föra skinnvarorna ur landet utan i stället erbjuda kungen dem (GR 22 s 143; se även GR 23 s 33 f – till fogden i samma ärende).

Senare samma år meddelar kungen gästrikfogden att Gävle borgare har köpt mycket spannmål över hela landet, vilken de 'till äventyrs' vill utföra till Holland eller Tyskland. Detta vill kungen inte tillåta, varför fogden skall ha noga uppsikt, så att borgarna inte i smyg för spannmålen ur landet. (GR 23 s 198 f)

1552 uppmanar kungen Ture Pedersson (Bielke) att bli ha uppsikt med kronans fogdar, Gävle-borgare och annat 'sällskap' i Norrland som brukar sända loskinn, mårdsinn och älghudar till Norge. Sådana skinnvaror skall istället erbjudas kungen, eftersom han behöver dem och kan betala lika bra som någon annan.

Vidare meddelar kungen att borgarna i Gävle framfört att fogden i staden tänker täppa igen en gren av älven vid Gävle, vilket skulle vara kronan mer till skada än gagn, då fisken skulle fly undan för det buller som blir i älven av täppningen. Kungen har föga tilltro till borgarna men vill att Ture undersöker saken. (GR 23 s 62 ff)

1553 uppmanar kungen borgerskapet i Gävle att hjälpa till med rensningen av gamla Kopparbergsgruvan och hoppas att staden vill bidra genom att tillverka två goda kablar, vilkas längd och tjocklek bestäms av den ansvarige byggmästaren, Påvel Schutz (GR 24 s 16, 19).

1554 befäller kungen gästrikfogden att tillsäga borgarna, att de detta år inte skall föra något järn utomlands, så att främmande köpmän måtte lära sig att hålla svenskt gods 'uti tillbörligt pris och icke så föraktat som alltid härtill skett är'. Fogden skall förhandla med de förståndigaste av borgarna och därvid förmana dem att hålla avsikten hemlig för de främmande. – Ifall främmande borgare vill köpa inrikes järn (i Stockholm eller Gävle), anges fastställt minimipris för osmundsjärn och stångjärn. (GR 24 s 240 f)

- 1555 år borgarna tillstånd att utföra 100 läster järn mot att de hemförskafter goda vapen, som 'rör', stålågar (armborst) och andra 'värjor', och skickar dem till Viborg (GR 25 s 339).
- 1556 får borgarna tillstånd att segla västvärt med så mycket trävirke och stångjärn de har råd till; de får också gå med små skepp till Danzig, Riga eller andra östersjöstäder och utföra järn, tran, hudar och andra skinnvaror (GR 26 s 271).
- 1557 befriar kungen borgarna i Gävle, med hänsyn till deras förtjänstfulla insats med förslor och annat under ryska kriget, från alla längre förslor och från den humletull och fisketull som pålagts staden; dock skall de borgare som fiskar under Hälsingland och Ångermanland eller de öar som hör till dessa landsändar ge kronan var tionde tunna av den fisk de får där. Vidare får borgarna bruka de vretar och täppor som de tagit upp omkring staden men skall utgöra skatt till kronan efter skattläggning. (GR 27 s 189)
- 1558 beviljar kungen borgerskapets begäran att få löpa med sina skepp i Västersjön till de städer där de kan få någon vinning men varnar borgarna för det utbredda sjööveriet och råder dem att vänta i Öresund på andra skepp från östersjöstäderna, så att de kan följas åt och bättre försvara sig mot angrepp (GR 28 s 144).
- 1558 får borgarna Påvel Ångerman och Lasse Jöransson i Gävle kungens tillstånd att hugga så mycket ekvirke som de behöver till köl, stammar, roder och halsis (skeppsbygge) (GR 28 s 358).
- 1560 tillåter kungen att de fyra skepp i Gävle som belagts med seglingsförbud tillsvidare får segla till Narva eller någonstans i Livland, men bara med varor som inte är förbjudna (GR 29 s 493 f).
- 1545 vill kungen att en hammarsmedja upprättas vid Gävle. Fogden har meddelat att borgarna är beredda att hjälpa till, bara de kan få någon kunnig man som kan sätta upp den. Kungen skall skicka dit en som skall förestå byggningen; till denna bör fogden skaffa timmer och andra 'nödtorfter' i förråd. (GR 17 s 147)
- 1552 utfärdar kungen öppet brev för borgaren Peder Gästrik på en halv tomt i Gävle, vilken ligger mellan ån och Olof Anderssons gård och som Peder köpt av Anders Västgöte (GR 23 s 93).
- 1553 ger kungen tillstånd för Mats Törne att iordningställa en äng av det vretland som ligger mellan Gavelbron och Kroknäs på Gävle stads ägor; Mats får också *Wirkesholmen*. När jorden blivit hävdad och brukad, skall ränta till kronan utgå enligt skattläggning. (Selggren s 4)
- 1558 köper borgaren Peder Sivertsson en kronans tomt i Gävle öster om ån och väster om Berend skrivares gård; tomtens mått är 60 x 60 alnar (GR 28 s 544).

1559 får kronan lax, ål och sik från ett vrakhus i Gavleån (*Geffleå*) vid Kroknäs, från fyra laxkar i samma å i Tyllen, från fyra laxkar i stora ån 'jämt vid Tyllen', från fyra laxkar i samma å nedanför Tyllen, med not i fyra varpar utanför Tyllen samt med not i ån och i ett 'vrakekar' (GäH 1559:9).

Året efter specificeras kronans fisken vid Gävle (i Valbo sn): vrakhuset vid Kroknäs, utanför Gavelbron, är byggt tvärt över ån med 20 dammslussar, och strax nedanför är tre not; Tyllen är namnet på en liten fors, och de fyra laxkaren nedanför denna finns i två små forsar, två i vardera forsen; i de fyra notvarpen nedanför Tyllen fångas lax och sik (GäH 1560:7 rkskp).

1561 har 609 dagsverken använts till Kroknäs 'fiskebygging' (GäH 1561:12).

Gävle kungsgård se *Widebodha, Valbo sn.

Källor, litteratur och förkortningar

Använt GäH-och DaH-material

GäH	Hamrånge, Hille, Ockelbo, Valbo		
	sk	ky	pb
1541:1	o	–	–
1542:5 ¹	o	–	–
1543:1	o	–	–
1544:2	o	o	–
1546:1	o	–	–
1547:5	o	–	–
1548:2	o	–	–
1549:2	o	–	–
1550:4	o	–	o
1551:3	o	o	o
1552:2	o	o	o
1553:3	o	o	o
1555:3	o	o	o
1556:11	o	o	o
1557:10	o	o	o
1558:14	o	o	o
1559:9	o	o	o
1560:7	o	o	o
1562:1	o	o	o
1563:10	o	o	o
1564:11	o	o	o
1565:1	o	o	o
1566:10	o	o	o
1567:13	x ²	o	o

o = jordetal saknas   x= jordetal anges

¹ Längderna (järnskatt och fodring) är skadade.

² Jordetal endast byvis.

GÄH	Hedesunda, Ovansjö, Torsåker, Årsunda, Österfärnebo				
	sk	bm	ky	kr	fr
1541:1	o	–	o	–	o
1542:5 ¹	o	o	o	–	o
1543:1	o	–	o	–	–
1544:2	o	–	o	–	–
1546:1	o	–	o	–	–
1547:5	o	–	o	–	–
1548:2	o	o	o	–	o
1549:2	o	o	o	–	–
1550:4	o	–	o	–	o
1551:3	o	o	o	o	o
1552:2	o	o	o	o	o
1553:3	o	o	o	o	o
1555:3	o	o	o	o	o
1556:11 ²	o	–	o	o	–
1561:12	o	o	o	o	o
1562:5	o	o	o	o	o
1563:8	o	o	o	o	o
1567:12 ³	x	x	–	–	–
DaH					
1557:7	o	o	o	o	o
1558:19	o	o	o	o	o
1559:3	o	o	o	o	o
1565:3 ⁴	x	x	o	o	o
1569:11 ⁵	x	–	o	o	o

x = jordetal anges   o = jordetal saknas

¹ Längderna (järnskatt och fodring) är skadade.

² Längden upptar endast Hedesunda och Årsunda snr.

³ Längden upptar endast Ovansjö och Torsåkers snr.

⁴ Jordetal anges för varje gård.

⁵ Längden upptar endast Hedesunda, Årsunda och Österfärnebo snr; jordetal anges för varje gård.

Särskilda längder

För **Hade gård** och Hadeberg finns räkenskaper i GäH 1550:7, 51:2, 52:9, 54:6 och 55:5.

Tiondelängder finns i GäH 1557:10, 58:14, 59:9, 60:7, 61:12, 62:1, 63:10, 64:11, 65:1, 66:10, 67:13, 68:4, 69:1, 70:8 och i DaH 1560:8.

Förkortningar: källor och citerad litteratur

Käll- och litteraturhänvisningar sker genom användande av nedanstående *förkortningar* följda av 1) för källpublikationer med numrerade handlingar: handlingens *ordningsnummer* eller (om handlingarna inte är genomgående numrerade) *delnummer* : *ordningsnummer*, 2) i samtliga övriga fall: *sidnummer*.

- A 6   Hans Brasks politiska register, RA.
- AL   Almquist J A, Den civila lokalförvaltningen i Sverige 1523–1630. 1–4. Sthlm 1917–23.
- ALD   Almquist J E, Lagsagor och domsagor i Sverige. 1 2. Sthlm 1954–55.
- APS   Acta Pontificum Svecica. Acta cameralia. Utg av L M Bååth. I:1–2. Sthlm 1936–42.
- Baudou 1973   Baudou E, Gästriklands forntid. Gästrikland. Allhem, Malmö 1973.
- Bellander 1938   Bellander E, Gästriklands järnåldersbebyggelse. 1. Fornlämningar och fynd. FrGä 1938.
- Bellander 1944   Bellander E, Gästriklands järnåldersbebyggelse. 2. Bebyggelsehistoria. FrGä 1944.
- Broberg 1986   Broberg A, Vall i Valbo – en medeltida prästgård i Gästrikland. FrGä 1986.
- Broberg 1990   Broberg A, Bönder och samhälle i statsbildningstid. En bebyggelsearkeologisk studie av agrarsamhället i Norra Roden 700–1350. UFT 52. Up 1990.
- Brocman   Brocmans Historiskt-topografiska samlingar M 10:1–12, KB.
- BSH   Bidrag till Skandinaviens historia. Utg af C G Styffe. 1–5. Sthlm 1859–84.
- D 1   Uppsala domkyrkas jordebok 1376. D-serien, RA.
- DaH   Dalarnas handlingar, KA.
- Dahlbäck   Dahlbäck G, Uppsala domkyrkas godsinnehav med särskild hänsyn till perioden 1344–1527. Studier till Det medeltida Sverige 2. Sthlm 1977.
- Dahlbäck kas   Dahlbäck G, Kasuistik till Uppsala domkyrkas godsinnehav. Stencil, DMS.
- DDal   Diplomatarium Dalecarlicum. Utg av C G Kröningssvärd och J Lidén. 1–3 + supplement. Sthlm, Falun 1842–53.
- DG   Diplomatarium Gestricium. Manuskript av J Selggren i Gävle läroverksbibliotek (nu Vasaskolan).
- DK   Diplomatariekommittén(s samlingar), RA (svenskt diplomatarium).

- DMS Det medeltida Sverige.
 DMS 1:2 --- 1:2: Uppland, Tiundaland: Ulleråker, Vaksala, Uppsala stad. Sthlm 1984.
 DMS 1:4 - - - 1:4: Uppland, Tiundaland: Tierp, Våla, Vendel, Oland, Närke, Västmanland. Sthlm 1974.
 DoSK Dovring F, De stående skatterna på jord 1400–1600. Lund 1951.
 DS Diplomatarium Suecanum. Utg af J G Liljegren m fl. I–VIII, IX:1–2, X:1–2. Sthlm 1828–.
- E Enskilda arkiv, RA.
 EcklBost Redogörelse för de ecklesiastika boställena 1 (Gäflborgs län). Sthlm 1904.
 EK 1:10 000 Ekonomisk karta för Sverige. Skala 1:10 000. Se *Kartor* nedan.
 Erikskrönikan Erikskrönikan. Utg av R Pipping. SFSS. 1963 (nytryck).
 ESb Bjurling O, Das Steuerbuch König Eriks XIII. Versuch einer Rekonstruktion. Lund 1962.
- FMU Finlands medeltidsurkunder. Utg genom R Hausen. I–VIII. Helsingfors 1910–35.
 FrGä Från Gästrikland. Gävle 1930–.
 Fritz Fritz B, Hus, land och län 1–2. Sthlm 1972–73.
- GiOV Gillingstam H, Ätterna Oxenstierna och Vasa under medeltiden. Sthlm 1952–53.
 GR Konung Gustaf I:s registratur. Utg genom V Granlund m fl. 1–29. Sthlm 1861–1916.
 Gs Gästriklands runinskrifter. Granskade och tolkade av S B F Jansson. Sthlm 1981.
 GäH Gästriklands handlingar, KA.
- Hammarström Hammarström I, Finansförvaltning och varuhandel 1504–1540. Up 1956.
 HeGä Hedblom F, Gästriklands äldre bebyggelsenamn. Up 1958.
 HH Historiska handlingar.
 HH 11 --- 11:1: Undervisning om rikets ränta 1530–1533. (Utg af Hans Forssell.) Utgåvan återger URR 1530 med avvikelser och ändringar tagna ur URR 1533.
 HH 13 - - - 13:1: Konung Erik XIV:s nämnds dombok. Utg genom C Silfverstolpe. Sthlm 1884.
 HH 33 --- 33:2: Nils Pedersson Bielkes konceptböcker 1546–50. Utg genom L Sjödin. Sthlm 1951.

- HLA Landsarkivet i Härnösand.
 HLDb Hans Larssons (Rizanesander) dombok 1604–45. HLA, A I a vol 3.
 HSH Handlingar rörande Skandinaviens historia.
 HSH 18 – – – 18:1: Registratur å publike ärender, som blifvit förhandlade mellan Riksföreståndaren Sten Sture den äldre och Ärkebiskopen Jacob Ulfsson. Sthlm 1833.
 HT Historisk tidskrift. 1881–.
- Jensen 1987 Jensen R, Gästrikland. Med arkeologen Sverige runt. Red S Janson och E B Lundberg. 3:e uppl. Sthlm 1987.
- K Serien Kungl arkiv, RA.
 KA Kammararkivet, sedan 1922 ingående i Riksarkivet.
 Karlskrönikan Nya eller Karls-krönikan. Utg af G E Klemming. SFSS 17:2. Sthlm 1866.
 KB Kungliga biblioteket.
 Kbr Kungligt brev.
 Kjällerström Härad och kontrakt i Uppland, Svensk teologisk kvartalskrift 1958:3 s 205-212.
 KL Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid. Malmö 1956–78.
 KÅ Kyrkohistorisk årsskrift. 1900–.
 Källström Källström O, Medeltida kyrksilver från Sverige och Finland förlorat genom Gustav Vasas konfiskation. Up 1939.
- Lagerstedt Lagerstedt T, Den civila lokalförvaltningens gränser 1630–1952. Meddelanden från kulturgeografiska institutionen vid Sthlms universitet, nr B 24. Up 1973.
- Lanforsen Uppsala läns norra domsagas häradsrättsprotokoll . . . ang bättre rätt till strömfallet Lanforsen. Sthlm 1913–16.
- LmV Lantmäteriverkets arkiv. – Se även *Kartor* nedan.
 Lovén Lovén Ch, Borgar och befästningar i det medeltida Sverige. VHAA. Sthlm 1996.
- LSB(p) Linköpings Stifts- och Landsbibliotek (pergamentsbrev).
 LUB Lunds universitets bibliotek.
 Länsreg Länsregister för angivet år, KA. Länsregistren för år 1540, 1544 och 1558 är tryckta i AL 3.
- Mattisson Mattisson A-C, Medeltida nordiska borg- och sätesgårdsnamn på *-holm*. Up 1986.
 MU 1513 Missale Upsalense (novum), tryckt 1513, LSB.

NoB	Namn och Bygd. Tidskrift för ortnamnsforskning. 1913–.
Omb	Ombudsmannaarkiv.
OxS	Oxenstiernska samlingen, RA.
PHT	Personhistorisk tidskrift. 1898–.
PRFSS	Privilegier och resolutioner för Sveriges städer. I–III. Sthlm 1927–39.
Prt	Prostarnas tionderäkenskaper, Uppsala stift, KA.
RA	Riksarkivet.
RAP	Riksarkivets pergamentsbrev.
RApp	Riksarkivets pappersbrev.
Rannsakingar	Rannsakingar efter antikviteter I. Utg av I Olsson, N-G Stahre och C I Ståhle. VHAA, Up 1960.
RAÄ	Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister till ekonomiska kartan. – Hänvisning sker till socken och fornlämningsnummer.
SA	Sturearkivet, RA.
Sc	Scandia. Tidskrift för historisk forskning. 1928–.
SD	Svenskt diplomatarium från och med år 1401. Utg genom C Silfverstolpe och K H Karlsson. I–IV:1–2. Sthlm 1875–1904.
Selggren	Selggren J, Om jord hörande till och under Gefle Stad. Gävle 1888.
SFSS	Samlingar utgivna av svenska fornskriftssällskapet. Sthlm 1844–.
SGL 3	Samling af Sweriges gamla lagar 3: Upplandslagen. Utg af C J Schlyter. Sthlm 1834.
SGL 11	Samling af Sweriges gamla lagar 11: Konung Magnus Erikssons Stadslag. Utg af C J Schlyter. Lund 1865.
SKBA(p)	Stora Kopparbergs Bergslags AB arkiv (pergamentsbrev), Falun.
SMR	Svenska medeltidsregister. Förteckning över urkunder till Sveriges historia 1434–1441. Utg av S Tunberg. Sthlm 1937.
SRP	Svenska riks-archivets pergamentsbrev från och med år 1351. Förtecknade med angifvande af innehållet (av N A Kullberg). I–III. Sthlm 1866–1872.
StO	Ståhle C I, Studier över de svenska ortnamnen på -inge. Lund 1946.

- StTb   Stockholms stadsböcker från äldre tid. II:1-: Stockholms stads tänkeböcker 1474 . Utg genom E Hildebrand m fl. Sthlm 1917-. – Hänvisning sker till StTb och avser den volym som motsvaras av det årtal som anges i notisen.
- SU   Styffe C G, Skandinavien under unionstiden, 3:e uppl. Sthlm 1911.
- Svartapp   Pappersbrev i Svarta bykista, Hedesunda sn. DK fot.
- SvK   Sveriges kyrkor. Konsthistoriskt inventarium. Utg av Sigurd Curman m fl.
- SvK 39   --- 39: Gästrikland 1, Gävle stads kyrkor. Sthlm 1932.
- SvK 44   --- 44: Gästrikland 2, Landskyrkorna. Sthlm 1936.
- SVSL   Skrifter utgivna av Vetenskapssocieteten i Lund.
- UFT   Upplands förnminnesförenings tidskrift. 1871-.
- UL   Upplandslagen (se SGL 3).
- UpDkyR   Uppsala domkyrkas räkenskaper 1-6, RA: 1. 1417 räkenskap, 1480 jordebok; 2. 1497, 1498, 1499 jordeböcker (tidigare D 16); 3. 1503, 1508, 1504, 1505, 1506, 1507 jordeböcker, 1502 räkenskap (tidigare D 17); 4. 1509 jordebok; 5. 1535, 1536, 1527 jordeböcker; 6. 1533, 1535, 1536, 1574-84, 1592-93 räkenskaper. – Uppsala domkyrkas jordebok 1509, KA (tidigare UH 1509:1) åren 1504, 1505, 1507-09. – Hänvisning sker till UpDkyR och avser de volymer (inkl jordeboken 1509) som motsvaras av de årtal som anges i notisen.
- UpHe 1:1   Uppsala stifts herdaminne 1:1: Stiftshistoriska perspektiv. Red R Norrman. Up 1980.
- URR   Undervisning om rikets ränta 1530 och 1533. Räntekammarbok 3 och 4, KA. (Jfr HH 11.)
- UUB(p,-pp)   Uppsala universitetsbibliotek (pergaments-, pappersbrev).
- VHAA   Kungl Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- VHAAH   Vitterhetsakademiens handlingar.
- VSLÅ   Vetenskapssocieteten i Lund årsbok.
- WeAk   Westman K G, Aktsamling till kungsådreinstitutets historia. Up 1920.
- Westin   Westin G T, De s k länsregistren från medeltidens slut. Sc 1951-52.

Förkortningar, allmänna

*	se s 10
aoe	arv- och eget-hemman (landbo)
avskr	avskrift
bl a	bland annat (andra)
bm	bergsmän
bm/sk	bergsmanshemman, skattlagt
ca	cirka
dvs	det vill säga
enl	enligt
etc	etcetera
ex	exempelvis
f	folio, r(ecto) anges normalt inte, v(erso) däremot alltid
f, ff	följande sida/sidor
fl	fodringslängd
fot	fotostat(-samling)
fr	frälse-hemman (landbo)
frman	frälseman
fr o m	från och med
hd	härad
hdshövd	häradshövding
hn	hemman
inkl	inklusive
jb	jordbok
jfr	jämför
jskl	järnskattelängd
jt	jordetal
km	kilometer
KMt	Kungl Majestät
kr	krono-hemman (landbo)
ky, -uj	kyrko-hemman (landbo), -utjord
kyherde	kyrkoherde

m	meter
marg-ant	marginalanteckning
m fl	med flera
m m	med mera
nr	nummer
nuv	nuvarande
o	och
odat	odaterad
omkr	omkring
or	original
osm	osmund
p	pergamentsbrev
pb	prebende-hemman (landbo)
pga	på grund av
pn	penning
pp	pappersbrev
prot	protokoll
resp	respektive
rkskp	räkenskap
s	sida
SHM	Statens historiska museum
sk, -t, -uj, -äng	skatte-hemman (bonde), -torp, -utjord, -äng
sn, -r	socken, socknar
Sthlm	Stockholm
t ex	till exempel
tl	tiondelängd
t o m	till och med
u d	utan datum
uj	utjord
utg	utgiven
Up	Uppsala
v	verso (se f, folio)
vol	volym
äbi	ärkebiskop

Kartor

Ekonomisk karta för Sverige. Skala 1:10 000.

Enligt hänvisning för resp ort (jfr s 10). Gävleborgs län: flygfotograferingen utförd 1952–54, 1961, 1977, 1979.

Topografisk karta över Sverige. Skala 1:50 000.

12 G Avesta NO (edition 3).

12 H Söderfors NV (edition 1 och 4).

13 G Hofors SO, NO (edition 3).

13 H Gävle SV, NV, NO, SO (edition 4).

14 G Ockelbo SO (edition 3).

14 H Söderhamn SV (edition 3).

Kartbladen rekognoscerade 1963, 1981, 1992–93.

Kartor i Lantmäteriverkets arkiv (LmV).

Enligt hänvisning i varje särskilt fall. Hänvisning till använd karta sker genom angivande av länsbokstav/sockennummer – bynummer : aktnummer. Ex "LmV V 19–98:1".

Ortregister

Ortregistret är delat i två avdelningar: I *Orter i Gästrikland* och II *Övriga orter*. I den första är ortnamnen alfabetiskt ordnade, i den andra regionalt (men alfabetiskt inom varje större område). Ortnamnen inom parentes är sockenangivelse, varvid 1500-talets kamerala indelning avses (som regel anges dock även senare förändringar). Då en sockens eller ett härads namn utnyttjats enbart för lägesbestämning, har det inte införts i registret. De kursiverade siffrorna anger utförligare beskrivning. Om en ort förekommer mer än en gång på samma sida, har det inte anmärkts särskilt. För förkortningar och * se s 137 f.

I Orter i Gästrikland

Alborga (Valbo) 92
Alderholmen (Hedesunda) 43
Aldernäs (Ovansjö) 74
*Allmenningeled (Ovansjö) 72
Allmänninge (Valbo) 75, 92, 96
*Ares (Årsunda) 103, 107
Aspön (Ockelbo) 67
Axmar (Hamrånge) 21, 33, 34

Backa (Hedesunda) 40
Backa (Valbo) 92
Backan (Österfärnebo) 108
Backberg (Ovansjö) 71
*Backe (Ockelbo) 62, 67
Bagghyttan (Torsåker) 83
Balsta (Österfärnebo) 108
Barkhyttan (Torsåker) 83 f
*Bassavret (Valbo) 92
Berg (Hamrånge) 33, 34, 36
Berg (Hedesunda) 40, 45, 49
Berg (Ovansjö) 71, 79
Berg (Torsåker) 84, 86
Berg (Österfärnebo) 108
Berga (Årsunda) 104
Björke (Hille) 52, 53, 56, 60
*Bodhan (Ockelbo) 62, 65
*Bodhum (Österfärnebo) 108
*Bodom (Hedesunda) 42
Bor (Österfärnebo) 111, 120, 121
Borrsjöån 19
Bottenhavet 19

*Bratthaberg (Hedesunda) 48
Bro (Ovansjö) 71 f
Bro (Österfärnebo) 111, 116
Brobergsgruvan (Ovansjö) 72
*Broforsen (Valbo) 92, 96
Brunn (Hedesunda) 42
Byn (Hedesunda) 42, 49 f
Bysjön (Ockelbo) 67
Bäck (Hedesunda) 42, 50
Bäck (Valbo) 92, 102
Bärrek (Österfärnebo) 111, 121
Böle (Hedesunda) 42
Böle (Ockelbo) 63

*Clytte (Hedesunda) 42, 45

Dalkarsbo (Hedesunda) 48
Dalälven 18 f, 21, 120

*Ekholm (?Valbo) 102
Eskön (Hille) 53

Fagersta (Torsåker, nuv Hofors) 60, 84, 85
*Faghernäss (Hedesunda) 48
*Fallett (Ockelbo) 64, 65
*Fiellen (Hille) 59
Finnäs (Österfärnebo) 44, 111 f
Fjärdön (Hamrånge) 36
Flösta (Hedesunda) 42
Forn-Vi (Ockelbo) 64, 68
Fors (Hamrånge) 34
Fors (Torsåker) 84
Fors (Österfärnebo) 112, 113

- Forsbacka (Valbo) 101
 Forsby (Hille) 55, 59
 Fågle (Österfärnebo) 112, 120
 Fänja (Årsunda) 104
 Fänjaån (Årsunda) 107
 Färmansbo (Österfärnebo) 112
- "Gaddaborg" (Valbo) 22, 100, 102
 *Gatu (Ovansjö) 72
 Gavelbron (Gävle) 127 f
 Gavelhyttan (Ovansjö) 72
 Gavleån 18, 34, 55, 57, 78, 79, 85, 88, 90,
 95, 101 f, 111, 120, 122, 128
 Ginborn (Ovansjö) 72, 78
 Gisselbo (Hedesunda) 42 f, 49 f
 *Gladfor (Hedesunda) 48
 *Glasbo (Valbo) 92 f
 *Gopavreta (Hille) 55
 *Granholt (Hedesunda) 48
 Granskär (Hille, nu Gävle) 52
 *Grimastadom (Ovansjö) 72, 74, 75, 77
 *Grindenge (Ockelbo) 64, 67
 Grinduga (Valbo) 19, 23, 92, 93
 Gryt (Österfärnebo) 112, 114
 Gundbo (Hedesunda) 43
 *Gästrikeberg 81
 Gäverånge (Ockelbo) 64
 Gävle 25, 26, 27, 52, 56 f, 58, 59, 89, 90,
 92, 93, 94, 96 f, 98, 100, 101, 102, 120,
 122–128
 Gävle sn 29, 52, 89
 Gävleborg 89
 Gävleåsen 19
- Hade(holm) (Hedesunda) 21, 40, 43 ff,
 48, 75, 84, 105, 111 f, 114
 Hadeberg (Hedesunda) 43 ff
 Hagsta (Hamrånge) 36, 59
 Hallsbo (Hedesunda) 42, 45
 *Halsternabodom (Ockelbo) 64
 Hammarby (Ovansjö) 74
 Hammars (Årsunda) 105
 *Hambra (Ockelbo) 64, 69
 Hamre (Österfärnebo) 20, 112 f, 120
 Hamrånge sn 17, 19, 20, 21, 22, 23, 27,
 29 f, 33–38, 65, 66, 70, 75, 80, 106
 Hamrångefjärden 22
- Hamrångeån 19, 38
 Hari (Hamrånge) 36
 Harkskärsfjärden (Hille) 55
 Harnäs (Valbo) 93
 Harv (Hedesunda) 40, 45, 50
 Hedesunda sn 17, 19, 20, 23, 26, 27, 29 f,
 38–51, 111
 Hedkarlby (Årsunda) 105
 *Helgestrandh (Ockelbo) 64, 67, 70
 Hemlingby (Valbo) 23, 51, 64, 75, 89,
 92, 93 f, 95, 98, 101, 114, 122
 *Herbiug (Hille) 55
 Hille (Hille) 52, 55, 57
 Hille sn 17, 19, 20, 22, 23, 29, 52–60, 89,
 121
 Hillsta (Ovansjö) 27, 74
 Ho (Torsåker) 84 f
 *Hofnestadhom (Årsunda) 105
 Hofors (Torsåker, nuv Hofors) 60, 85
 Hofors sn 60, 80
 Hohyttan (Torsåker) 85
 Holmen (Hedesunda) 45
 Holmsundet (Valbo) 94
 Hornberg (Österfärnebo) 112, 113
 Horsnäs (Hille) 55
 Hoån 19
 *Huen (Hille) 55
 *Hwalpasteen 120
 *Hwen (Valbo) 94, 96
 *Hylbyggyarydh (Hille) 55
 Hyttön (Hedesunda) 45, 50, 93
 Häckelsäng (Hamrånge) 36, 37
 Häcklinge (Valbo) 48, 94, 99
 *Hägwik (Hamrånge) 36, 37
 Hällsjön 67
 Hästbo (Torsåker) 80, 85
 Högbo (Ovansjö, nuv Högbo) 33, 51,
 60, 74 f
 Högbo sn 60, 70
 Högen (Hamrånge) 36, 37
- Iggön (Hille) 55 f, 57, 59
 Ingevara (Hedesunda) 45, 111
 Ista (Österfärnebo) 113
 *Iärle (Ovansjö) 76
- Jordbärsmuren (Hedesunda) 48

- Jädraån 19, 72, 74
 Järbo (Ovansjö, nu Järbo) 61, 72, 75
 Järbo sn 61, 70
 Järvsta (Valbo) 21, 22, 23, 90, 94 f
 Jörsön (Hedesunda, nu Söderfors) 38
- *Kadastum (Österfärnebo) 108, 113
 Kalvsnäs (Torsåker) 85
 Kapellskär (Hille) 56
 Kasmuren (Ovansjö) 74
 Kessmansbo (Hedesunda) 46
 Kilen (Årsunda) 105
 Killingholmen (Ockelbo) 67
 Klappsta (Österfärnebo) 108, 111, 112, 113 f, 115, 116, 119, 120
 Koffsta (Hedesunda) 46, 49
 *Korsbergh (Torsåker) 85, 86
 Koversta (Österfärnebo) 27, 44, 111, 114, 115
 Kroknäs (Gävle) 127 f
 Kräbäck (Österfärnebo) 114 f
 Kubbo (Valbo) 23, 93, 95
 Kungsbäcken (Valbo) 99
 Kungsgården (Hedesunda) 46, 48
 Kungsgården (Ovansjö) 43, 74, 75, 78
 *Kungsgården (Valbo / Gävle) 95, 98, 128
 Kungsgården (Österfärnebo) 108, 115
 Kungsängen (Valbo) 95, 97
 Kusön (Hamrånge) 36
 Kvarnbo (Österfärnebo) 115
 *Kymesnes (Årsunda) 105
 *Kyrkolet (Årsunda) 105, 107
 Kågbo (Hedesunda) 46
 Körön (Årsunda) 105
- Landa (Hedesunda) 46, 49
 Lasjön (Ockelbo) 68
 Lem (Ovansjö) 75 f
 *Lillewick (Ovansjö) 76, 78
 Limön (Hille, nu Gävle) 52
 Lingbo (Årsunda) 105
 *Litzla (Hedesunda) 46, 49
 Lomshed (Hedesunda, nu Valbo) 46, 49, 95
 Lund (Valbo) 90, 95
 Lund (Årsunda) 105
- *Lundhenn (Hille) 53, 56
 *Lygha (Hamrånge) 36
 *Långholm (Hedesunda) 48
 Långhäll (Valbo) 93
 Lärkebo (Valbo) 93, 95
 *Löten (Årsunda) 106
 *Löten (Österfärnebo) 115
 Lövgrund (Hille) 56
- Mackmyra (Valbo) 75, 95 f, 99, 100, 101
 *Makkafors (Ovansjö) 72, 76
 Mattön (Österfärnebo) 114, 115
 Misundet (Hamrånge) 36
 Mo (Ockelbo) 64 f, 66, 67, 68, 69
 *Molungsyön (Ockelbo) 68
 Mom (Ovansjö) 76
 Moån 64, 67
 Murgården (Ockelbo) 65, 69
 *Myldeby (Årsunda) 106
 Myra (Ovansjö) 76
 Mångeln, Nedre (Ockelbo) 68
 Mårdäng (Hille) 56
 Märtsbo (Valbo) 23, 93, 96
 Mälbo (Hedesunda) 47, 49
 *Mälbyägan (Årsunda) 106
 Mörtebo (Ockelbo) 65
- Nor (Ovansjö) 76
 Nordanbro (Hedesunda) 47
 Nordanåker (Årsunda) 106
 Nordanåsbo (Ockelbo) 65
 *Norrasonom (Hamrånge) 37
 Norrberg (Ovansjö) 71, 76
 Norrbo (Ockelbo) 64, 65, 66
 *Nyby (Österfärnebo) 115
 Nyhyttan (Torsåker) 86
 Nynäs (Hille, nu Gävle) 56 f
 Nystilla (Torsåker) 86
 Näs (Ovansjö) 72, 77
 Nässja (Österfärnebo) 115 f, 119, 120
- Ockelbo sn 17, 19, 20, 23, 29 f, 33, 61–70, 106, 121
 Ockelboåsen 19, 22
 Oppala (Hille) 55, 57
 Oppåker (Hedesunda) 47, 48, 51
 *Orheden (Ovansjö) 72

- Orrberget 120
 Ovansjö sn 17, 19, 20, 21, 23, 25, 27, 29 f,
 51, 60, 61, 67, 70–80, 81, 94
 Ovanåker (Torsåker) 86
- *Prestebolet (Valbo) 89, 92, 96, 99
 Prästbordet (Hamrånge) 36, 38
 Prästbordet (Hedesunda) 46, 49
 Prästbordet (Hille) 55, 57
 Prästbordet (Ockelbo) 61, 65, 67 f
 Prästbordet (Ovansjö) 70, 74, 77
 Prästbordet (Torsåker) 86
 Prästbordet (Österfärnebo) 114, 116
 Prästgården (Årsunda) 106
 Prästholmarna (Hille) 60
 Prästhyttan (Torsåker) 86
 Prästön (Ockelbo) 64, 67
 Pålsgården (Ockelbo) 61
 *Pärsboda (Ockelbo) 62, 65, 66
- *Ramchelsø (Österfärnebo) 116, 119
 *Randeberch (Hille) 53
 Rasbo (Österfärnebo) 111, 116
 *Rehen (Hille) 57
 *Riddarefiälledh (Österfärnebo) 119
 Rångsta (Hedesunda) 47
 *Räfgraaf (Ovansjö) 72, 77
 Römaren (Hille, nu Gävle) 52
 Rönäs (Hedesunda) 48
 *Röödh (Hedesunda) 48
- *Saggaholma (Hedesunda) 48
 Sanda (Österfärnebo) 116
 Sandviken 60
 Se (Ovansjö) 77
 Se (Österfärnebo) 116
 Sers (Ovansjö) 78
 Sevallbo (Hedesunda) 47 f, 51
 Sibbersbo (Torsåker) 86
 *Sieleboda (Torsåker) 86, 88
 *Siggesta (Valbo) 96
 Silkesholmen 120
 Sixbo (Österfärnebo) 108, 116
 Sjulsbo (Ockelbo) 65
 Sjökalla (Hamrånge) 36 f
 Skammora (Österfärnebo) 116 f, 119
 *Skifflingsbo (Ockelbo) 65, 66
- *Skinheustærddhum (?Österfärnebo) 108
 Skinnarbo (Österfärnebo) 117
 Skommarhyttan (Torsåker) 86
 Skvaterbäcken (Hedesunda) 48
 Skåmningsudde (Hamrånge) 34
 Skärjån (Hamrånge) 33
 *Skölholmasten (Hedesunda) 48
 *Slackzhäl (Hedesunda) 48
 Solberga (Torsåker) 80, 86 f
 Somfarån (Hedesunda) 43
 Stamnäs (Ovansjö) 72, 77
 Stenshyttan (Torsåker) 87
 Stig(slund) (Hille) 57
 Storbodarna (Ovansjö) 77
 Storsjön 19, 70, 101
 Storvik, Nedre (Ovansjö) 76, 77, 78
 Strömsbro (Hille, nu Gävle) 58
 Strömsholmen 120 f
 *Styrsholmen (Ockelbo) 67
 Stålbo (Österfärnebo) 117
 Stårte (Österfärnebo) 117
 Sund (Ovansjö) 77
 Sunnansund (Österfärnebo) 114, 117
 Sunnanåsbo (Ockelbo) 62, 65, 66
 Svarta (Hedesunda) 47, 48
 Sveden (Österfärnebo) 115, 117
 *Swidmundbåss (Ovansjö) 74
 *Swinön (Hedesunda) 49, 50
 *Syll (Ovansjö) 77 f
 Säbyggeby (Ockelbo) 66, 67
 Säljbroarna (Ovansjö) 72
 *Sällia Gat (Ovansjö) 72
 Sända (Hedesunda) 49
 Särsta (Torsåker) 86, 87
 Sättra (Hille, nu Gävle) 52, 56 f, 58, 89,
 122
 Sättra (Ovansjö) 78
 Söderängen (Ockelbo) 66
 Sörby (Valbo) 23, 89, 90, 94, 96 f, 122
 Sörby (Årsunda) 21, 106
- Testebo (Hille, nu Gävle) 21, 52, 58 f, 94
 Testeboån 19, 58
 *Thorswalla (Valbo) 96, 97
 *Tijdönn (?Österfärnebo) 26
 Tinåset 26, 120
 Tisjön 26, 120

- Tjuvholmen 120
 Tjärnäs (Torsåker) 85, 87
 Tolvfors (Valbo) 96, 97
 *Tomtha (Hedesunda) 40, 46, 49
 Tomtnäs (Ockelbo) 64, 66
 Torshyttan (Torsåker) 87
 Torsåkers berg 80 f
 Torsåkers sn 17, 19, 20, 23, 29 f, 60,
   80–88, 111
 Totra (Hamrånge) 22, 37
 Trolltjärnen 120 f
 *Trälösa (Ockelbo) 67
 Trödje (Hille) 59
 *Tuffuehven (Ockelbo) 67
 *Tuxhvena mur (Hille) 59
 Tyllen (Gävle) 128
 Tönneån (Hamrånge) 33
- UGGLEBO (Torsåker) 87
 Ullanda (Hedesunda) 40, 46, 49
 Ulvkisbo (Österfärnebo) 117
 Ulvsbo (Österfärnebo) 108, 118
 Ulvsta (Ockelbo) 66 f
 Unnäs (Ovansjö) 72, 78
 Utnora (Hille) 55, 59
 Utvalnäs (Hille) 53
- *Wal (Årsunda) 103, 105, 106, 107
 Valbo sn 17, 19, 20, 21, 22, 23, 29 f,
   89–102, 121, 122 f
 *Walbyggiamura (Valbo) 97, 99
 Vall (Hedesunda) 49
 Vall (Ovansjö) 78
 Vall (Torsåker) 26, 87 f
 Vallsbo (Ockelbo) 67
 Valsjöbäcken (Valbo) 96, 99
 Varva (Hille) 56, 57, 59
 Vi (Hamrånge) 36, 37
 Vi (Ockelbo) 21, 62, 64, 65, 67 f, 69, 70
 Vi (Torsåker) 88
 *Vibol (Ovansjö) 74, 78
 *Viboll (Hedesunda) 46
 *Wibro (Valbo) 95, 97 f
 Vibyhyttan (Torsåker) 86, 88
 Vida (Årsunda) 27, 107
 *Widebodha (Valbo) 95, 98, 128
 *Widenasundh (Hamrånge) 36
- Vik (Ovansjö) 76, 77, 78
 Vimuren (Hedesunda) 48
 Vinnarsjö (Hedesunda) 42, 47, 49 f, 51
 Vinön (Österfärnebo) 114, 118
 *Wirkesholmen (Gävle) 127
 Vista (Österfärnebo) 117, 118
 Vreta (Österfärnebo) 118
 Vreten (Ockelbo) 64, 68
 *Vretsund (Hille) 59
 Västanbyn (Högbo) 75
 *Wæstanbækkenom (Hedesunda) 43
 Västbyggeby (Hedesunda) 50
 Västbyggeby (Valbo) 98, 101, 123
 Västerberg (Ovansjö) 70, 71, 78, 79
 Västerbor (Österfärnebo) 108, 111, 118
- Ycklaren 67
 Ytterbyn (Järbo) 75
 Ytterhärde (Valbo) 98, 101, 102
 Yttermyra (Ovansjö) 76, 79
- ÅBY (Valbo) 94, 96, 97, 99
 Åbyfors (Valbo) 96
 Åbyggeby (Hille) 59 f
 Åbyggeby (Ockelbo) 60, 68 f
 Åbyn (Hamrånge) 36, 37 f
 Åkerby (Ockelbo) 69
 Åkrarna (Ockelbo) 69
 Ålbo (Hedesunda) 50
 Åmot (Ockelbo) 69
 *Årsiö iordaan (Årsunda) 103, 106, 107
 Årsunda sn 17, 19, 20, 23, 29 f, 103–107
 Ås (Hedesunda) 50
 Ås (Österfärnebo) 85, 118 f
 *Åsacher (Valbo) 96, 99
 Åsbo (Valbo) 99
 Åsbyggeby (Valbo) 99
 Åsen (Ovansjö) 70, 79
 Åsmundshyttan (Torsåker) 88
 Åstebo (Österfärnebo) 115, 119
 Åttersta (Ovansjö) 79
 *Åsåker (Hille) 60
- *Äglingeby (Valbo) 23, 96, 99 f
 Älgön 120
 Ältebo (Torsåker) 77, 88
 Ältebosjön 77

Ängsnäs (Österfärnebo) 116, 119
 *Ärtha wass (Hedesunda) 48
 Ärtmanshyttan (Hedesunda) 45, 50, 93

Öbymossen (Österfärnebo) 121
 Öbysjön (Österfärnebo) 121
 Ödmården 19, 30
 *Ögestigen (Ovansjö) 74
 Ölbo (Hedesunda) 49, 50 f
 Ön (Hedesunda) 43, 48, 51
 Ön (Valbo) 22, 47, 50, 53, 58, 60, 94, 95,
 98, 99, 100 ff, 107
 Ön (Österfärnebo) 19, 27, 53, 57, 58,
 62, 66, 69, 70, 95, 97, 99, 116, 119 ff
 Östanbyn (Högbo) 75

II Övriga orter

Dalarna

Bispberg 44
 By sn 121
 Dalarna 17, 18, 20, 23, 111, 120, 123
 Gamla Silvberget 44
 Garpenberg 23
 Kopparberget 126
 Norberg 80 f
 Skinnskatteberg 44
 Stigsbo (Husby) 23, 44, 72
 Säter 23

Finland

Nyland 23
 Nyslott 25
 Raseborg 124
 Raumo 122, 123, 124
 Tavastland 23
 Ulfsby 123
 Viborg 25, 126, 127
 Åbo 25, 123, 124

Hälsingland

Blacksås (Forsa) 106
 Hanebo sn 33
 Hillsta (Forsa) 48
 Häggnäs (Forsa) 106

Östanbäck (Valbo) 102
 Östby (Ockelbo) 64, 65, 69 f
 Österberg (Ovansjö) 27, 71, 78, 79
 Österbor (Österfärnebo) 111, 118, 121
 Österbyggebo (Hedesunda) 49 f, 51
 *Österenge (Hamrånge) 36, 38
 Österfärnebo sn 17, 19, 20, 23, 26, 29,
 107–121
 Österhästbo (Torsåker) 85, 88
 *Östmur (Ockelbo) 68
 Östveda (Hedesunda) 48, 51
 Överbyn (Högbo) 75
 Överbyn (Järbo) 75
 Överhärde (Valbo) 98, 101, 102
 Övermyra (Ovansjö) 76, 80

Hälsingland 17, 18, 23, 26, 30, 33, 98,
 123, 127

Linfläck (Delsbo) 26
 Segerstads sn 30
 Skogs sn 33
 Trogsta (Forsa) 106
 Väna (Delsbo) 106
 Ytterhogdals sn 26

Medelpad

Medelpad 17

Norrboten

Norrboten 17, 124

Norrland

Norrland 17, 18, 20, 29, 30, 33, 60, 70,
 81, 97, 101, 122 f, 126

Småland

Stranda härad
 Kråkerum (Mönsterås) 23
 Tjusts härad 101
 Tuna län 25

Stockholm

Stockholm 18, 22, 24, 25, 100, 122–126

Svealand

Svealand 17

Södermanland

Strängnäs 69

Svartlösa härad

Erstavik (Brännkyrka) 23

Uppland

Attundaland 17

Bälinge härad 27

Enköping 81, 120

Fjädrundaland 17

Hagunda härad

Hagunda hd 27

Vik (Balingsta) 93

Lyhundra härad 27

Norrtälje 122

Norunda härad 53, 56, 68, 72, 76, 77,
79, 94, 95

Olands härad

Glottsta (Alunda) 119

Roden 17, 22

Roden, Norra

Fleräng (Älvkarleby) 22, 89

Gårdskär (Västland, nu Älvkarleby) 93

*Hökhuvuds berg 44

Lövsta sn 53, 56, 68, 72, 76, 77, 79, 93,
94, 95

Marma (Västland, nu Älvkarleby) 93

Norra Roden 124

Västlands sn 53, 56, 68, 72, 76, 77, 79,
93, 94, 95Älvkarleby 19, 53, 56, 68, 72, 76, 77,
79, 93, 94, 95, 124, 126

Älvkarleby sn 22, 30, 89

Simtuna härad

Altuna sn 22

Hallarsjö (Enåker) 102

Simtuna hd 120 f

Västerlövsta sn 56

Tierps härad

Söderfors (Tierp, nuv Söderfors) 51

Tierps hd 27, 51, 53, 56, 68, 72, 76,
77, 79, 93, 94, 95

Tierps sn 102

Tiundaland 17

Trögds härad

Oknö (Arnö) 100

Ulleråkers härad

Ströja (Börje) 119

Uppland 17, 18, 19, 21, 22, 26, 27, 89,
100, 113, 120

Uppsala 24, 93

Vaksala härad

Berga (Danmark) 119

Vendels härad

Åbyggeby (Vendel) 60

Örby (Vendel) 93

Våla härad

Aspnäs (Östervåla) 115

Bjurvalla (Östervåla) 115

Bro (Nora) 27, 114, 115

Bärby (Östervåla) 44

*Hedhaholm (?Nora) 85

Målby (Nora) 85

Nora sn 30, 111, 119

Sälja (Nora) 85

Våla hd 93, 120

Østenswret (Nora) 115

Östervåla sn 30, 84, 85, 86, 87, 111, 119

Åsunda härad

Sparrsätra sn 17

Öregrund 123

Östhammar 122, 123, 124

Västergötland

Vadsbo härad 25

Västergötland 18

Västmanland

Arboga 100

Gorunda härad 24

Lindesberg 44

Norrbo härad 24

Seunda härad 24

Tjurbo härad 24

Ekeby (Sala) 45

Salberget (Sala gruva) 25, 43, 44

Väsby (Sala) 26, 40

Västerås 17, 65, 99

Västmanland 17, 24, 123

Ångermanland

Härnösand 122

Ångermanland 17, 18, 85, 127

Öland
Hulterstads härad
Beteby (Mörbylånga) 23

Brabant
Antwerpen 103

Danmark
Öresund 127

Estland
Narva 125, 126, 127
Reval 123, 125, 126

Frankrike
Paris 27

Holland
Holland 123, 126

Livland
Livland 127
Riga 125, 126, 127

Norge
Jämtland 30, 123
Norge 126

Tyskland
Danzig 123, 125, 127
Lübeck 123, 125
Tyskland 26, 126

Personregister

Titlar och släktförhållanden anges som regel inte i registret. För dessa hänvisas till gängse genealogisk litteratur samt för släktförhållanden – i den mån de har betydelse för saksförhållandena – till framställningen här. Undantag har dock gjorts för vissa personer med enbart egennamn och fadersnamn. – För bönderna anges hemorten, om den är känd. Däremot anges normalt inte sätesgården för frälsepersoner. – Beträffande personnamn, titlar och släktskap se även inledningen s 13. Förkortningar se s 137 f.

Albrekt, hertig av Mecklenburg 24
Albrekt, kung 23 f, 81
Anders i Bro 111
– i Klappsta 113
– i Mackmyra 95
– i Se 116
– i *Skinheuastærdhum 108
– i Vi(?) 68
– i Åby 99
– i Åsen 79
– i Åttersta 79
– Ivarsson, kyherde i Österfärnebo 114
– Jakobsson i Berg 79
– Larsson i Björke 53
– målare 80
– Olsson 120

– (Olsson) i Överhärde 102
– Pedersson i Allmänninge 75
– Pedersson i *Äglingeby 99
– skraddare i Högbo 75
– Västgöte 127
Anna i Varva 56
– Bengtsdotter (Sparre av Hjulsta och Ängsö) 119

Banér se Knut Eskilsson
Barnekow, von, Henrik 24
Barnekow, von, Raven 24
Beata Arvidsdotter (Trolle) 119
Bengt i Ås 119
– Jönsson (Oxenstierna) 122
– Laurensen (Björnlår) 122

– Månsson i Fors 36
 Berend skrivare 127
 Bielke se Nils Pedersson, Nils Turesson,
 Ture Pedersson
 Björn 84
 – i Brunn 42
 – i Vi 37
 – i Ås 50
 – Pedersson (björnram) 100
 – Torvastsson på *Gästrikeberg 81
 Björnlår se Bengt Laurensen
 björnram se Björn Pedersson
 Bonde se Karl Knutsson
 Botild, änka efter Erik Svensson 101
 Brask, Hans 25

Cruus af Edeby se Lasse Jespersson

Dobblare, Lasse, fogde 43 ff

Elef i Bro 111
 – Knutsson, kanik 30
 Enevald Hansson, fogde 98, 101
 Engelbrekt skraddare i Hägnäs 106
 Erik XIV 97
 – i Myra 79
 – i Ölbo 51
 – i Ön 102
 – Eriksson, kung 17
 – Håkansson i Gryt 112
 – Jonsson i Berg 79
 – Jonsson i Lund 105
 – Jönsson, borgare i Gävle 124 f
 – Karlsson (Örnfot) 24
 – Magnusson, hertig 100
 – Magnusson, kung 23
 – Mårtensson i Sätra 57
 – Nilsson i Lund 95
 – Ragvaldsson (stjärna i ginstyckad
 sköld) 60
 – Svensson, borgare i Gävle 101
 Ermund i Stärte 117

Falke, Hans 26
 Finsta-ätten se Israel Birgersson, Jakob
 Israelsson
 Frövid i Fågle 112

Germund i Stärte 117
 ginbalk belagd med sparre se Johan
 Ingemarsson
 Gudlev i *Bodhum 108
 Gudlög i Harv 45
 Gudmund Persson (Ulf af Horsnäs) 93
 Gunnar i Rångsta 47
 Gustav I 25 f, 27, 29, 43, 56, 64, 72, 81,
 101, 123–127
 Gyllenstierna se Kristina Eriksdotter

Halvar Jonsson, borgare i Gävle 124 f
 Hans, se även Brask, Falke, Kröpelin,
 Svan
 – , kung 25, 123
 Henrik Eriksson 48
 – Simonsson, ?hdshövd 27, 33
 Hillevi Knutsdotter (Sparre av Hjulsta
 och Ängsö) 119
 Holger i Hamre 113
 – i Östby 70
 Holmger i Bor 121
 – Knutsson 17, 27
 – skraddare i Ölbo 51, 74
 Håkan i Vannersjö 49

Ingebjörn i Se 116
 Ingegerd, mor till Henrik Eriksson 48
 Israel Birgersson (Finsta-ätten) 113

Jakob i Hade 43
 – i Mackmyra (1432) 100
 – i Mackmyra (1560) 96
 – i Västbyggeby 98
 – i Åsen 79
 – Israelsson (Finsta-ätten), äbi 27
 – Larsson 43, 51
 – Ulfsson (örnfot), äbi 38, 80
 Jarl, äbi 27
 Jeppe i Ön 120
 Johan (Johannes, Jon), se även Mört,
 Röde
 – , kyherde i Valbo 96
 – i *Bodom 42
 – i Bäck 42
 – i Bärrek 111
 – i Hamre 113

- i Mackmyra 95
- i Nässja 116
- i Oppåker 51
- i Se 116
- i Sätra 58
- i Vida, hdshövd 27, 107
- i Åkerby 69
- i Ålbo 50
- i Ön 121
- domare 111
- Ingemarsson (ginbalk belagd med sparre) 119
- Johansson, kyherde i Ockelbo 68
- Jönsson, frman 18
- Kjellsson, klockare i Ockelbo 106
- Klemensson i Häcklinge 48
- Knutsson, hdshövd 27, 100
- Kristinasson (sparre) 46
- Olofsson i Överhärde 102
- Olsson i Västbyggeby 98
- Olsson i Åbyggeby 69
- skrivare i Enköping 120
- Svensson i Mackmyra 99
- unge i Åbyggeby 60
- Jute, Olof, fogde 25
- , Severin, fogde 26, 40, 102
- Jöns i Berg 79
- i *Bodhum 42
- i Färmansbo 112
- i Lem 76
- i Mackmyra 96
- i Mom 76
- i Mörtebo 65
- i Sevallbo 48
- i Sunnanåsbo(?) 66
- i Säbyggeby 66
- i Ulvsbo 118
- i Vall 78
- i Vida 107
- i Vinnarsjö 49
- i Vista 118
- i Vreta 118
- Andersson i Sätra 56 f
- Bengtsson (Oxenstierna), äbi 61
- Jakobsson ?i Ön 100
- Jonsson i Västbyggeby 123
- Olofsson, borgare i Gävle 123

- Olsson 43
- Olsson i Vibyhyttan 88
- Olsson i Östby 70
- Pedersson i Högbo 75
- Persson i Hade 44
- Valdemarsson i Trogsta 106

Karl i Järvsta 95

- i Ön 120
- Knutsson (Bonde) 24, 81, 101, 122 f
- Katarina, änka efter Björn 84
- Mickelsdotter i Hallarsjö 102
- Knut Eskilsson (Banér) 33
- Karlsson (Sparre av Tofta) 27
- Persson (skrivare), hdshövd 27, 120 f
- Kristian I 122 f
- II 18, 26
- Kristiern Nilsson (Vasa) 24
- Kristina (Kristin)
- i Sörby 106
- Eriksdotter (Gyllenstierna) 119
- Kristoffer, kung 24, 122 f
- , ärkedjåkne 30
- Kröpelin, Hans 100

Lange, Nisse 38

- Lars (Lasse), se även Dobblare
- , kyherde i Hedesunda 48
- , kyherde i Årsunda 106
- i Bor 121
- i Klappsta (1381) 113
- i Klappsta (1461) 114
- i Koversta, hdshövd 27
- i Mom 76
- i Mårdäng 56
- i Nordanbro 47
- i Nässja 115
- i Oppåker 47
- i Stårte 117
- i Vi 67
- i Vista 117
- i Åbyggeby 60
- i Ältebo 88
- i Ön 102
- Andersson i Mackmyra 75
- Jakobsson i Ytterhärde 98
- Jespersson (Cruus), fogde 64

- Johansson i Åbyggeby 60
- Jonsson i Alborga 92
- Jönsson i Berg 79
- Jönsson i Bor 120
- Jöransson, borgare i Gävle 127
- Nilsson i Mo 65
- Pedersson, kyherde i Ovensjö 29, 51
- Sonesson i Harv 45
- Tomasson, kaplan i Årsunda 29
- Turesson (Tre rosor) 119
- Lillie af Gregers Matssons ätt se Mats Ödgislesson
- Länna-ätten se Nils Petersson

- Magnus i Hemlingby 94
- Eriksson, kung 17, 23, 81
- Gislesson (Sparre av Aspås) 27, 114, 115, 119
- Margareta, hustru till Holmger skräddare 51
- Markvard skrivare 124
- Mats, se även Törne
- i Högbo 75
- Jöransson, lagman 123
- Larsson, kyherde i Ockelbo 68
- Västgöte, bergsman 81
- Ödgislesson (Lillie) 24
- Mickel Eriksson (växt) 93
- Måns i Järbo 75
- Eriksson i Sätra 57
- Mårten i Mackmyra 96
- Mört, Jon, i Testebo 59

- Nils (Nisse), se även Lange
- , kyherde i Västerlövsta 56
- , kyherde i Österfärnebo 113
- i *Backe 62
- i Bärrek 111
- i Hagsta 36
- i Landa 46
- i Lund 95
- i Rångsta 47
- i Sölg 57
- i Åttersta 79
- Abjörnsson (Sparre av Tofta) 119
- Alleson, äbi 30
- Barn(?) i Kungsgården 75
- Gregersson, kyherde i Österfärnebo 114
- Helsing 81
- Henriksson, fogde 98
- Jönsson i Iggön 56, 57
- Knutsson, fogde 101
- Larsson 106
- Olofsson i Åkrarna 69
- Olsson i Högbo 75
- Olsson i Mo 64
- Pedersson (Bielke) 126
- Petersson (Länna-ätten) 113
- Turesson (Bielke) 23 f

- Olof, se även Jute
- , kyherde i Hamrånge 80
- i *Backe 62
- i Björke(?) 53
- i Bor 121
- i Mälbo 47
- i Nässja 115
- i Oppåker 47
- i Stålbo 117
- i Svarta 48
- i Sätra (Hille) 58
- i Sätra (Ovensjö) 78
- i Ulvsbo 118
- i Vannersjö 49
- i Vista 118
- Andersson, borgare i Gävle 127
- Andersson, kyherde i Österfärnebo 114
- Andersson i Bro 72
- Andersson i Högbo 75
- Andersson i Ölbo 51
- Björnsson, äbi 30
- dalkarl 48
- harpare i Tierp 102
- Holgersson i Högbo 75
- Ingemundsson i Hille 55
- Johansson i Ulvsta 67
- Jonsson, fogde 46
- Jonsson i Västbyggeby 98
- Jönsson, borgare i Gävle 123
- Jönsson i Berg 34
- Jönsson i Klappsta 114
- Jönsson i Säbyggeby 66

- Jönsson i Östby 70
- Larsson i Fänja 104
- Larsson i Gäveränge 64
- Larsson i Högbo 75
- Larsson i Mom 76
- Larsson i Oppåker 47
- Larsson i Västbyggeby 98
- Matsson, borgare i Gävle 124
- Månsson i Axmar 34
- Nilsson i Bro, frman 27, 114, 115
- Nilsson i Högbo 75
- Nilsson i Oppala 57
- Pedersson, hdshövd 27, 123
- Sixtensson i Sixbo 116
- skomakare i Björke 53
- Svensson i Lund 105
- Östensson 108, 113
- Oxenstierna se Bengt Jönsson, Jöns Bengtsson, Sten Kristiernsson

Peter (Peder, Per), se även Rålamb, Skytte

- , ärkedjäkne 100
- i Balsta 108
- i Berg(?) 79
- i Björke(?) 53
- i *Bodhum 108
- i Hemlingby 94
- i Klappsta 113
- i Näs 77
- i Nässja 115
- i Skammora 117
- i Testebo 58
- i Vall 49
- i Ölbo 51
- Andersson i Hade 43, 45, 75
- Andersson i Klappsta 114
- Andersson i Nässja 115
- Bengtsson i Nässja 115
- Gästrik, borgare i Gävle 127
- Jonsson i Fors 84
- Jönsson i Fågle 112
- Jönsson i Högbo 75
- Larsson 106
- Larsson, fogde 26, 98
- Larsson i Järvsta 95
- Magnusson i Hästbo 85

- Matsson i Västerbor 118
- Olofsson, kyherde i Östervåla 84, 85, 86, 87, 119
- Olsson 48
- Sivertsson, borgare i Gävle 127
- Sjulsson i Berg 34
- Påvel, se även Schutz
- i Ön 102
- Ångerman, borgare i Gävle 127

Rikvid i Hade 43

Rosmerer, Karsten 26

Rålamb, Per, hdshövd 27, 95

Röde, Johan 27

Schutz, Påvel, byggmästare 126

Sevast Svensson 43, 51

Sigvald i Ålbo 50

Sixten i Sixbo 116

Skytte, Peder, fogde 111

Slatte, Per, fogde 25

sparre se Johan Kristinasson

Sparre av Aspnäs se Magnus Gisleson

- av Hjulsta och Ångsö se Anna Bengtsdotter, Hillevi Knutsdotter, Ulf Bengtsson

- av Tofta se Knut Karlsson, Nils Abjörnsson

Staffan Nilsson i Hade, senare i Ingevara 44, 45, 111, 114

Sten, se även Sture

- Nilsson 33

- Kristiernsson (Oxenstierna) 93

stjärna i ginstyckad sköld se Erik Ragvaldsson

Sture, se även Svante Nilsson

- , Sten d ä 17, 24 f, 33, 123

- , Sten d y 25

Svan, Hans, hdshövd 77

Svante Nilsson (Sture) 123

Sven i Björke 53

- i Åsbyggeby 99

- i Ön 101

- Jönsson i Sörby 97

Tomas i Bor 121

- i Sörby 106

– i Ön 119	Ulf af Horsnäs se Gudmund Persson
Torbjörn i Ön 51	
– Jakobsson 46	Valdemar Magnusson, hertig 100
Torsten i Fors 112	Vasa se Kristiern Nilsson
Tre rosor se Lars Turesson	Verneka, kyherde i Hamrånge 106
Trolle, se även Beata Arvidsdotter	Vimund i Ön 119
– , Arvid Joakimsson 119	växt se Mickel Eriksson
Ture Pedersson (Bielke) 126	
Tyrgils Knutsson 100	Åsmund Kåresson, runristare 22
Töres i Hästbo 85	
Törne, Mats 44, 97 f, 127	Örnfot se Erik Karlsson
	Östen i Alborga 92
Ulf Bengtsson (Sparre av Hjulsta och Ångsö) 27	– i Koversta 114

Register över kyrkliga institutioners godsinnahav

Registret avser kyrkors, klostres och andra kyrkliga institutioners godsinnahav inom undersökningsområdet under medeltiden fram till 1540. Hänvisningar till dessa institutioners (liksom kronans) godsinnahav efter 1540 kan erhållas i tabellerna över antalet jordeboksenheter (s 31 och resp sockeninledning). Dessa tabeller utgör ett viktigt komplement till nedanstående register, eftersom kyrkornas godsinnahav till stora delar är känt endast genom efterreformatiskt material.

Hamrånge kyrka: 34 (Berg), 36 (*Lygha, Prästbordet), 37 (Vi, Åbyn), 38 (*Österenge)

Hedesunda kyrka: 46 (*Litzla, Lomshed), 49 (Sända)

Hille kyrka: 55 (Forsby, *Gopavreta, *Herbiug, Hille, Horsnäs, *Huen), 56 (Mårdäng), 57 (*Rehen), 58 (Testebo), 59 (*Tuxhvena mur, Utnora, Varva), 60 (Åbyggeby, *Åsåaker), 92 (Alborga), 97 (Sörby), 99 (*Äglingeby)

Ockelbo kyrka: 64 (*Helgestrandh, Mo), 66 (Säbyggeby), 67 f (Vi/Prästbordet/)

Ovansjö kyrka: 72, 74 (*Grimastadom), 74 (Hammarby), 75 (Järbo), 76 (*Makkafors), 77 (Näs, *Råfgraaf, Stannäs, *Syll), 78 (Unnäs, Vall)

Torsåkers kyrka: 84 (Berg)

Uppsala domkyrka:

ospecificerat: 100 f (Ön)

Peter Olofssons prebenda: 84 (Fagersta), 85 (Ho), 86 (*Korsbergh), 87 (Tjärnäs), 119 (Ås)

Valbo kyrka: 92 (Allmänninge, *Bassavret), 94 (*Hwen), 96 (*Prestebolet, *Siggesta), 97 (Tolvfors, *Thorswalla), 99 (Åby, *Åsacher, *Äglingeby)

Årsunda kyrka: 104 (Berga), 105 (*Hofnestadom, *Kymesnes, Körön, Lingbo), 106 (*Myldeby), 107 (*Wal, *Årsiö iordaan)

Österfärnebo kyrka: 111 (Finnäs), 112 (Gryt), 113 f (Klappsta), 114 (Koversta), 115 (Mattön), 116 (Sanda), 117 (Sunnansund), 118 (Vinön) 119 (Ås)